

Årsredovisning

för

Locum AB

556438-7909

Räkenskapsår
2016-01-01 - 2016-12-31

Innehåll	Sida
Förvaltningsberättelse	2
Resultaträkning	4
Balansräkning	5
Kassaflödesanalys	8
Tilläggsupplysningar	9
Underskrifter	26

Styrelsens säte: Stockholm

Företagets redovisningsvaluta: Svenska kronor (SEK).

Alla belopp redovisas, om inte annat anges, i tusentals kronor (tkr).

Locum AB
556438-7909

Styrelsen och verkställande direktören för Locum AB avger härmed årsredovisning för räkenskapsåret 2016-01-01 - 2016-12-31.

Förvaltningsberättelse

Information om verksamheten

Locum AB är ett helägt dotterföretag till Landstingshuset i Stockholm AB 556477-9378. Verksamhetsåret var Locum AB:s tjugotredje. Locum AB har ett helägt dotterföretag AB Terreno 556108-8195, som sedan 2007 är vilande.

Locum AB är en serviceenhet inom Stockholms läns landsting (SLL). Locum har specifika ägardirektiv fastställda i landstingsfullmäktige, en bolagsordning, ett avtal avseende förvaltning samt en fullmakt att företräda SLL enligt avtalet. Bolaget bistår också ägaren samt hälso- och sjukvårdsnämnden i fastighetsstrategiska frågor, bland annat i samband med investeringsplaneringen. Därutöver kan landstingsfullmäktige besluta om vissa uppdrag som Locum har att genomföra, exempelvis genomförande av byggprojekt.

Genom förvaltningsavtalet svarar Locum för såväl teknisk som ekonomisk förvaltning av fastigheter inom Landstingsfastigheter Stockholm (LFS). LFS är en resultatenheter inom Stockholms läns landsting i vilken den ekonomiska redovisningen sker av landstingets vårdfastigheter – ett fastighetsbestånd på cirka 2 miljoner kvadratmeter lokaler i Stockholms län. Locum hjälper också till att hyra in lokaler för vårdens behov.

Stockholms läns landsting formulerar Locums uppdrag och sätter ramen för verksamheten via ägardirektiv, mål och budget. Locums politiskt tillsatta styrelse följer upp och utvärderar verksamheten. Verkställande direktören leder sedan den löpande verksamheten mot uppsatta mål. Till sin hjälp har verkställande direktören ledningsgruppen som består av avdelningscheferna inom bolaget. Under 2016 har ledningsgruppen bestått av verkställande direktör, vice verkställande direktör och 6 avdelningschefer.

Bolagsstyrningen i Locum utgår från aktiebolagslagen och kommunallagen. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har utarbetat principer för styrning av kommun- och landstingsägda företag, ett dokument som bygger på Svensk kod för bolagsstyrning, och som syftar till att lyfta fram betydelsen av styrning för legitimitet, ändamålsenlighet och effektivitet i kommun- och landstingsägda bolag. Locum följer dessa principer.

Locums verksamhet styrs utöver ovanstående av följande dokument.

- Stockholms läns landstings mål
- SLL:s och Locums policy- och styrdokument
- Ägardirektiv och uppdrag
- Budget som beslutats av landstingsfullmäktige
- Kraven i ISO 9001:2008 (kvalitet) och ISO14001:2004 (miljö)
- Aktuella lagar och föreskrifter

Resultatöversikt (tkr)	2016	2015	2014	2013	2012
Nettoomsättning	324 824	335 488	313 741	275 825	237 252
Rörelseresultat	10 457	18 132	23 305	39 423	3 896
Resultat efter finansiella poster	7 030	-21 805	30 891	39 155	-25 249
Balansomslutning	432 827	434 463	428 370	429 962	398 202
Soliditet ¹⁾ (%)	29,3	28,6	29,3	29,3	27,4
Avkastning på eget kapital ²⁾ (%)	5,6	-17,5	24,6	33,3	-23,0
Avkastning på totalt kapital ³⁾ (%)	2,4	4,3	8,5	10,8	2,8
Medelantal anställda	303	302	273	239	217

¹⁾ Eget kapital/ Balansomslutning

²⁾ Resultat efter finansiella intäkter och kostnader / Genomsnittligt eget kapital

³⁾ (Resultat efter finansiella intäkter och kostnader + räntekostnader) / Genomsnittlig balansomslutning

Förväntad framtida utveckling samt väsentliga risker och osäkerhetsfaktorer

Locum AB:s förvaltningsåtagande för Stockholms läns landsting utgör grunden för en fortsatt stabil verksamhet och resultatutvecklingen bedöms även fortsättningsvis vara positiv. Pensionsskulden kan dock komma att påverka resultatet kraftigt. Inga andra väsentliga risker har identifierats.

Den "nya" organisationen som trädde i kraft den 1 januari 2016 kommer fortsatt utvecklas under 2017. I övrigt kommer verksamheten följa förutsättningar i budget och affärsplan för 2017. Locums uppdrag bedöms under 2017 vara oförändrat jämfört med 2016.

I Locums affärsplan redovisas bolagets vision, värderingar, strategiska mål, framgångsfaktorer och indikatorer för en fyraårsperiod. I affärsplanen finns även fokusområden, kvalitets- och miljömål för året samt den interna kontrollplanen. Affärsplanen utgår från förutsättningarna för bolagets verksamhet.

Forskning och utveckling

Samverkan med universitet och högskolor är betydelsefulla delar i Locums utvecklingsarbete, liksom samarbete och nätverksbyggande med näringslivet, samt med kommuner och landsting. Ett flertal av Locums medarbetare ingår i olika typer av nätverk och intresseorganisationer.

Förändringar i eget kapital (tkr)

Under räkenskapsåret har följande förändringar skett i eget kapital.

	Bundet eget kapital		Fritt eget kapital		Summa eget kapital
	Aktie-kapital	Reserv-fond	Balanserat resultat	Årets resultat	
Eget kapital 2016-01-01	10 000	2 001	113 339	-1 132	124 208
Överföring resultat föregående år	0	0	-1 132	1 132	0
Erhållet aktieägartillskott	0	0	2 541	0	2 541
Årets resultat	0	0	0	241	241
Eget kapital 2016-12-31	10 000	2 001	114 748	241	126 990

				2016-12-31	2015-12-31
Ej återbetalade villkorade aktieägartillskott				125 831	123 290

Förslag till resultatdisposition (kronor)

Styrelsen föreslår att till förfogande stående medel

balanserat resultat	114 748 318
årets resultat	241 375
	114 989 693

disponeras så att

i ny räkning överföres	114 989 693
	114 989 693

Styrelsens yttrande över den föreslagna vinstutdelningen och/eller lämnat koncernbidrag

I tillämplig omfattning konsolideras vinstmedlen i dotterbolagen inom koncernen Landstingshuset i Stockholm AB hos moderbolaget. Detta sker via utdelning och/eller koncernbidrag. Detta görs endast i den utsträckning som bolagets fria eget kapital tillåter. Moderbolaget garanterar dotterbolagens förmåga att uppfylla sina förpliktelser gentemot tredje man på kort och lång sikt. Det är därför styrelsen bedömning att den aktuella värdeöverföringen inte strider mot försiktighetsregeln i aktiebolagslagens 17 kapitel 3 paragraf.

Beträffande företagens resultat och ställning i övrigt hänvisas till efterföljande resultat- och balansräkningar samt tilläggsupplysningar. Alla belopp uttrycks i svenska tusental kronor där ej annat anges.

Locum AB
556438-7909

Resultaträkning

	Not	2016-01-01 -2016-12-31	2015-01-01 -2015-12-31
Nettoomsättning	2, 6	324 824	335 488
Övriga rörelseintäkter		1 907	4 117
		326 731	339 605
<i>Rörelsens kostnader</i>			
Övriga externa kostnader	3, 4, 6	-64 791	-58 519
Personalkostnader	5	-248 718	-260 258
Avskrivningar och nedskrivningar (samt återföring därav) av materiella och immateriella anläggningstillgångar	1	-2 764	-2 696
Övriga rörelsekostnader		-1	0
		-316 274	-321 473
Rörelseresultat		10 457	18 132
<i>Resultat från finansiella investeringar</i>			
Övriga ränteintäkter och liknande intäkter	7	14	218
Räntekostnader och liknande kostnader	8	-3 441	-40 155
		-3 427	-39 937
Resultat efter finansiella poster		7 030	-21 805
Bokslutsdispositioner	9	-6 789	20 673
Resultat före skatt		241	-1 132
Skatt på årets resultat	10	0	0
Övriga skatter	10	0	0
Årets resultat		241	-1 132

Locum AB
556438-7909

Balansräkning

	Not	2016-12-31	2015-12-31
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
<i>Materiella anläggningstillgångar</i>			
Inventarier, verktyg och installationer	11	8 918	8 310
		8 918	8 310
<i>Finansiella anläggningstillgångar</i>			
Andelar i koncernföretag	12, 13	1 000	1 000
		1 000	1 000
Summa anläggningstillgångar		9 918	9 310
Omsättningstillgångar			
<i>Kortfristiga fordringar</i>			
Kundfordringar		592	608
Fordringar hos koncernföretag		53 177	69 297
Övriga fordringar		9 191	1 134
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	14	7 807	6 842
		70 767	77 881
Kassa och bank	15	352 142	347 272
Summa omsättningstillgångar		422 909	425 153
SUMMA TILLGÅNGAR		432 827	434 463
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
<i>Eget kapital</i>			
<i>Bundet eget kapital</i>			
Aktiekapital	16, 21	10 000	10 000
Reservfond		2 001	2 001
		12 001	12 001
<i>Fritt eget kapital</i>			
Balanserad vinst eller förlust		114 748	113 339
Årets resultat		241	-1 132
		114 989	112 207
Summa eget kapital		126 990	124 208
<i>Avsättningar</i>			
Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser	17	259 630	262 612
		259 630	262 612
<i>Långfristiga skulder</i>			
Skulder till koncernföretag	18	3 631	3 631
<i>Kortfristiga skulder</i>			
Leverantörsskulder		13 292	12 603
Skulder till koncernföretag		467	380
Skatteskulder		0	407
Övriga skulder		7 590	8 012
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	20	21 227	22 610
		42 576	44 012
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		432 827	434 463

Locum AB
556438-7909

Kassaflödesanalys

	Not	2016-01-01 -2016-12-31	2015-01-01 -2015-12-31
Den löpande verksamheten			
Rörelseresultat		10 457	18 132
Justeringar för poster som inte ingår i kassaflödet			
Avskrivningar och nedskrivningar		2 764	2 696
Förändring pensionsskuld		-2 982	31 974
Effekt av ändrad diskonteringsränta i pensionsskulden		-411	-36 542
Ränta pensionsskuld		-3 013	-3 597
		6 815	12 663
Erhållen ränta		14	474
Erlagd ränta		-17	-15
Betald inkomstskatt		-8 188	11 655
Kassaflöde från den löpande verksamheten före förändringar av		-1 376	24 777
<i>Förändringar i rörelsekapital</i>			
Förändring av rörelsefordringar		10 647	-23 344
Förändring av rörelseskulder		-1 029	6 344
Kassaflöde från den löpande verksamheten		8 242	7 777
<i>Investeringsverksamheten</i>			
Förvärv av materiella anläggningstillgångar		-3 372	-1 578
Kortfristiga placeringar som inte är likvida medel		0	150 000
Kassaflöde från investeringsverksamheten		-3 372	148 422
<i>Finansieringsverksamheten</i>			
Lämnade Koncernbidrag föregående år		0	-31 500
Kassaflöde från finansieringsverksamheten		0	-31 500
Årets kassaflöde		4 870	124 699
Likvida medel vid årets början		347 272	222 573
Likvida medel vid årets slut	15	352 142	347 272

Locum AB
556438-7909

Noter

Not 1 Upplysning om redovisnings- och värderingsprinciper

Allmänna redovisningsprinciper

Årsredovisningen har upprättats enligt Årsredovisningslagen (1995:1554) och BFNAR 2012:1 Årsredovisning och koncernredovisning (K3).

Koncernredovisning

Företaget är ett moderföretag men upprättar ingen koncernredovisning med hänvisning till undantagsregeln i årsredovisningslagen 7 kap. 2 §. Locum Ab ingår i koncernen Landstingshuset i Stockholm AB 556477-9378 som upprättar koncernredovisning.

Intäktsredovisning

Inkomsten redovisas till verkligt värde av vad företaget fått eller kommer att få. Det innebär att företaget redovisar inkomsten till nominellt värde (fakturabelopp) om företaget får ersättning i likvida medel direkt vid leveransen. Avdrag görs för lämnade rabatter.

Vid försäljning av varor redovisas normalt inkomsten som intäkt när de väsentliga förmåner och risker som är förknippade med ägandet av varan har överförts från företaget till köparen.

Ersättning i form av ränta, royalty eller utdelning redovisas som intäkt när det är sannolikt att företaget kommer att få de ekonomiska fördelar som är förknippade med transaktionen och när inkomsten kan beräknas på ett tillförlitligt sätt.

Ränta redovisas som intäkt enligt den s.k. effektivräntemetoden.

Tjänsteförsäljning och förvaltningsarvode

Tjänsteförsäljning på löpande räkning intäktsredovisas i takt med att arbetet utförs. Förvaltningsarvodet intäktsredovisas i enlighet med avtal, det vil säga fast pris/kvm. Upparbetad, ej fakturerad intäkt tas i balansräkningen upp till det belopp som beräknas bli fakturerat och redovisas i posten upplupen intäkt.

Redovisning av leasingavtal

Företaget redovisar samtliga leasingavtal, såväl finansiella som operationella, som operationella leasingavtal. Operationella leasingavtal redovisas som en kostnad linjärt över leasingperioden. Se vidare not 4.

Ersättning till anställda efter avslutad anställning

I företaget finns såväl avgiftsbestämda som förmånsbestämda pensionsplaner. Som avgiftsbestämda planer klassificeras planer där fastställda avgifter betalas och det inte finns förpliktelser att betala något ytterligare, utöver dessa avgifter. Övriga planer klassificeras som förmånsbestämda och beräknas enligt Tryggandelagen och redovisas i enlighet med förenklingsreglerna i BFNAR 2012:1.

Utgifter för avgiftsbestämda planer redovisas som en kostnad under den period de anställda utför de tjänster som ligger till grund för förpliktelsen.

Företaget har förmånsbestämda pensionsplaner där en pensionspremie betalas och redovisar dessa planer som avgiftsbestämda planer i enlighet med förenklingsregeln i BFNAR 2012:1.

Företaget har förmånsbestämda pensionsplaner som finansieras i egen regi. Uppgift om pensionskuldens storlek erhålls från ett oberoende företag (KPA Pension) och redovisas enligt den erhållna uppgiften.

Locums VD är anställd av Stockholms läns landsting, landstingsstyrelsens förvaltning med placering som VD för Locum AB. VD omfattas av pensionsavtalet KAP-KL. Vid uppsägning från företagets sida utgår ett avgångsvederlag som motsvarar 12 månadslöner och beloppet utbetalas i samband med att anställningen upphör. Avgångsvederlaget är inte pensionsgrundande. Får VD annan anställning inom stockholms läns landsting eller något av dess bolag under en period om tolv månader efter anställningens upphörande ska utbetalt avgångsvederlag i motsvarande mån betalas tillbaka. I övrigt ska avräkning på andra inkomster inte göras.

Anläggningstillgångar

Materiella och immateriella anläggningstillgångar redovisas till anskaffningsvärde minskat med ackumulerade avskrivningar och eventuella nedskrivningar.

Efter genomgång av befintliga anläggningstillgångar har konstaterats att inga betydande komponenter med väsentligt olika nyttjandeperioder har identifierats.

Följande avskrivningstider tillämpas:

Materiella anläggningstillgångar

Maskiner och inventarier	10 år
Fast inredning kontor	7 år
Datorer köpta före 2014	5 år
Datorer köpta efter 2014	3 år

Locum AB
556438-7909

Övriga redovisningsprinciper

Fordringar, skulder och avsättningar

Om inget annat anges ovan värderas kortfristiga fordringar till det lägsta av dess anskaffningsvärde och det belopp varmed de beräknas bli reglerade. Långfristiga fordringar och långfristiga skulder värderas efter det första värderingstillfället till upplupet anskaffningsvärde. Övriga skulder och avsättningar värderas till de belopp varmed de beräknas bli reglerade. Övriga tillgångar redovisas till anskaffningsvärde om inget annat anges ovan.

Väsentliga händelser efter räkenskapsårets slut

Inga väsentliga händelser har inträffat efter balansdagen som bedöms påverka bedömningen av bolagets räkenskaper per 2016-12-31.

Koncernillhörighet

Närmast överordnade moderföretag som upprättar koncernredovisning i vilken företaget ingår är Landstingshuset i Stockholm AB (556477-9378) med säte i Stockholm. Landstingshuset i Stockholm AB är ett av Stockholms läns landsting (232100-0016) helägt bolag.

Not 2 Nettoomsättningens fördelning

Nettoomsättningen fördelar sig på verksamhetsgrenar enligt följande:

	2016	2015
Fastighetsförvaltning	111 230	111 230
Försäljningsintäkter	213 594	224 258
Total nettoomsättning	324 824	335 488

Not 3 Ersättningar till revisorer och revisionsföretag

	2016	2015
<i>Ernst & Young</i>		
Revisionsuppdraget	114	125
Övriga tjänster	0	49
	114	174
<i>SLL Landstingsrevisorerna</i>		
Revisionsuppdraget	216	212
	216	212

Not 4 Operationella leasingavtal

	2016	2015
Kostnadsförda leasingavgifter avseende operationella leasingavtal	15 312	15 274
Framtida minimileaseavgifter avseende ej uppsägningsbara operationella leasingavtal:		
Ska betalas inom 1 år	15 312	15 274
Ska betalas inom 1-5 år	4 064	19 460

Företaget har ingått följande väsentliga leasingavtal vilka redovisas som operationella leasingavtal:

Förråd Pelarbacken mindre
Kontor pl 8-9 pelarbacken
Kontor pl 6 Pelarbacken
Kontor Medicinaren Huddinge sjukhusområde

Not 5 Anställda och personalkostnader

	2016	2015
<i>Medelantalet anställda</i>		
Män	148	154
Kvinnor	155	148
	303	302

Locum AB
556438-7909

<i>Löner och andra ersättningar</i>	2016	2015
Styrelse, VD & Vice VD	1 519	6 354
Övriga anställda	158 388	156 111
	159 907	162 465

<i>Pensions- och övriga sociala kostnader</i>	2016	2015
Pensionskostnader för styrelse, VD och Vice VD	188	1 108
Pensionskostnader för övriga anställda	26 864	32 278
Övriga sociala kostnader enligt lag och avtal	50 594	51 443
	77 646	84 829

Patrik Emanuelsson, Locums VD är anställd hos Landstingsstyrelsens förvaltning och under året har Locum fakturerats totalt 2.590.549 kr avseende VD kostnader. Villkor för VD redogörs för under redovisningsprinciper.

<i>Utestående pensionsförpliktelser</i>		
till styrelse och verkställande direktör	0	0

<i>Kön fördelning bland ledande befattningshavare</i>		
Andel män i styrelsen	89%	78%
Andel kvinnor i styrelsen	11%	22%
Andel män bland övriga ledande befattningshavare	29%	50%
Andel kvinnor bland övriga ledande befattningshavare	71%	50%

Not 6 Inköp och försäljning mellan koncernföretag

	2016	2015
Andel av årets totala inköp som skett från andra företag inom koncernen	21%	13%
Andel av årets totala försäljning som skett till andra företag inom koncernen	99%	99%

Not 7 Övriga ränteintäkter och liknande intäkter

	2016	2015
Ränteintäkter från koncernföretag	0	118
Övriga ränteintäkter	14	100
	14	218

Not 8 Räntekostnader och liknande resultatposter

	2016	2015
Räntedel i pensionsskuld	-3 013	-3 597
Effekt av ändrad diskonteringsränta i pensionsskulden	-411	-36 543
Övriga finansiella kostnader	-17	-15
	-3 441	-40 155

Not 9 Bokslutsdispositioner

	2016	2015
Lämnade koncernbidrag	-7 300	-23 538
Mottagna koncernbidrag	511	44 211
	-6 789	20 673

Not 10 Skatt på årets resultat

	2016	2015
Avstämning av effektiv skattesats		
Redovisat resultat före skatt	241	-1 132
Skatt på redovisat resultat enligt gällande skattesats (22%):	-53	249
Skatteeffekt av:		
Skattemässiga underskottsavdrag	140	0
Övriga ej avdragsgilla kostnader	-136	-271
Ej skattepliktiga intäkter	49	22
Redovisad skattekostnad	0	0

Årets effektiva skattekostnad i % 0,0% 0,0%

Nominell skattesats för svenska aktieföretag utgör 22% för år 2016 (22% för år 2015).

Upplysningar om uppskjuten skattefordran och skatteskuld

Bolaget har ett skattemässigt underskottsavdrag och behöver därför göra en bedömning av eventuell skattefordran. Bedömning har gjorts utifrån det faktum att koncernen tidigare år inte har betalat någon inkomstskatt. Anledningen är att koncernen, enligt gällande skatteregler, kan besluta om koncernbidrag. Bedömningen är att bolaget under de närmaste åren inte kommer att betala någon inkomstskatt, vilket medför att någon uppskjuten skattefordran på skattemässigt underskottsavdrag inte redovisas.

Locum AB
556438-7909

Not 11 Inventarier, verktyg och installationer

	2016-12-31	2015-12-31
Ingående anskaffningsvärden	19 922	18 893
Årets anskaffningar	3 372	1 578
Försäljningar/utrangeringar	0	-549
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	23 294	19 922
Ingående avskrivningar	-11 612	-9 465
Försäljningar/utrangeringar	0	549
Årets avskrivningar	-2 764	-2 696
Utgående ackumulerade avskrivningar	-14 376	-11 612

Utgående redovisat värde **8 918** **8 310**

Not 12 Andelar i koncernföretag

	2016-12-31	2015-12-31
Ingående anskaffningsvärden	1 000	1 000
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	1 000	1 000

Utgående redovisat värde **1 000** **1 000**

Not 13 Specifikation av andelar i koncernföretag

Namn	Kapital- andel	Rösträts- andel	Antal andelar	Bokfört värde
AB Terreno	100%	0%	1 000	1 000
				1 000

	Org.nr.	Säte	Eget kapital*	Årets resultat*
AB Terreno	556108-8195	Stockholm	3 701	0

*Eget kapital samt Årets resultat har angetts i sin helhet oavsett ägarandel.

I Eget kapital ingår 78 % av obeskattade reserver

Med Årets resultat avses resultat efter finansiella poster

Not 14 Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter

	2016-12-31	2015-12-31
Upplupna intäkter	719	1 196
Förutbetalda hyreskostnader	3 907	3 800
Förutbetalda IT Tjänster	1 475	1 363
Förutbetalda licenser	1 135	411
Övriga förutbetalda kostnader	571	72
	7 807	6 842

Not 15 Kassa och bank

	2016-12-31	2015-12-31
Kassamedel	352 142	347 272
	352 142	347 272

Not 16 Antal aktier och aktiernas kvotvärde

	2016-12-31	2015-12-31
Antal aktier	1 000	1 000
Kvotvärde	10 000	10 000

Not 17 Avsättningar

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Pensioner och liknande förpliktelser</i>		
Belopp vid årets ingång	262 612	230 638
Årets avsättningar	-2 982	31 974
Summa avsättningar	259 630	262 612

Not 18 Långfristiga skulder

	2016-12-31	2015-12-31
Förfaller senare än 5 år efter balansdagen		
Skulder till koncernföretag	3 631	3 631
Summa långfristiga skulder	3 631	3 631

Not 19 Checkräkningskredit

Locum AB
556438-7909

	2016-12-31	2015-12-31
Beviljad kredit	20 000	20 000
Utnyttjad kredit	0	0

Not 20 Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter

	2016-12-31	2015-12-31
Upplupna löner	945	2 074
Upplupna semesterlöner	10 247	9 700
Upplupna sociala avgifter	7 606	8 057
Upplupna pensionskostnader	1 709	1 920
Övriga upplupna kostnader	720	631
Övriga förutbetalda intäkter	0	228
	21 227	22 610

Not 21 Disposition av vinst och förlust

Styrelsen föreslår att till förfogande stående medel (kronor)

Balanserat resultat	114 748 318
Årets resultat	241 375
	114 989 693

disponeras så att

i ny räkning överföres	114 989 693
	114 989 693

Locum AB
556438-7909

Underskrifter

Stockholm 2017-02-23

Paul Lindquist
Ordförande

Lars Tunberg

Rolf Lindell

Mikael Igelström

Christer Grunder

Yusuf Aydin

Carina Paulsson Ellert

Sven Andersson

Thomas Bengtsson

Patrik Emanuelsson
Verkställande direktör

Vår revisionsberättelse har lämnats 2017- - .

Ernst & Young

Magnus Fagerstedt
Auktoriserad revisor

Lekmannarevisorernas granskningsrapport är avgiven 2017- - .

Locum AB

ÅRSRAPPORT 2016

Innehållsförteckning

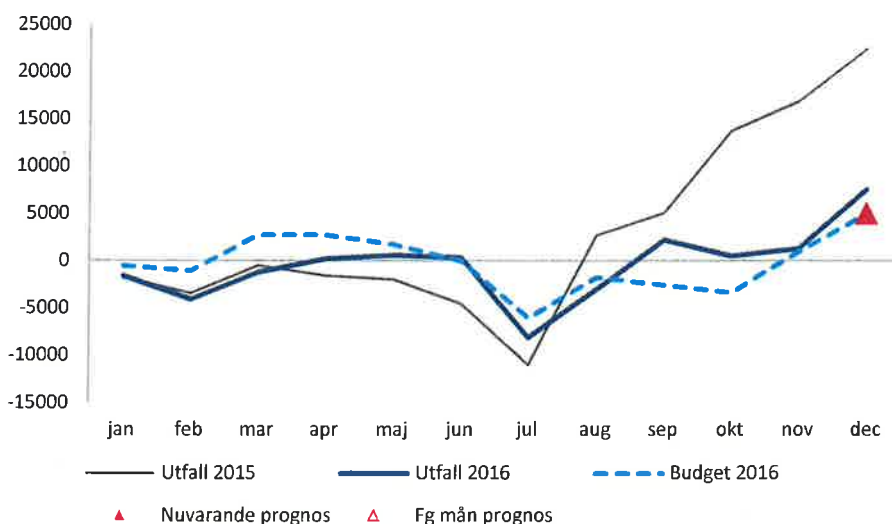
1.	Inledning	4
1.1	Sammanfattning.....	4
1.2	Förväntad utveckling 2017.....	5
2.	Styrning.....	5
2.1	Styrning av verksamheten.....	5
2.2	Uppdrag	7
2.2.1	Uppdrag i budget	7
2.2.2	Uppdrag under löpande år.....	7
2.3	Efterlevnad av styrande dokument.....	8
2.3.1	Bolagsstyrningsrapport Locum AB.....	8
2.3.2	Specifika ägardirektiv	9
2.3.3	Landstingets finanspolicy	9
2.4	Intern styrning och kontroll.....	9
3.	Mål	11
3.1	Ekonomi i balans.....	11
3.2	Hållbar tillväxt och utveckling.....	12
3.3	Attraktiv och konkurrenskraftig arbetsgivare.....	12
3.4	Locums mål för 2016.....	12
4.	Verksamhet	15
4.1	Genomförd verksamhet	15
4.2	Verksamhetsförändringar	17
4.3	Produktion – fastigheter.....	17
4.4	Produktion ur ett jämställdhetsperspektiv	17
5.	Ekonomi.....	18
5.1	Resultatutveckling och prognos.....	18
5.1.1	Intäktsutveckling	19
5.1.2	Kostnadsutveckling.....	20
5.1.3	Bemanningskostnader	21
5.1.4	Avvikelser – årets resultat mot årsbudget	21
5.1.5	Förändring – årets resultat mot föregående år.....	22
5.1.6	Externa intäkter och kostnader	23
5.1.7	Övriga kostnader.....	24
5.1.8	Avskrivningar och finansnetto.....	24

5.2	Resultatdisposition	24
5.3	Investeringar	24
5.4	Balansräkning	25
5.5	Kassaflödesanalys	25
6.	Verksamhetsstöd.....	26
6.1	Arbetsgivare för framtiden.....	26
6.1.1	Verksamhetsförändringar och verksamhetsutveckling	27
6.1.2	Kompetensförsörjning	27
6.1.3	Chef- och ledarskap.....	28
6.1.4	Hälsofrämjande arbetsmiljö	29
6.1.5	Jämställdhet och mångfald.....	29
6.1.6	Sjukfrånvaro.....	30
6.2	Miljö	30
6.2.1	Miljöutmaning 2016.....	30
6.2.2	Klimatneutrala tjänsteresor	39
6.2.3	Ekologiska livsmedel.....	39
6.2.4	Ledningssystem.....	39
6.3	Socialt ansvarstagande.....	39
6.3.1	Likvärdig behandling av alla invånare.....	40
6.3.2	Delaktighet för personer med funktionsnedsättning.....	40
6.4	Säkra processer	41
6.4.1	Informationssäkerhet.....	41
6.4.2	Säkerhet	41
6.4.3	IT och digitalisering	43
6.5	Folkhälsoarbetet	43
6.6	Upphandling och inköp.....	44
7.	Ledningens åtgärder	44
8.	Pågående rättsprocesser (tvister)	45
9.	Övrigt.....	45
10.	Nämnd-/styrelsebehandling	46
11.	Bilagor	46

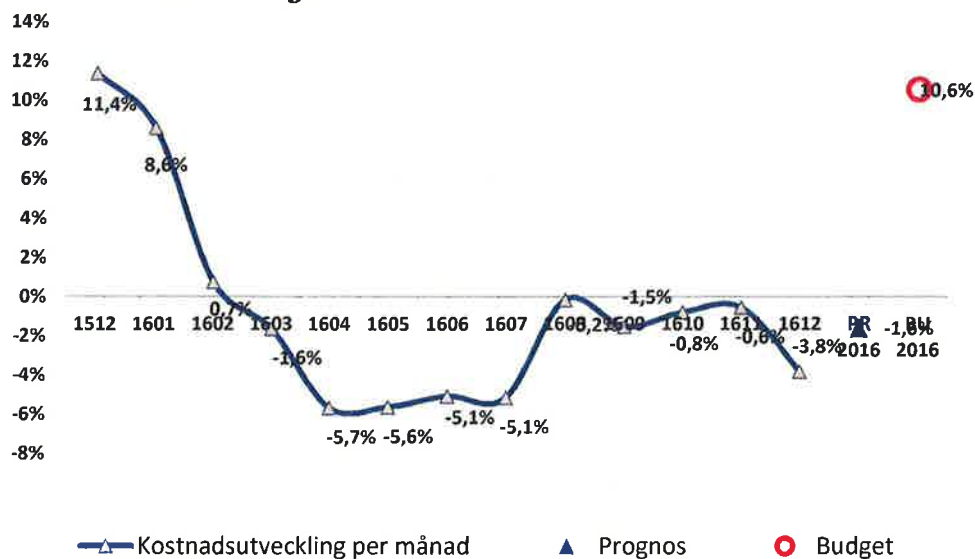
1. Inledning

1.1 Sammanfattning

Resultatutveckling

Kostnadsutveckling

Det justerade resultatet för Locum AB för 2016 uppgår till 7 mkr. Resultatet kan jämföras med budgeterade 5 mkr samt med föregående års resultat på 22 mkr. Intäkterna understiger budget med 44 mkr och jämfört med

föregående år har intäkterna minskat med 20 mkr. Personalkostnaderna understiger budget med 42 mkr och är 11 mkr lägre jämfört med samma period föregående år.

Verksamhetens kostnader är 12 mkr lägre 2016 jämfört med 2015.

I oktober 2016 beslutade KPA om en sänkning av diskonteringsräntan vilket medför att avsättningen för pensionsskulden ökat med 400 tkr. Pensionsskulden har av andra anledningar minskat med 3,3 mkr, vilket ger en total förändring på 3 mkr under året. Den del av pensionsskuld-sökningen som avser ändrad diskonteringsränta bokförs som en finansiell kostnad och påverkar inte pensionskostnaderna i resultaträkningen. Sedan några år ersätts dock dotterbolagen inom SLL, via LISAB, fullt ut för eventuella effekter av diskonteringsräntan. För 2016 uppgår ersättningen till 0,5 mkr. Det justerade resultatet inkluderar denna ersättning.

1.2 Förväntad utveckling 2017

Den ”nya” organisationen som trädde i kraft den 1 januari 2016 kommer fortsatt utvecklas under 2017. I övrigt kommer verksamheten följa förutsättningar i budget och affärsplan för 2017. Locums uppdrag bedöms under 2017 vara oförändrat jämfört med 2016.

2. Styrning

2.1 Styrning av verksamheten

Locum AB

Bolagets organisationsnummer: 556438-7909

Bolagets ägare: LISAB, 556477-9378, säte
Stockholm

Locum AB är ett helägt dotterbolag till Landstingshuset i Stockholm AB, 556477-9378. Locum AB har ett helägt dotterbolag AB Terreno, 556108-8195, som sedan 2007 är vilande.

Locum AB är en serviceenhet inom Stockholms läns landsting (SLL). Locum har specifika ägardirektiv fastställda i landstingsfullmäktige, en bolagsordning, ett avtal avseende förvaltning samt en fullmakt att företräda SLL enligt avtalet. Bolaget bistår också ägaren samt hälso- och sjukvårdsnämnden i fastighetsstrategiska frågor, bland annat i samband med investeringsplaneringen. Därutöver kan landstingsfullmäktige besluta

om vissa uppdrag som Locum har att utföra, exempelvis genomförande av byggprojekt.

Genom förvaltningsavtalet svarar Locum för såväl teknisk som ekonomisk förvaltning av fastigheter inom Landstingsfastigheter Stockholm (LFS). LFS är en resultatenhet inom SLL i vilken den ekonomiska redovisningen sker av landstingets vårdfastigheter – ett fastighetsbestånd på cirka 2 miljoner kvadratmeter lokaler i Stockholms län. Locum hjälper också till att hyra in lokaler för vårdens behov. Locum svarar även för att för att sjukhus och andra vårdinrättningar i Stockholms län har ändamålsenliga lokaler. Bland hyresgästerna dominerar sjukvården i länet, såväl offentlig som privat.

Stockholms läns landsting formulerar Locums uppdrag och sätter ramen för verksamheten via bl a ägardirektiv, mål och budget. Locums politiskt tillsatta styrelse följer upp och utvärderar verksamheten. Bolagets verkställande direktör leder den löpande verksamheten inom givna uppdrag och budgetramar mot uppsatta mål. Till sin hjälp har verkställande direktör en ledningsgrupp.

Locums långsiktiga mål är att vara en given tillgång för landstinget och vårdleverantörerna, som ska vara nöjda med Locum som fastighetsförvaltare av landstingets vårdfastigheter. Visionen är att bli en av Sveriges bästa fastighetsförvaltare 2020. Vägledande i vårt arbete är våra ledord:

Lyhördhet, Ansvarstagande, Tydlighet och Handlingskraft.

Konkret innebär det att vi är lyhörda och närvarande gentemot vår ägare, kunder och kollegor. Vi är *ett* Locum, där vi stöder och kompletterar varandra och tar ansvar för vårt gemensamma uppdrag. Vi tydliggör förutsättningar och konsekvenser för uppdraget i dialog med ägare och kund. Vi är öppna för nya lösningar och strävar alltid efter att arbeta smartare och effektivare. Vi har tydliga mål och handlingsplaner som vi löpande följer upp och återkopplar utvecklingen av. Vi är proaktiva, slutför och levererar det vi kommit överens om. Vår kommunikation är rak och transparent.

Bolagsstyrningen i Locum AB utgår från aktiebolagslagen och kommunallagen samt Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) *Principer för styrning av kommun- och landstingsägda företag*.

Locums verksamhet styrs utöver ovanstående av:

- Ägardirektiv och uppdrag
- Stockholms läns landstings mål
- SLL:s och Locums policy- och styrdokument
- Budget som beslutats av landstingsfullmäktige
- Kraven i ISO 9001:2008 (kvalitet) och ISO14001:2004 (miljö)
- Aktuella lagar och föreskrifter

Locums årliga affärsplan utgår från dessa styrande förutsättningar.

Framtidsplan för hälso- och sjukvård

Just nu genomför landstinget en av de största satsningarna någonsin för framtidens hälso- och sjukvård. Framtidsplanen innebär att landstinget bygger nytt, rustar upp och utvecklar arbetssätt som förstärker vården och ger en tillgängligare och effektivare vård där fler patienter får rätt vård, i rätt tid och på rätt plats. SLL planerar att investera drygt 29 miljarder kronor inom hälso- och sjukvården för perioden 2016-2020.

På samtliga akutsjukhus i länet pågår omfattande upprustningar, ny- och ombyggnationer. Investeringar görs i Södersjukhuset, Karolinska Universitetssjukhuset i Huddinge, Södertälje sjukhus, Danderyds sjukhus och S:t Görans sjukhus. Stora satsningar görs även på övriga sjukhus som har specialistvård och husläkarverksamhet. Exempel på sådana sjukhus är Sollentuna, Nacka och Löwenströmska sjukhuset.

Miljöutmaning 2016

Landstingets miljöpolitiska program Miljöutmaning 2016 gäller för åren 2012-2016. Miljöprogrammet innehåller krav på tre övergripande målområden indelat i *Klimat effektivt*, *Resurseffektivt* och *Hälsofrämjande miljöarbete*. Locums miljöarbete är integrerat i verksamhetsstyrning och ledningssystem. Locum har stort fokus på miljöfrågorna och för 2016 har miljömål arbetats fram utifrån landstingets prioriterade miljöområden.

2.2 Uppdrag

2.2.1 Uppdrag i budget

I landstingets budget för 2016 gavs inga nya särskilda uppdrag till Locum AB från ägaren.

2.2.2 Uppdrag under löpande år

Se avsnitt 2.2.1 – Uppdrag i budget.

2.3 Efterlevnad av styrande dokument

2.3.1 Bolagsstyrningsrapport Locum AB

I bolagsordningen anges att bolaget har till föremål för sin verksamhet att förvalta Stockholms läns landsting och landstingsanknutna organ tillhöriga fastigheter samt att tillhandahålla därtill kopplad service. Förvaltningsuppdraget regleras i ett avtal med landstinget. En del i förvaltningsuppdraget är att anpassa lokalerna efter hyresgästernas behov. Byggtjänster i projekten handlas upp i konkurrens på marknaden. Även den tekniska driften samt fastighetsanknutna tjänster i fastigheterna handlas upp i konkurrens. Locum följer det kommunala ändamålet och inga avsteg har skett under året.

Lokaliseringsprincipen

Locum följer lokaliseringsprincipen då bolaget förvaltar SLL:s och landstingsanknutna organ tillhöriga fastigheter samt tillhandahåller därtill kopplad service. Vidare tillhandahåller Locum ändamålsenliga lokaler i huvudsak till verksamheter tillhörande SLL eller till aktörer som har avtal med SLL. Bolaget bedriver inte någon verksamhet utanför landstingets område.

Likställighetsprincipen

Locum iakttar likabehandlingsprincipen och behandlar alla lika då marknadsanpassade villkor alltid tillämpas vid såväl hyressättning av lokaler och annan upplåtelse av lokal, byggnad och mark som vid tillhandahållande av fastighetsanknutna tjänster.

Självkostnadsprincipen

Locum tillämpar, i enlighet med de specifika ägardirektiven, försiktigt marknadsanpassade villkor vid hyressättning av lokaler och vid annan upplåtelse av lokal, byggnad eller mark. Vid fastighetsförsäljningar anlitas fastighetsmäklare för affärsmässig försäljning på öppna marknaden.

Locum AB följer de specifika ägardirektiven som landstingsfullmäktige beslutade om den 10 juni 2014 och som gäller fr o m den 1 juli 2014. Utgångspunkten för de nya ägardirektiven var att tydliggöra Locum AB:s respektive landstingsstyrelsens olika roller gällande fastighets- och investeringsfrågor. Nya avtal och fullmakter tecknades i slutet av 2014 mellan Locum AB och funktionsområde Strategiska fastighetsfrågor och investeringar (SFI) hos Landstingsstyrelsens förvaltning (LSF) för att tydliggöra rollerna i arbetet med de strategiska fastighetsinvesteringarna för Framtidens hälso- och sjukvård och strategiska fastighetsfrågor.

Se Bilaga F3 – Bolagsstyrningsrapport Locum AB

2.3.2 Specifika ägardirektiv

Locum AB följer de specifika ägardirektiven som landstingsfullmäktige beslutade om den 10 juni 2014 och som gäller från den 1 juli 2014, se beskrivning under 2.3.1 – Bolagsstyrningsrapport Locum AB. Inga avsteg har skett under året.

2.3.3 Landstingets finanspolicy

Inga avsteg har skett från SLL:s finanspolicy. Locum AB:s styrelse fastställer årligen riktlinjer för den finansiella verksamheten i Locum och LFS som följer SLL:s finanspolicy.

Se bilaga F1 – Efterlevnad av policyer och andra styrdokument.

2.4 Intern styrning och kontroll

Styrning och kontroll av verksamheten ingår i Locums verksamhetsstyrning och ledningssystem. Den interna kontrollen utgår från SLL:s policy för intern kontroll och ska se till att verksamheten bedrivs i linje med SLL:s samt bolagets egna uppsatta mål, styr- och policydokument. Locum följer SLL:s modell¹ och har inarbetat den i ledningssystemet.

Internkontroll är en process som syftar till att följande mål uppnås:

- Ändamålsenlig, kostnadseffektiv och säker verksamhet
- Tillförlitlig ekonomisk och finansiell rapportering och information
- Efterlevnad av tillämpliga lagar och föreskrifter m m

Styrelsen ansvarar för den interna kontrollen inom verksamhetsområdet med utgångspunkt i beslut fattade av landstingsfullmäktige och landstingsstyrelsen. Verkställande direktör (VD) ansvarar för att i enlighet med SLL:s policy utforma konkreta och verksamhetsspecifika styrdokument för att upprätthålla en god internkontroll. VD rapporterar löpande till styrelsen hur den interna kontrollen fungerar. Styrelsen utvärderar kontinuerligt den information som bolagsledningen lämnar. Arbetet innefattar bland annat att säkerställa att åtgärder vidtas rörande de brister och förslag till åtgärder som framkommit vid den interna kontrollen.

Planerade åtgärder/aktiviteter i beslutad internkontrollplan följs löpande upp av kvalitetschef. Uppföljning dokumenteras i Loggen, en handlings- och åtgärdsplan där internkontrollplan ingår. Uppföljning genomförs i

¹ Kontrollmiljö, riskanalys, kontrollaktiviteter, information och kommunikation samt övervakning

intervjuform tillsammans med respektive processägare (VD, vice VD samt respektive avdelningsdirektör i ledningsgruppen) samt vid behov i form av stickprovskontroller och vid interna revisioner. Granskning, för kontroll av att planerade åtgärder/aktiviteter genomförs enligt plan, genomförs av kvalitetschef i samband med årsbokslutet. Såväl uppföljning som granskning redovisas för styrelsen.

Vid styrelsemöte 2015-09-24 godkände styrelsen riskanalys, affärsplan och internkontrollplan för 2016. Affärsplanen reviderades och beslutades ånyo 2016-02-25. Uppföljning av internkontrollplanen godkändes av styrelsen i samband med delårsrapport och tertialrapport 2016-06-03 och 2016-09-29. Granskning av den interna kontrollplanen genomförs vid styrelsemöte 2017-02-23.

I samband med uppföljning/granskning av intern kontrollplan för 2017 kommer ny mall från SLL användas. Vid detta årsbokslut används fortfarande utdrag ur Loggen. 17 väsentliga risker har lyfts till intern kontrollplan för 2016. Under granskning i samband med årsbokslut konstaterades 12 risker som gröna, det vill säga åtgärder/aktiviteter pågår enligt plan och 5 risker som gula, det vill säga åtgärder sker enligt plan och avviker med högst 20 procent. Ingen risk är röd.

Granskning av internkontrollplanen för 2016 är bilagd till årsrapporten.

Det är VD:s uppfattning att granskningen och åtgärderna under året varit tillräckliga för att möta de risker som beskrivits i kontrollplanen. Där så krävs kommer förebyggande aktiviteter att bedrivas även under kommande år och planeras in i affärsplan eller respektive avdelnings-/enhets verksamhetsplan.

Se bilaga F4 – Försäkran internkontroll.

3. Mål

Landstingets främsta uppgift är att se till att alla invånare har tillgång till en väl fungerande och tillgänglig hälso- och sjukvård och tillförlitlig kollektivtrafik. Till huvuduppgifterna hör också ansvaret för regionplaneringen samt att delta i arbetet med att skapa förutsättningar för regionens tillväxt och utveckling.

Landstingets övergripande mål för 2016 är:

- En ekonomi i balans
- Förbättrad tillgänglighet och kvalitet i hälso- och sjukvården
- Attraktiv kollektivtrafik i ett hållbart transportsystem
- Ett fritt, tillgängligt kulturliv med hög kvalitet
- Hållbar tillväxt och utveckling
- Attraktiv och konkurrenskraftig arbetsgivare

För att nå de övergripande målen finns nedbrutna delmål. Dessa har en tydlig koppling till respektive övergripande mål och visar prioriterade områden som ska möjliggöra måluppfyllnad för de övergripande målen. Delmålen följs upp med hjälp av mätbara indikatorer.

Landstingets mål beaktas och ligger till grund för Locums strategiska mål. Se vidare under avsnitt 3.1-3.4 - Locums mål för 2016.

3.1 Ekonomi i balans

Mål och indikator	Utfall	
	Mål 2016	Utfall 2015
EKONOMI I BALANS		
Finansiell stabilitet		
Resultat: Ett positivt resultat enligt balanskravet ¹⁾	7	5 22

¹⁾ För förvaltningar/bolag avses att det av fullmäktige beslutade resultatkravet uppnås.

3.2 Hållbar tillväxt och utveckling

Mål och indikator	Utfall 2016	Mål 2016	Utfall 2015
HÅLLBAR TILLVÄXT			
Effektivt miljöarbete			
Energianvändningen i verksamhetslokaler: energianvändning per kvadratmeter (kWh/m ²) ²⁾	203	200	214
Andel ekologiska livsmedel	97%	≥ 30 %	36 %

²⁾Locum AB och trafikförvaltningen redovisar energianvändningen för värme och elektricitet samt lokalyta enl LS 1201-0039)

Se vidare kap 6.2.

3.3 Attraktiv och konkurrenskraftig arbetsgivare

För Locum 2016 var Nöjd medarbetareindex:

	2016	Mål
Totalindex	74	N.A
Medarbetarindex	76	N.A
Ledarskapsindex	76	N.A

Se vidare sidan 15.

3.4 Locums mål för 2016

Utifrån Locums vision, ledord och SLL:s övergripande mål finns fyra strategiska mål fastställda. För varje strategiskt mål redovisas utfall på indikatorer nedan.

- Ekonomi i balans
- Nöjda kunder
- Effektivt miljöarbete
- Nöjda och stolta medarbetare

Huvudfokus under 2016 har varit att införa en tydlig förvaltningsmodell. Modellen syftar till att successivt förbättra både NKI (NöjdKundIndex) och höja kostnadseffektiviteten genom att systematiskt arbeta med löpande förbättringar av driften och skötseln av de fastigheter Locum förvaltar. Ett annat huvudfokus under året har varit att säkerställa leveransen av de byggprojekt Locum fått i uppdrag att genomföra inom ramen för Framtidsplanens genomförande. Ytterligare fokusområden har varit att

tillsammans med våra kunder och leverantörer arbeta för långsiktigt hållbara fastigheter för god vård. Miljöarbetet har prioriterats inom områden som bidrar till att SLL uppnår de övergripande miljömålen. Under 2016 har Locum även arbetat vidare med Locum som en konkurrenskraftig arbetsgivare.

Ekonomi i balans

	Utfall 2015	Utfall 2016	Mål 2016	Mål 2017	Mål 2018	Mål 2019	Mål 2020
<i>Landstingsfastigheter Stockholm (LFS)</i>							
Resultat före skatt, inklusive reavinster, mkr	346	540	335	335	335	335	335
<i>Locum AB</i>							
Resultat före skatt, mkr	22	7	5	7	7	7	7

Varje år fastställer landstingsfullmäktige ett resultatkrav på LFS som framgår i budgeten. För 2016 uppgick resultatkravet till 335 mkr. Om LFS resultat överstiger det budgeterade resultatet hanteras överskottet som en ökning av det egna kapitalet. Hela resultatet disponeras dock inom landstingskoncernen. Under 2016 uppgick resultatet i LFS, inklusive reavinster från fastighetsförsäljningar, till 540 mkr.

Ägaren har inte formulerat något långsiktigt ekonomiskt mål för Locum AB utöver att verksamheten ska ge ett överskott. För 2016 var målet 5 mkr, och resultatet blev 7 mkr före koncernbidrag.

Läs mer under avsnitt 5 - Ekonomi.

Nöjda kunder

	Utfall 2015	Utfall 2016	Mål 2016	Mål 2017	Mål 2018	Mål 2019	Mål 2020
Nöjd-Kund-Index (NKI), %	62	60	65	65	70	75	80

Sedan 2015 använder Locum Fastighetsbarometern Kontor för att mäta hur nöjda våra kunder är med förvaltningen av sjukhusen. Syftet med en förändrad mätning var ett önskemål från ledning och styrelse att vi skulle kunna jämföra oss med andra aktörer på fastighetsmarknaden.

Mätningen för 2016 genomfördes via telefonintervjuer mellan 15e augusti och 26e september 2016. Resultatet blev 60, vilket är ett lägre resultat än föregående år. På fyra av sju förvaltningsområden har resultatet trots det ökat – Södersjukhuset, Karolinska Solna, Danderyd/Norrtälje sjukhus samt Sjukhusen Syd. Resultatet visar på behovet av ett fortsatt förändringsarbete

med analys av vad som gått bra på de områden som fått ett ökat resultat. Fokus för förändringsarbetet är den dagliga fastighetsförvaltningen med skötsel och felanmälan. Det är viktigt att hitta systematiska arbetssätt och att tydliggöra Locums roll som en intern leverantör som gör jobb på uppdrag av fastighetsägaren.

Läs mer under avsnitt 4 - Verksamhet.

Effektivt miljöarbete

	Utfall 2015	Utfall 2016	Mål 2016	Mål 2017	Mål 2018	Mål 2019	Mål 2020
Energianvändning el och värme (köpt), kWh/m ² A-temp ²	214	203	200	-*	-	-	-
Andel förnybar energi, %	96	96	95	95	95	95	95
Andel godkända byggprodukter enligt Byggsvarubedömningen, %	98	96	95	95	95	95	95

* Definitionen för nyckeltalet för energi kommer att förändras från och med 2017 varför inga mål för 2017-2020 finns framtagna för köpt energi.

Kommentar om resultatet: Se respektive mål: delmål 1 Effektivisera energianvändningen, delmål 3 öka andelen förnybar energi och delmål 12 minska miljö- och hälsorisker med kemiska produkter och varor under avsnittet 6.2 – Miljö.

Nöjda och stolta medarbetare

	Utfall 2015	Utfall 2016	Mål 2016	Mål 2017	Mål 2018	Mål 2019	Mål 2020
Medarbetarskapsindex*	80	76	80	78	79	79	80
Ledarskapsindex**	78	76	80	78	79	79	80
Totalindex***	N.A	74	N.A	76	78	79	80

Fr o m 2016 används en ny mätmetod. Samtliga indikatorer är gemensamma för SLL.

* T o m 2015 Nöjd-Medarbetar-Index.

** T o m 2015 Ledarindex.

*** I Totalindex ingår alla för SLL gemensamma frågor och samtliga frågor i Medarbetarskaps- och Ledarskapsindex.

Utfallet i årets medarbetarenkät går inte att jämföra med tidigare mätningar eftersom en helt ny enkät användes vid mätningen.

Läs mer under avsnitt 6.1 – Arbetsgivare för framtiden.

² A-temp är den invändiga arean för våningsplan, vindsplan och källarplan som värms till mer än 10°C i byggnaden. Värdet avser strategiska fastigheter. Värmen har graddagskorrigerats med SMHI's nya graddagar från årsskiftet 14/15.

4. Verksamhet

4.1 Genomförd verksamhet

Genomföra byggprojekt enligt uppdrag, med fokus på leveranstid och byggkostnader och med en slutprodukt till rätt kvalitet

Framtidsplanen är en vision för utvecklingen av hälso- och sjukvård i Stockholms län. Genomförandet innebär bl a att länets sjukhus byggs ut, om och till för att möta framtidens vårdbehov. I arbetet med Framtidsplanens genomförande har Locum gått från ett omfattande planeringsskede in i ett genomförandeskede av ny- och ombyggnationer på allt fler sjukhus samtidigt som vården ska bedrivas med normal kapacitet.

Det för med sig att Locum hanterar ett stort antal komplexa byggprojekt. Beroende på när i tiden investeringsbeslut tas påverkas Locums verksamhet och resursbehov.

För närvarande pågår ca 900 byggprojekt i Locums regi. Några av de största pågående investeringarna är:

- Ny- och ombyggnation av vård- och behandlingsbyggnader samt försörjningskvarter på Södersjukhuset
- Ny akut- och behandlingsbyggnad på Danderyds sjukhus
- Ny- och ombyggnation av vård- och behandlingsbyggnader på Södertälje sjukhus
- Ny- och ombyggnation av operation vid Karolinska Universitetssjukhuset Huddinge (CHOPIN)
- Upprustning Sollentuna sjukhus

I övrigt hänvisar vi till årsrapport 2016 för Landstingsfastigheter Stockholm.

Fastighetsinvesteringarna i LFS uppgick till 3,1 miljarder kronor under 2016.

Minska förvaltningskostnaderna genom systematiskt förvaltningsarbete för ökad effektivitet

Med anledning av den ansträngda ekonomin inom landstinget beslutade landstingsfullmäktige i juni 2015 om justerade resultatkrav för LFS i SLL:s budget för 2016. LFS:s resultatkrav uppgår nu till 334,9 mkr för 2016, vilket är 100 mkr högre än tidigare år. Planår 2017-2019 har samma resultatkrav som för år 2016, 335 mkr. Detta innebär ett nytt avkastningskrav för 2016 på 7 %. För att klara det nya avkastningskravet från ägaren behöver Locum

bl a minska underhållskostnaderna. Planerade åtgärder har prioriterats om för att hitta åtgärder som kan skjutas på framtiden. Kostnaderna för utredningar behöver minska, vilket innebär att Locum tydligare behöver ifrågasätta lokalförändringsbehov för att minska risken för förgäveskostnader. Locum har under 2016 infört fler ronderingar och tätare uppföljningar samt veckovisa driftrapporter och månatliga förvaltningsrapporter per förvaltningsobjekt inom respektive förvaltningsområde för att ytterligare effektivisera fastighetsförvaltningen.

Utveckla fastighetsförvaltningssystemet för bättre ordning och reda och för att stödja vårt arbetssätt

För att effektivisera fastighetsförvaltningen och stödja den nya kundtjänsten har ett nytt fastighetsförvaltningssystem införts under 2015-2016. I samband med att felanmälan för driftsfrågor från ytterligare sjukhus kopplas till Locums kundtjänst vidareutvecklas systemet. I samband med detta kommer ett äldre system att fasa ut.

Etablera tydlig förvaltningsprocess med en väl fungerande fastighetsdrift

För att öka kundnöjdheten har Locum strukturerat om arbetet med fastighetsförvaltningsfrågor. Under 2016 har en tydlig förvaltningsmodell börjat införas i syfte att succesivt förbättra både NKI och höja kostnadseffektiviteten genom att systematiskt arbeta med löpande förbättringar av driften och skötseln av de fastigheter Locum förvaltar. Genom systematiskt arbetssätt kan den drift- och förvaltningsdata som följs upp för samtliga förvaltningsobjekt användas för att analysera skillnader mellan de olika förvaltningsobjekten samt lära av goda exempel. Locum har under 2016 infört förvaltningsplaner för alla de större sjukhusen. Förvaltningsplanerna är en överenskommelse med kunden om vilka investeringar, lokalanpassningar och underhållsåtgärder som kommer genomföras det kommande året samt vilka åtgärder som Locum kommer att genomföra för att öka kundnöjdheten. Förvaltningsplanen följs upp i en skriftlig kundrapport varje månad.

Utveckla kundtjänsten

I det långsiktiga arbetet med att utveckla relationen med kunderna är en viktig beståndsdel att etablera en tydlig och enkel kanal för kunddialog.

Locum inrättade 2014 en helt ny kundtjänstfunktion för att kunna ta emot och följa upp kundärenden samt frågor från privatpersoner. Under det senaste året har nya rutiner och processer etablerats samtidigt som felanmälan för driftsfrågor för ytterligare sjukhus kopplas till Locums kundtjänst.

Kundtjänst har öppet dygnet runt och tar emot ärenden via telefon, e-post och locum.se.

4.2 Verksamhetsförändringar

En ny organisation med tydligare fokus på fastighetsförvaltning och drift trädde i kraft den 1 januari 2016. Nya mål och framgångsfaktorer har formulerats i en reviderad affärsplan för 2016, som antogs av Locums styrelse den 25 februari 2016. Syftet med nya tydliggjorda mål, arbetssätt och organisation är att fokusera på det som gör skillnad i Locums arbete. Förändringsarbetet har utgått från en 9-punkters handlingsplan. Arbetet kommer att fortsätta under 2017.

4.3 Produktion – fastigheter

Se Årsrapport 2016 för Landstingsfastigheter Stockholm (LFS)

4.4 Produktion ur ett jämställdhetsperspektiv

Locum är ett jämställt företag med ca 51 % anställda män respektive 49 % anställda kvinnor under 2016.

5. Ekonomi

5.1 Resultatutveckling och prognos

Resultaträkning Mkr	Bokslut 2016	Budget 2016	Avvik AC-BU	Bokslut 2015	Föränd %
Förvaltningsarvode	111	111	0	111	0 %
Försäljningsintäkter	214	258	-44	232	-8 %
Övriga intäkter	2	2	0	4	-50 %
Verksamhetens intäkter	327	371	-44	347	-6 %
Personalkostnader	-249	-291	42	-260	-4 %
Lokalhyra	-16	-16	0	-16	0 %
Öriga lokalkostnader	-2	-2	0	-1	100 %
Inhyrd personal	-12	-8	-4	-9	33 %
Övriga kostnader	-35	-43	8	-40	-13 %
Verksamhetens kostnader	-314	-360	46	-326	-4 %
Avskrivningar	-3	-3	0	-3	0 %
Finansnetto	-3	-3	0	-40	-93 %
Resultat före bokslutsdispositioner och skatt	7	5	2	-22	
Erhållna koncernbidrag (komp)	0	0	0	44	-100 %
Lämnade koncernbidrag (komp)	0	0	0	0	
Justerat resultat	7	5	2	22	
Lämnade koncernbidrag (skatt)	-7	0	-7	-23	-70 %
Överavskrivningar	0	0	0	0	
Resultat efter bokslutsdispositioner och skatt	0	5	-5	-1	

Verksamhetens intäkter till och med december uppgår till 327 mkr, vilket är 44 mkr lägre än budgeterat och 20 mkr lägre än föregående år. Differensen mot budget beror i sin helhet på lägre intäkter från timdebitering. Timdebiteringen är bland annat lägre på grund av att nyrekrytering inte skett i den takt som uppskattades vid budgettillfället vilket även syns i form av lägre personalkostnader. Intäkterna jämfört med föregående år har minskat med 20 mkr som till största del beror på minskade intäkter från tidskrivning men också på lägre intäkter från vidarefakturerering

Övriga intäkter föregående år inkluderade en återbetalning från AFA som jämfört med årets utfall minskat intäkterna med ca 1 mkr.

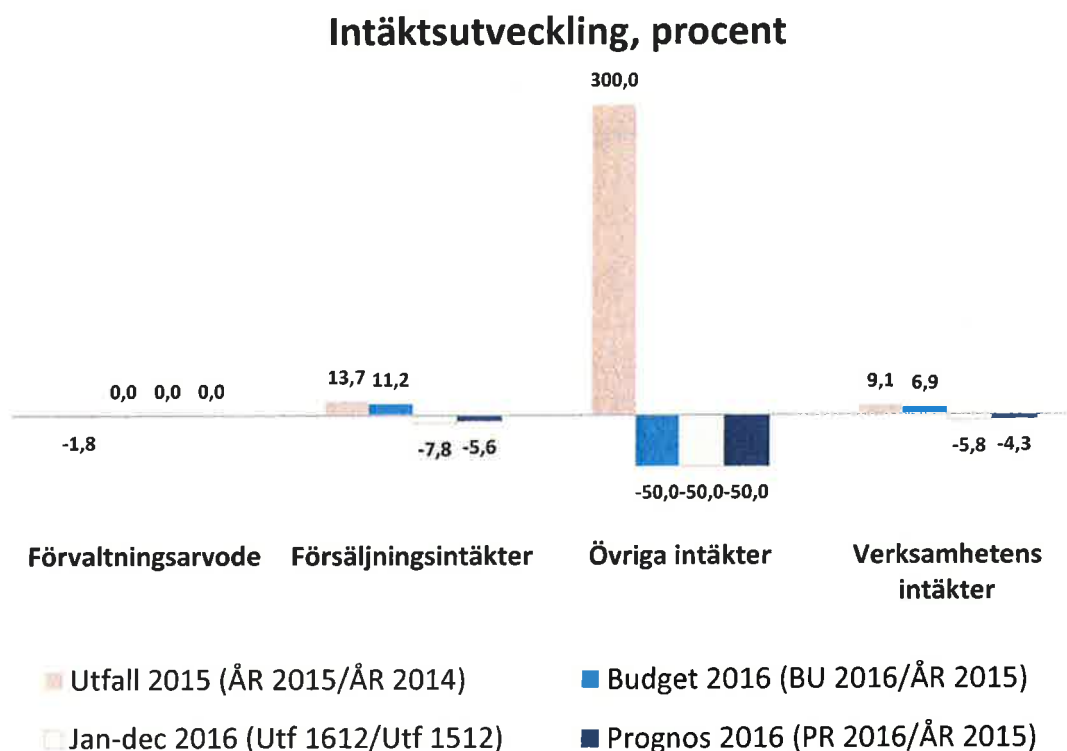
Verksamhetens kostnader exklusive avskrivningar uppgår till 314 mkr och är 46 mkr lägre än budgeterade 360 mkr, vilket i huvudsak beror på en

lägre kostnad för personal och konsultkostnader. Personalkostnaden är 42 mkr lägre än budgeterat och beror på att ersättnings- och nyrekryteringar medvetet inte har utförts i den utsträckning som beräknades vid budgettillfället. Jämfört med samma period 2015 är kostnaden för personal 11 mkr lägre vilket beror på lägre löne- och pensionskostnader. Pensionsskuldens storlek har justerats enligt beräkningar från KPA vilket görs vid delår- samt årsbokslut. Skuldens storlek har minskat med 3 mkr jämfört med föregående år.

Finansnettot uppgår till 3 mkr och består av räntedel i årets pensionsskuld samt ca 0,5 mkr som avser ökningen i pensionsskulden på grund av ränteförändring.

Locum har erhållit 0,5 mkr i koncernbidrag som avser ersättning för ökade kostnader på grund av ränteförändring vid beräkning av pensionsskulden.

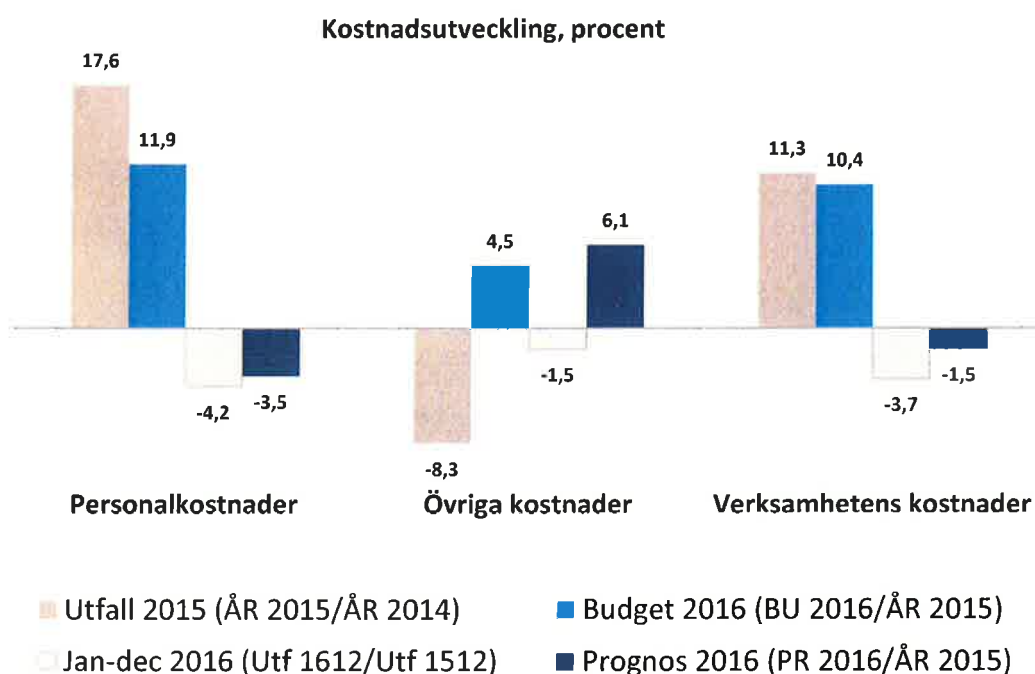
5.1.1 Intäktsutveckling

Försäljningsintäkterna har ökat tidigare år, vilket beror på en större organisation som genererat mer intäkter i form av tidskrivning i projekt. 2016 har försäljningsintäkterna dock minskat med 8 % jämfört med samma

period föregående år beroende på mindre tidskrivning i debiterbara projekt. Övriga intäkter har stora variationer procentuellt, men i kronor är förändringen relativt liten. I budget för 2016 beräknas övriga intäkter till 2 mkr jämfört med utfallet 2015 som var 4 mkr. Minskningen beror delvis på återbetalning från AFA som bokförts 2015 vilket även förklarar förändringen mellan utfall 2015 och utfall 2016.

5.1.2 Kostnadsutveckling

Personalkostnaderna har ökat sedan 2014 vilket är ett resultat av en större organisation primärt relaterat till genomförandet av Framtidsplanen. Dessa kostnader täcks emellertid av tidskrivning i projekt. Personalkostnaderna har 2016 sjunkit med 4,2 procent jämfört med utfall 2015 beroende på lägre löne- och pensionskostnader. Kostnaden för inhyrd personal sjönk från 14 mkr 2014 till 9 mkr 2015, vilket förklarar minskningen i övriga kostnader.

5.1.3 Bemanningsteknader

Bemanningsteknader Mkr	Bokslut 2016	Budget 2016	Avvik AC-BU	Bokslut 2015	Föränd %
Summa personalkostnader	249	291		260	-4,2 %
<i>varav förändring sem- och löneskuld</i>	1	0	1	1	0,0 %
<i>varav lönekostnad</i>	159	183	-24	161	-1,2 %
<i>varav pensionskostnad</i>	27	27	0	33	-18,2 %
Inhyrd personal	12	8	4	9	33,3 %
<i>varav övrig personal</i>	12	8	4	9	33,3 %
Summa bemanningsteknaden	261	299	-13%	269	-3,0 %
<i>varav omställningsteknaden</i>	0	0	0	0	0,0 %
Bemanningsteknaden exkl omställningsteknaden	261	299	-13%	269	-3,0 %

Läs mer i kommande avsnitt, samt under rubrik 6.1.6 Sjukfrånvaro.

5.1.4 Avvikelser – årets resultat mot årsbudget

Orsak, Mkr textkommentar	Intäkt Avvik AC-BU 2016	Kostnad Avvik AC-BU 2016	Resultat Avvik AC-BU 2016
<i>Förvaltningsarvode</i>	0,0		0,0
<i>Försäljningsintäkter</i>	-44,0		-44,0
<i>Övriga intäkter</i>	0,0		0,0
Personalkostnader		42,0	42,0
Lokalhyra		0,0	0,0
Övriga lokalkostnader		0,0	0,0
Inhyrd Personal		-4,0	-4,0
Övriga kostnader		8,0	8,0
Avskrivningar & Finansnetto		0,0	0,0
Lämnade/erhållna koncernbidrag kompensation		-7,0	-7,0
Ev ej analyserad restpost		0,0	0,0
Summa avvikelse	-44,0	39,0	-5,0

Intäkter

Verksamhetens intäkter uppgår till 327 mkr mot budgeterade 371 mkr. Intäkter från tidskrivning är 44 mkr lägre än budgeterat vilket beror på att nyrekrytering inte skett i den takt som uppskattades vid budgettillfället vilket även sänker personalkostnaderna.

Personalkostnader

Personalkostnaderna uppgår till 249 mkr, vilket är 42 mkr lägre än de budgeterade 291 mkr. Lönekostnaderna inklusive sociala avgifter är 33 mkr

lägre och detta beror till största del på att rekrytering inte skett i den takt som budgeterat. Kostnaden för pensioner är i linje med budget. Övriga personalkostnader är 8 mkr under budget vilket beror på lägre kostnader för konferens och utbildning.

Övriga kostnader

Övriga kostnader ligger totalt sett under budget med 8 mkr vilket i huvudsak beror på lägre konsultarvoden för IT tjänster.

Erhållna och lämnade koncernbidrag

Locum kommer att lämna koncernbidrag på 7 mkr som avser skattejustering och samtidigt ta emot koncernbidrag på 0,5 mkr hänförligt till den negativa effekten av förändrad diskonteringsränta på pensionsskulden. Detta fanns inte med i budget.

5.1.5 Förändring – årets resultat mot föregående år

Orsak, Mkr textkommentar	Intäkt	Kostnad	Resultat
	Förändring AC	Förändring AC	Förändring AC
	2016-2015	2016-2015	2016-2015
Förvaltningsarvode	0,0		0,0
Försäljningsintäkter	-18,0		-18,0
Övriga intäkter	-2,0		-2,0
Personalkostnader		11,0	11,0
Lokalhyra		0,0	0,0
Övriga lokalkostnader		-1,0	-1,0
Inhyrd Personal		-3,0	-3,0
Övriga kostnader		5,0	5,0
Avskrivningar & Finansnetto		37,0	37,0
Lämnade/erhållna koncernbidrag kompensation		-28,0	-28,0
Ev ej analyserad restpost			0,0
Summa avvikelse	-20,0	21,0	1,0

Intäkter

Verksamhetens intäkter uppgår till 327 mkr, vilket är 20 mkr lägre än föregående års 347 mkr. Av dessa 20 mkr avser 14 mkr minskade intäkter på grund av minskad tidsskrivning i debiterbara projekt. Det administrativa påslaget har ökat med 6 mkr på grund av ökade projektvolymerna. Intäkter avseende vidarefakturerade kostnader har minskat med 4 mkr. Övriga intäkter har minskat med 2 mkr och avser

delvis återbetalning från AFA gällande 2004 års premier vilket vi erhöll 2015.

Personalkostnader

Personalkostnaderna uppgår till 249 mkr mot 260 mkr föregående år. Färre anställda har bidragit till att lönekostnaderna inklusive sociala avgifter minskat med 2 mkr.

Pensionskostnaderna har minskat med 6 mkr jämfört med 2015. Föregående års pensionskostnader inkluderade en ökad kostnad för löneskatt på 9 mkr på grund av en sänkt diskonteringsränta. I oktober 2016 beslutade KPA om ytterligare en sänkning av diskonteringsräntan vilket medförde en ökad kostnad för löneskatt med ca 100 tkr, denna ökning är bokförd som en finansiell kostnad.

Inhyrd personal

Kostnad för inhyrd personal har ökat med 3 mkr jämfört med föregående år då vi haft större behov av att hyra in externa resurser.

Avskrivningar och finansnetto

Avskrivningarna är oförändrade jämfört med föregående år. Finansnettot har minskat med 37 mkr jämfört med 2015. Föregående år ökade finansnettot med 36 mkr avseende en finansiell kostnad i samband med förändring av diskonteringsräntan på pensionsskulden. Den stora differensen är skillnaden mellan KPA:s uträkning på effekten av diskonteringsräntan på 2016 respektive 2015 års utgående pensionsskuld.

Kompensation koncernbidrag

Locum kommer att få ta emot koncernbidrag från moderbolaget LISAB på 0,5 mkr avseende 2016 som en kompensation för den stigande pensionsskulden på grund av sjunkande ränta. 2015 tog Locum emot 44 mkr i koncernbidrag.

5.1.6 Externa intäkter och kostnader

SLL-extern resultaträkning, Mkr	SLL-externt Bokslut 2016	SLL-externt Bokslut 2015	Förändr %	SLL-externt Budget 2016	Avvik AC-BU
Verksamhetens intäkter	1	2	-50,0 %	2	-1
Verksamhetens kostnader	-314	-318	-1,3 %	-354	40
Avskrivningar	-3	-3	0,0 %	-3	0
Finansnetto	-3	-40	-92,5 %	-3	0
Resultat	-319	-359	-11,1 %	-358	39

De externa kostnaderna består främst av personalkostnader och minskar på grund färre anställda. Intäkterna i verksamheten är till 99 % interna. Externa intäkter 2015 avser främst återbetalning från AFA.

5.1.7 Övriga kostnader

Utfall för övriga kostnader uppgår till 35 mkr, vilket är 8 mkr under budget. Det kan förklaras av lägre kostnader konsultarvoden för IT tjänster.

5.1.8 Avskrivningar och finansnetto

Avskrivningarna uppgår till 3 mkr vilket är i linje med budget.

Räntedelen i årets pensionskulld uppgår till 2 mkr enligt uträkning från KPA, detta är i linje med budget. På grund av finansinspektionens beslut att sänka diskonteringsräntan ytterligare ökade pensionskulden med 0,5 mkr. Ökningen är bokförd som en finansiell kostnad och var inte medräknad i budget.

5.2 Resultatdisposition

Årets resultat före bokslutsdispositioner	7,0
Erhållet koncernbidrag (kompensation)	0,5
Resultat att jämföra mot resultatkrav	7,5
- varav resultatkrav	5,0
- varav resultat att behålla innan soliditet över 30 %	2,5
Lämnat koncernbidrag (skatt)	-7,0
Resultat som behålls i verksamheten	-0,0

5.3 Investeringar

Investeringar Mkr	Bokslut 2016	Budget 2016	Avvik AC-BU	Upparb grad (%)	Total utgift	Total budget	Total upparb grad (%)
Maskiner & inventarier	3,0	4,5	-1,5	67%	3,0	4,5	67%
Totalt investeringar	0	0	0	0	0	0	0

Investeringar avser kontorsinventarier och IT.

5.4 Balansräkning

Balansräkning Mkr	2016-12-31	2015-12-31	Förändring
Tillgångar			
Anläggningstillgångar	9	9	0
Omsättningstillgångar	446	450	-4
<i>varav kassa och bank</i>	352	347	5
SUMMA TILLGÅNGAR	455	459	-4
Eget kapital	127	124	3
Avsättningar (samt ev. minoritetsintresse)	260	262	-2
Skulder	68	73	-5
Långfristiga skulder	4	4	0
Kortfristiga skulder	64	69	-5
SUMMA SKULDER OCH EGET KAPITAL	455	459	-4

Omsättningstillgångarnas minskning jämfört med föregående år beror på att kundfordringar minskat samtidigt som kassan och upplupna intäkter har ökat. Förändringen i eget kapital består av årets resultat samt erhållet aktieägartillskott. Avsättning till pensionsskulden har minskat med 2 mkr enligt beräkningar från KPA. De kortfristiga skulderna har minskat med 5 mkr, vilket beror på att årets skatteskuld avseende löneskatt har minskat jämfört med tidigare år.

5.5 Kassaflödesanalys

Kassaflödesanalys tkr	2016-12-31
Den löpande verksamheten	
Kassaflöde från den löpande verksamheten	8 242
Investeringsverksamheten	
Kassaflöde från investeringsverksamheten	-3 372
Finansieringsverksamheten	
Kassaflöde från finansieringsverksamheten	0
Årets kassaflöde	4 870

Kassaflödet från verksamheten består av årets justerade resultat samt en minskning av kundfordringarna. Förändringar av kassaflödet från investeringsverksamheten är till följd av investeringar i datorer och inventarier.

6. Verksamhetsstöd

6.1 Arbetsgivare för framtiden

För att kunna erbjuda en vård som uppfyller invånarnas förväntningar och framtidens vårdbehov har landstinget tagit fram en Framtidsplan för hälso- och sjukvård (Framtidsplanen) som nu är under genomförande. En del av Framtidsplanen handlar om att rusta upp sjukhusen för att kunna erbjuda mer och bättre vård i moderna och hållbara vårdmiljöer. Det innebär att vi på Locum kommer att hantera ett stort antal komplexa byggprojekt; ny-, till- och ombyggnader.

För att lyckas med uppdraget arbetar vi med fortsatt fokus på att stärka och tydliggöra vår ställning som attraktiv arbetsgivare. Marknaden för ingenjörer och specialistkompetens inom bygg- och fastighetsbranschen är hårt konkurrensutsatt, särskilt i Stockholmsområdet där flera stora infrastrukturprojekt pågår samtidigt.

Den nya organisationen som planerades under hösten 2015 trädde i kraft den 1 januari 2016. Under året har revideringar av befintliga rollbeskrivningar genomförts i syfte att tydliggöra kompetenskrav, ansvar och befogenheter.

Omorganisationen innebar även förändringar i ledningsgruppen. Daniel Kronheffer är sedan mars fastighetsdirektör. Jan Thelander tillträdde som ny projektdirektör i september 2016 och Tomas Ljunglöf som utvecklingsdirektör i oktober. Under hösten tillträdde även Björn Åsander som biträdande projektdirektör.

Vid de rekryteringar som genomförts/genomförs är hög fastighetskompetens och erfarenhet i fokus i kravprofilerna för byggprojektledare och fastighets- och teknikförvaltare. Under året har 36 rekryteringar genomförts, vilket även innefattar ersättningsrekryteringar. Under samma period har 61 medarbetare lämnat sina anställningar, inklusive pensionsavgångar. Per den 31 december 2016 har Locum 285 anställda (tillsvidare-, provanställda samt tidsbegränsat månadsanställda).

Locum söker hela tiden efter nya arenor där vi kan möta nyutexaminerade och yrkeserfarna personer. Sociala medier nyttjas i allt större grad för att attrahera personal. LinkedIn är Locums främsta kanal för rekryteringar. Jämställdhet och mångfald ska vara naturliga delar i verksamheten och är en viktig faktor i konkurrensen om kvalificerad arbetskraft.

6.1.1 Verksamhetsförändringar och verksamhetsutveckling Förändring och utveckling

Det omfattande analys- och strategiarbete som genomfördes av Locums ledningsgrupp i slutet på 2015 resulterade i en strategisk plan för att utveckla Locum med ett tydligare fokus på fastighetsförvaltning och drift. Målet är att tydliggöra mål och förväntade leveranser, stärka samarbetet med kund och öka kundnöjdheten. Ett led i förändringen är den nya organisation som trädde i kraft 1 januari 2016. Under årets omfattande förändringsarbete har den nya organisationen varit mycket central, att förtydliga nya roller och gränsdragningar, att se över vilka kompetenskrav som ställs på dessa roller samt att systematiskt arbeta med kompetensförsörjning för att säkra att rätt kompetens finns inom företaget. Arbetet med ny organisation och nya roller har genomförts parallellt med att nya processer och arbetssätt utvecklats och förfinats i det som kallas Det Nya Arbetssättet (DNA). Införandet av de uppdaterade processerna och det nya arbetssättet de medför startades upp i med en obligatorisk utbildning.

Under 2016 har arbetet med Locums företagskultur och våra värderingar fortsatt utifrån den grund som lades 2015. De förändringar som genomförts rörande organisation och ledningsstruktur, har inneburit ett behov att synliggöra och förstärka Locum företagskultur. Detta har bl. a. inneburit att nya ledord tagits fram och som organisationen börjat arbeta med under hösten. Ledorden lyhörddhet, ansvarstagande, tydlighet och handlingskraft syftar till att visa vägen för hur vi agerar, kommunicerar och beskriver Locum och vårt arbetssätt. I oktober samlades företaget på en konferens som blev startpunkten för att levandegöra ledorden och utveckla dess innebörd i vår vardag.

6.1.2 Kompetensförsörjning

Det är vanligt förekommande att organisationer under tider av stora förändringar får en högre personalomsättning. Locum förutsåg risken och har under året märkt av detta. En ytterligare faktor som bidragit till ökad personalomsättning är den glödheta arbetsmarknaden inom byggbranschen. Det har varit en utmaning att rekrytera kompetent personal under 2016. Locum arbetar strukturerat med rekrytering samtidigt som det löpande pågår ett arbete med att tydliggöra och synliggöra vad som gör företaget unikt och attraktivt som arbetsgivare, t.ex. vilka intressanta och utmanande tjänster som finns, vad som gör våra fastigheter speciella att förvalta och bygga och att vårt dagliga arbete bidrar till ökad samhällsnytta. Locums medarbetare är generellt mycket engagerade, kompetenta och stolta över att arbeta på Locum, vilket också kan utläsas i årets medarbetarundersökning. Förändringsresan och den unika tid Locum befinner sig i ger en möjlighet att få vara med och skapa något nytt och utvecklas tillsammans med den nya organisationen.

För att erbjuda en attraktiv och utvecklande miljö för befintliga och framtida medarbetare är kompetensutveckling och kunskapsöverföring av strategisk betydelse. Kompetensförsörjning och kompetensutveckling är av strategisk betydelse för Locum och bygger bl.a. på tydliga rollbeskrivningar med kompetenser kopplade till både sakkunskap och affärs mål.

I medarbetarsamtalen kartlägger chef och medarbetare de mål och den kompetens som krävs gentemot de övergripande målen för verksamheten och den roll medarbetaren har. Ett stöd i arbetet är ProCompetence, som infördes i slutet av 2012 och som sedan dess använts för att dokumentera medarbetarsamtal samt som ett stöd för kompetensplanering och utvecklingsinsatser. Alla roller på Locum har kompetenser definierade i ProCompetence.

Under året genomfördes en revidering av befintliga rollbeskrivningar för att tydliggöra kompetenskrav, ansvar och befogenheter till följd av omorganisationen.

För löpande kunskaps- och erfarenhetsöverföring och för att lyckas med kommunikationen under det intensiva förändringsarbetet har Locum strävat efter öppen och transparent kommunikation och tydliga kommunikationsvägar. Internt innebär det bland annat regelbundna morgonsamlingar och VD-information, arbetsplatsträffar, utveckling av intranätet, kontinuerlig avstämning med de fackliga organisationerna och systematiskt arbetsmiljöarbete.

6.1.3 Chef- och ledarskap

En förutsättning för att Locum tillsammans ska klara dels den exceptionella situation vi har idag dels vårt framtida uppdrag, är att vi har kompetenta och professionella chefer och medarbetare, som kan verka i en arbetsmiljö där arbetsorganisation, arbetssätt, chef- och medarbetarskap och kompetensutveckling är väl utvecklade. Vi ställer höga krav på alla chefer och medarbetare att bidra i den önskade utvecklingen av Locum till att bli ett Locum. Att vi har en god kultur där vi jobbar i enlighet med våra ledord och tillsammans åstadkommer resultat. Detta samtidigt som vi tydliggör Locums uppdrag inom SLL och samarbetet med våra kunder inom SLL. Vi har även behov av ökad kunskap kring hur vi alla bidrar i den egna organisationen i den dagliga operativa verksamheten. En framgångsfaktor för att lyckas med det, är att Locums chefer har tydligt ansvar, befogenheter, kompetens och förutsättningar att arbeta med sitt chefskap.

Detta har inneburit att vi tydliggjort och kommunicerat de krav vi ställer på Locums chefer och under 2017 kommer vi följa upp dessa. Vi kommer

också arbeta fram en utvecklingsplan för vidare utveckling av Locums chef- och ledarskap.

6.1.4 Hälsöfrämjande arbetsmiljö

Locum vill vara ett föredöme när det gäller hälsa och friskvård och har därför ett aktivt och förebyggande hälso- och friskvårdsarbete. Sjukfrånvaro, på lång och kort sikt, följs noga upp för att kunna arbeta förebyggande med åtgärder. Hälsotillståndet var därför en viktig faktor att följa upp i samband med förändringsarbetet och omorganisationen 2016. Resultat från medarbetarundersökningen signalerade att många upplever en för hög arbetsbelastning och att det sällan finns möjlighet till återhämtning efter intensiva perioder. Det är signaler som tas på stort allvar och ständigt arbetas med. Att fylla vakanser så snabbt som möjligt är ett exempel på åtgärd för att jämna ut arbetsbelastningen.

Under 2016 har HR-enheten genomfört en arbetsmiljöutbildning för alla chefer på Locum med syfte att öka kunskaperna för vad det innebär att ha ansvar för medarbetarnas arbetsmiljö. En workshop om den nya arbetsmiljöföreskriften Organisatorisk och social arbetsmiljö har genomförts för chefer och skyddsombud för att säkerställa att chefer och skyddsombud har tillräckliga kunskaper inom området.

Resultatet av medarbetarundersökningen visar bl.a. att 92 % svarar att de vet vart de ska vända sig om de blir utsatta. Vi fortsätter att informera via introduktionsprogram, enhetsmöten och genom ökad kunskap i dessa frågor hos chefer. Rutiner i samband med anmälningar har setts över och finns tillgängliga för alla medarbetare på vårt intranät.

Satsning på att öka chefers kunskap i dessa frågor har gjorts under året. Dels genom arbetsmiljöutbildningar men också med att kontinuerligt stämna av med chefer om hur deras medarbetare mår, presterar, trivs osv. för att se om någon åtgärd behövs. HR uppmanar chefer att fånga upp tidiga signaler och HR är med i ärenden för att stötta cheferna i detta arbete. Vi har en tydlig rehabiliteringsprocess (som även används vid tidiga signaler) och upprättar konkreta handlingsplaner i varje ärende. Detta för att förhindra sjukskrivning eller öka chansen till snabb återgång efter sjukskrivning.

6.1.5 Jämställdhet och mångfald

Ämnen inom jämställdhet och mångfald behandlas främst på avdelningar och enheters arbetsplatsträffar. En stående agenda för APT anger vid vilka tillfällen som jämställdhet, mångfald, kränkande särbehandling och trakasserier, hot och våld, resultat av medarbetarundersökning m.m. ska diskuteras. Vid dessa tillfällen går man igenom och visar var information och rutiner finns.

Vid interna tillsättningar av vakanta tjänster informeras alla medarbetare via vårt intranät och de medarbetare som är sjukskrivna eller föräldralediga kontaktas via telefon eller post och informeras om de vakanta tjänsterna. I

år har vi tillsatt två vakanta chefstjänster med föräldralediga som kommer att ersättas med tillförordnade tills de är åter i arbete efter föräldraledigheterna.

Locum medverkar även i nätverket JäMå och varje år i Jämix mätning av jämställdhet, 2015 fick Locum 143 poäng och placerade sig med de poängen på plats 8 av 164 medverkande företag. Locum fick högst värde av de fastighetsbolag som medverkade.

SLL:s e-utbildningar HBT och Etnicitet, normer och möten i vardagen finns med som obligatorisk aktivitet i introduktionsprogrammet för alla nya medarbetare.

6.1.6 Sjukfrånvaro

Sjukfrånvaromått	Bokslut 2016	Bokslut 2015	Föränd %-enh	Budget 2016	Avvik %-enh
Procentuell sjukfrånvaro	4%	3%	0,7 %	0	4,0 %

Sjukfrånvaron har ökat och är 14,8 sjukdagar/anställd under året. Dock är denna siffra inklusive långtidssjukskrivna medarbetare. Tittar man enbart på korttidssjukfrånvaron så har även den ökat något från 4,6 sjukdagar till 5,9 sjukdagar per år och anställd. Särskilt utmärkande är antal sjuktillfällen för yrkesgruppen Förvaltare, där kvinnornas genomsnittliga antal sjukdagar har ökat från 13,3 till 40,2, och männen som har ökat från 7,8 till 13,6 genomsnittligt antal sjukdagar under året. Ett arbete tillsammans med cheferna på Förvaltningsavdelningen har påbörjats för att ta fram orsaker och åtgärder för detta. Vi arbetar aktivt i förebyggande syfte och i sjukrehabiliteringsärenden i nära samarbete med företagshälsovården och kommer att ta fram åtgärder för fortsatt arbete med ohälsan efter att hälsoundersökning på alla medarbetare har genomförts i mars 2017.

6.2 Miljö

6.2.1 Miljöutmaning 2016

Miljöutmaning 2016 gäller för åren 2012 till 2016. I enlighet med kraven i Miljöutmaningen och specifikationsdokumentet redovisas resultat från de delmål som Locum berörs av, delmål 1-3,7,9-10, 12, 15. I redovisningen ingår även uppföljning av miljömål i Locums affärsplan för 2016. Målen i Miljöutmaning står skrivna i kursiv text och miljömålen ifrån Locums affärsplan för 2016 finns skrivna i punktform.

Målområde 1 Klimateffektivt (1-3)

Delmål 1 Effektivisera energianvändningen

År 2016 ska energianvändningen för värme, el och transporter i landstingsfinansierad verksamhet ha minskat med 10 % jämfört med år 2011.

- Energianvändningen av värme och el (köpt) ska minska från 204 kWh/m² A-temp 2015 till 200 kWh/m² A-temp 2016.
- Tillförd energi i strategiska fastigheter ska minska från 224 kWh/m² A-temp 2015 till 222 kWh/m² A-temp 2016.
- Genomföra energikartläggningar på minst 10 % av fastighetsbeståndet samt att genomföra åtgärdspaket för att nå målen i miljötävling 2016.

Värdena redovisade i tabellen är graddagskorrigerade³ med SMHI:s nya normalårsperiod (1981-2010). Vid årsskiftet 2014-2015 bytte SMHI normalårsperiod för graddagar. Värdena i den här tabellen är de som gäller nu och framåt.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Köpt värme och el i strategiska fastigheter kWh/m ² (A-temp)	222	221	219	214	214	203
Tillförd energi strategiska fastigheter kWh/m ² (A-temp)	241	235	236	230	228	220
Kyla användning kWh/m ² BRA (Atemp) strategiska fastigheter	14	12	15	14	13	8

Locum arbetar systematisk med energifrågan och genomför energikartläggningar som mynnar ut i energisparåtgärder. Energisparåtgärder identifieras också genom exempelvis löpande fastighetsdrift, obligatoriska ventilationskontroller, planerat underhåll och investeringsprojekt.

Under 2016 har ett nytt dokument, energiplan, tagits fram för att tydliggöra energimålen. För många av Locums fastigheter finns nu en energiplan som

³ Graddagar används bland annat till att fortlöpande skapa en rättvis bedömning av hur effektivt en byggnad värms upp av sitt värmesystem, då energiåtgången för att värma upp ett hus starkt korrelerar till utomhustemperaturen (källa: <https://sv.wikipedia.org/wiki/Graddagar> (2016-01-20)).

beskriver fastighetens energimål och åtgärder för att nå målet. Energiplanen visar också tydligt vad som händer med resultatet om ändringar görs bland åtgärderna. Uppföljning av energi sker månadsvis.

Målet om minskad tillförd energi nåddes. Målet om minskad köpt energi nåddes inte. Detsamma gäller målet om minskad energianvändning om 10 %. Locums resultat är en minskad energianvändning om 8,6 % vilket är en förbättring om 4 % under det senaste året. Genom energieffektiviseringen kan Locum spara cirka 25 miljoner kr per år. Definitionen av tillförd energi jämfört med köpt energi skiljer sig åt. Till exempel ingår kyla i tillförd energi men inte i köpt och mängden kyla har minskat mellan 2011 och 2016. Det är en anledning till att Locum når målet om tillförd energi men inte det för köpt energi.

Ett exempel på en lyckad energisparåtgärd under 2016 är bytet av ångpanna på Karolinska Universitetssjukhuset i Huddinge. Åtgärden har minskat ångpannans energibehov med drygt 90 procent.

Delmål 2 Energieffektivisera transporter

År 2016 ska samtliga bilar som landstinget nyttjar vara miljöbilar och landstingets tjänsteresor ska vara klimatneutrala.

- Minska användande av egen bil i tjänsten.

Locum har infört användande av bilpool under miljöprogramsperioden. Alla bilpoolens bilar är miljöbilar. Användandet av bilpoolen har succesivt ökat under perioden. Under 2016 påverkade Locum klimatet genom sina tjänsteresor med 25 907 kg koldioxid fördelat på avtalade bilresor 19 139 kg, flyg 6 223 kg, resor med bilpoolen 545 kg och med tåg 0,07 kg. Det innebär 95 kg koldioxid per anställd. Vi har inte nått målet om att endast nyttja miljöbilar och att tjänsteresorna ska vara klimatneutrala.

Delmål 3 Öka andelen förnybar energi

År 2016 ska andelen förnybart bränsle till transporter i landstingsfinansierad verksamhet vara minst 75 %.

- Under 2016 kommer Locum att ställa krav om förnyelsebart drivmedel samt följa upp kravet kopplat till mål 8 om upphandling utifrån att detta är ett miljömässigt prioriterat område.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Andel förnybart bränsle (%)	37 %	67 %	64 %	70 %	79 %	79 %

Ovan redovisas årets resultat tillsammans med tidigare års resultat. Locum har ökat andelen förnybart bränsle i avfallstransporter och byggentreprenadstransporter från 37 % till 79 % sedan 2011 (där avfallstransporterna står för ca 80 % av bränsleförbrukningen). Locum ställer krav om förnybart bränsle i relevanta upphandlingar där så är möjligt.

Bakgrunden till ökad andel förnybart drivmedel är ökad mängd förnybara bränslen: biogas och HVO (HVO, *hydrerad vegetabilisk olja, är en biodiesel som framställs genom hydrering av vegetabiliska oljor eller animaliska fetter*) och även ökad koncentration av förnybart drivmedel i dieseln. Locum har nått båda målen ovan.

År 2016 ska andelen förnybar energi för uppvärmning, kylning och el till lokaler där landstingsfinansierad verksamhet bedrivs vara minst 95 %.

- Andelen förnybar energi i Locums strategiska fastigheter för uppvärmning, kylning och el för 2016 ska minst vara 95 procent utan att öka elanvändningen.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Andel förnybar energi (%)	93 %	94 %	90 %	96 %	96 %	96 %

Locum ställer krav om förnybar el vid elupphandlingar.

Ovan redovisas årets resultat tillsammans med tidigare års resultat. Locum har ökat andelen förnybar energi från 93 % 2011 till 96 % 2016. De 4 % som återstår kommer ifrån levererad fjärrvärme. Elen har inte ökat från 2011 till 2016. Locum har nått målen.

- Genomföra installation av 15 % av 20 000 kvm solceller på tak samt att förbereda för solcellsinstallation vid ny- och ombyggnation.

Under 2016 har totalt 7 000 kvm solceller installerats och driftsatts på tre av de stora sjukhusen: Danderyds sjukhus, Södertälje sjukhus och Karolinska Universitetssjukhuset i Huddinge. De installationer som Locum färdigställt under 2016 ökade den totala solelsproduktionen i Stockholms län med 20 %⁴. Under 2017 är ambitionen att installera lika mycket solceller som under 2016 och det långsiktiga målet är att installera 20 000 kvm. För att nå målet om 20 000 kvm är det viktigt att ta med solceller i planeringen av om- eller nybyggnadsprojekt och som en hjälp har handboken *Solceller på tak – möjligheter och fallgropar* tagits fram. Locum har nått målet om att 15 % av 20 000 kvm solceller ska vara installerade under 2016.

Målområde 2 Resurseffektivt (7, 9-10)

Delmål 7 Använda kretsloppstänkande vid användning av varor och tjänster

Landstingsfinansierad verksamhet ska ställa relevanta och mätbara miljökrav vid alla upphandlingar av varor och tjänster, i såväl centrala som lokala upphandlingar. Kraven i de miljömässigt mest prioriterade upphandlingarna ska följas upp och kontrolleras under avtalets gång.

- Säkerställa genom implementerad rutin i ledningssystemet att relevanta och mätbara miljökrav ställs vid alla upphandlingar samt att uppföljning sker av de miljömässigt mest prioriterade upphandlingarna.

Rutiner finns sedan tidigare för att ställa och följa upp miljökrav vid upphandlingar. Locum ställer exempelvis krav på att sortering ska ske enligt Sveriges byggindustriers riktlinjer för resurs- och avfallshantering vid byggande och rivning. Vid avslutat projekt ska entreprenören redovisa sorteringsgraden till Locum.

Sedan i år finns också en rutin som ger en samlad bild över hur Locum ställer och följer upp miljökrav i upphandlingar. Rutinen finns i Locums ledningssystem. Locum har nått målet.

⁴ Uttalande ifrån Johan Öhrnell, styrelseordförande solkompaniet, under invigningen av solcellerna på Danderyd 2016-11-16.

Delmål 9 Planera kretsloppsanpassat och resurssnålt byggande

Vid nyproduktion av landstingets byggnader ska de ligga 30 % lägre än Boverkets byggregler avseende energihushållning.

- Vid nybyggnation av landstingets byggnader ska de ligga 30 procent lägre än Boverkets byggregler avseende energihushållning. Fortsatt implementering av Miljöbyggnad under 2016 i alla ny-, om- och tillbyggnationer.

Färdigställda energiberäkningar visar på att alla nybyggnadsprojekt ligger inom ramen för Miljöbyggnad nivå Guld. Det innebär att nybyggnadsprojekten ligger 35 % lägre än Boverkets byggregler. Locum har nått målet avseende energihushållning.

I en del fall används inte Miljöbyggnad i projekt eftersom en del projekt inte uppfyller certifieringskraven. Målet om att alla ny- och tillbyggnationer ska använda Miljöbyggnad är inte uppnått.

Andelen sorterat avfall från landstingets byggentreprenader ska uppgå till minst 90 %.

- Andelen sorterat avfall från Locums byggentreprenader ska fortsätta att överstiga 90 procent.
- Ta fram rutin för återanvändning av byggavfall

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Byggavfall sorterat vid källan (%)	91	86	83	81	89	93 %

Ovan redovisas årets och tidigare års resultat rörande sorteringsgrad av byggavfall. Vid upphandling av byggentreprenader ställer Locum krav på att minst 90 % av byggavfallet från byggprojekt ska sorteras på plats. Under 2016 har Locum infört regelbunden uppföljning och återkoppling av målet. Locum ligger på en sorteringsgrad om 93 % för 2016. Locum har nått målet sorterat byggavfall.

Rutin för rapportering av återanvänt byggmaterial har inkluderats i befintliga rutiner för rapportering av byggavfall. Vid upphandlingar ställer Locum krav på att byggentreprenörerna ska undersöka möjligheten att återanvända befintligt material. Under 2016 har återanvändning genomförts och redovisats vid 15 tillfällen. Resultatet visar att bredden på områden där byggmaterial kan återanvändas är stor vilket indikerar att det är ett utvecklingsbart område. Exempel på material som kan återanvändas vid ombyggnationer är takplattor för innertak, vissa armaturer, dörrar,

kabelstegar och kabellängder. Kraven följs upp genom miljöronder i byggskedet. Locum har nått målet om rutin för återanvändning av byggavfall.

Delmål 10 Minska mängderna avfall och förbättra avfallshanteringen

År 2016 ska materialåtervinningsgraden i landstingsfinansierad verksamhet vara minst 25 % och matavfall ska samlas in för att möjliggöra biogasproduktion.

- Fortsätta att möjliggöra insamling av matavfall för biogasproduktion enligt plan.

Locums roll när det gäller avfallshanteringen på sjukhusen är att stödja och utveckla avfallshanteringen tillsammans med vården. Stödjer gör vi genom avfallsinstruktioner och FAQ för avfall. I år har vi utvecklat avfallshanteringen på sjukhusen genom att införa samsortering av plast vilket innebär att sjukhusen nu kan sortera i princip all typ av plast. Tidigare kunde bara förpackningar av plast samlas in.

Locums roll när det gäller utsortering av matavfall är att utreda möjligheten till utsortering av matavfall. Utredningar görs i syfte om att hitta hållbara lösningar för insamling av matavfall på respektive sjukhus. Tillsammans med våra hyresgäster har vi nu infört matavfallsinsamling av patientmat på samtliga sjukhus där det är möjligt att införa matavfallsinsamling. Målen är uppnådda utifrån att vi uppfyllde planen för matavfallsinsamling.

Målområde 3 Hälsofrämjande miljöarbete (12, 15)

Delmål 12 Minska miljö- och hälsorisker med kemiska produkter och varor

År 2016 ska alla kemikalier och kemiska produkter som är avvecklingsämnen enligt landstingets utfasningslista vara borta från all landstingsfinansierad verksamhet. Totalt ska mängden utfasningsämnen ha minskat med 80 % jämfört med 2006.

- I arbetet med att säkerställa att relevanta och mätbara miljökrav ställs vid alla upphandlingar av varor och tjänster samt att uppföljning sker av de miljömässigt mest prioriterade upphandlingarna tas även hänsyn till krav rörande kemikalier (se mål ovan).

Produkter, som innehåller mer än 0,1 % av avvecklingsämne, och ej är tillåtna genom dispens, är vid utgången av 2016, utfasade från driftens verksamheter.

Mängden produkter som innehöll utfasningsämnen (avvecklingsämnen och minskningsämnen) var år 2007, 314 till antalet, hos Locums driftentreprenörer. 2007 är det första året, som Locum har uppgifter ifrån. Antalet produkter, som innehöll utfasningsämnen under 2016 års driftverksamhet var 57 st. Vi har därmed fasat ut 82 % av utfasningsämnena som funnits på SLLs lista. 2016 finns 391 liter och 2,1 kg minskningsämnen kvar som används på cirka 2 miljoner kvm vilket enligt Locums bedömning är ringa. Locum har nått målet.

År 2016 ska all landstingsfinansierad verksamhet varken köpa in eller upphandla varor som innehåller avvecklingsämnen enligt landstingets utfasningslista.

- Under 2016 ska alla Locums produkter som innehåller avvecklings- och minskningsämnen inventeras i syfte om att ta fram en prioriteringslista för att avveckla och ersätta skadliga produkter med mindre skadliga. För de produkter som är prioriterade men som ännu saknar ersättningsalternativ kommer Locum att skriva dispenser samt att följa utvecklingen på marknaden i syfte om att kunna byta ut fler farliga produkter och ersätta dem med mindre farliga i framtiden.

Locum ställer krav om att kemikalier i drift – och städupphandlingar ska vara bra ur miljö- och hälsosynpunkt. Alla drift – och städupphandlingar innehåller krav på att produkter med avvecklingsämnen som finns på SLLs utfasningslista inte får användas i entreprenaderna.

Inventering av kemikalier har gjorts under året där två produkter var avvecklingsämnen. En av produkterna har nu fasats ut. Den andra produkten har Locum sökt dispens för i och med att det inte finns en ersättningsprodukt på marknaden. Målet är uppnått.

År 2016 ska endast material och produkter, som uppfyller Byggvarubedömningens kriterier för rekommenderat eller accepterat material, användas vid landstingets ny- eller ombyggnad.

- År 2016 ska 95 % av alla material och produkter som används vid byggprojekt uppfylla Byggvarubedömningens kriterier för rekommenderat eller accepterat material.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Andel rekommenderat eller accepterat material i BVB (%)	73	89	92	95	98	96

Ovan redovisas resultatet för Locum rörande andelen rekommenderat och accepterat material i BVB. Locum ställer hälso- och miljökrav på produkter i byggproduktion via upphandlingar. Material och produkter som byggs in ska vara bedömda utifrån Byggvarubedömningens (BVB) kriterier för produktbedömning. Det finns tre nivåer: rekommenderas, accepteras och undviks. Under 2016, liksom tidigare år, har Locum deltagit i utvecklingen av Byggvarubedömningen. Det är nu möjligt att följa upp bedömda byggvaror per projekt och över tid. Projekten kan på så sätt löpande få återkoppling och det skapar goda förutsättningar för att arbeta med ständiga förbättringar kopplat till ökad användning av rekommenderade och accepterade produkter.

Locum har ökat andelen rekommenderat eller accepterat material i Byggvarubedömningen (BVB) ifrån 73% 2011 till 96 % 2016. Locum har nått målet om 95 % rekommenderade eller accepterade material. Locum har inte nått målet om 100 % rekommenderade eller accepterade material. Locums bedömning är att det inte varken är tekniskt möjligt eller ekonomiskt rimligt att uppnå målet om 100 % rekommenderade eller accepterade material. Därför har Locum sänkt ambitionen rörande målet i det miljöprogram som gäller för perioden 2017-2021. Locum anser att resultatet om 96 % är ett gott resultat.

Delmål 15 Öka mängden ekologiska livsmedel

- År 2016 ska mer än 80 % av inköpen av frukt, kaffe, te och dess tillbehör mjölk och socker vara ekologiska. Under året kommer vi successivt efterfråga ekologiska produkter där det saknas.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ekologiskt kaffe, te och frukt (%)	57	75	90	81	95	97

Ovan redovisas resultatet för Locum rörande andelen ekologiskt kaffe, te och frukt (där frukten står för ca 90 % av inköpen). Locum har ökat andelen ekologiska livsmedel ifrån 57 % 2011 till 97 % 2016. Locum har nått målen.

Organisation och styrning – transparent och motiverande kommunikation

Locum ska utarbeta och implementera kommunikationsplaner för interna och externa miljöfrågor under 2016.

Generellt gäller att miljökommunikation behövs inom samtliga områden ovan för att nå framgång. Locum arbetar aktivt med miljökommunikation för att medvetandegöra medarbetarna internt på Locum såväl som

hyresgästerna om miljöfrågor. Detta sker genom informationsträffar, kampanjer, broschyrer, information på hemsidan m.m. och styrs genom en kommunikationsplan som uppdateras kontinuerligt.

6.2.2 Klimatneutrala tjänsteresor

Se redovisning under 6.2.1 Delmål 2 Energieffektivisera transporter

6.2.3 Ekologiska livsmedel

Se redovisning under 6.2.1 Delmål 15 Öka mängden ekologiska livsmedel.

6.2.4 Ledningssystem

Miljöarbetet på Locum är organiserat utifrån ett miljöledningstänk och är integrerat i den ordinarie verksamhetsstyrningen. Locum är sedan 2003 certifierat enligt ISO 14 001 (miljö) och ISO 9001 (kvalitet).

Miljöorganisationen består av ett antal miljöspecialister inom bygg, drift, fastighetsföreningar, avfall och energi samt miljöchef och miljösamordnare. Specialisterna stödjer, planerar och följer upp miljöarbetet inom Locum och åt kunderna.

Miljöarbetet har sin utgångspunkt i företagets betydande miljöaspekter och landstingets miljöprogram, detta återspeglas i Locums affärsplan, för att sedan brytas ner till aktiviteter i verksamhetsplanerna på avdelnings- och enhetsnivå. Miljö ingår som en viktig del i verksamhetsplanerings- och budgetprocessen samt uppföljning och resultatrapportering. Locums miljömålsarbete bidrar till att landstingets övergripande miljömål nås.

6.3 Socialt ansvarstagande

Locum har sedan lång tid en specialist rörande fysisk tillgänglighet anställd och som arbetar med de olika aspekterna rörande detta i planering av vårdfastigheterna. Inom Kommunikation arbetar också Locum med den kommunikativa delen av detta. Se redovisning rörande detta i 6.3.2 nedan.

Locum har också deltagit i arbetet med framtagandet av SLL:s Policy för delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

Först i december bjöd SLL Hållbarhet in till möte rörande de områden som berörs under rubriken "Socialt ansvarstagande".

6.3.1 Likvärdig behandling av alla invånare

Jämlikhet och jämställdhet

JA	DELVIS	Nej
Metoder och verktyg är införda fullt ut enligt beskrivning	Metoder och verktyg är delvis införda enligt beskrivning. X	Metoder och verktyg är inte införda alls enligt beskrivning

Vi arbetar aktivt med att utforma våra fastigheter och entrémiljöer för att göra dessa tillgängliga och funktionella för alla invånare i Stockholms län.

Metoder och verktyg håller på att arbetas fram i syfte att utbilda och medvetandegöra Locums medarbetare internt och externt.

Nationella minoriteter och minoritetsspråk

JA	DELVIS	Nej
Metoder och verktyg är införda fullt ut enligt beskrivning	Metoder och verktyg är delvis införda enligt beskrivning. X	Metoder och verktyg är inte införda alls enligt beskrivning

Locum har en person anställd som kan ge information på finska. Vid behov tar vi även in personer med kompetens i det språk som krävs.

6.3.2 Delaktighet för personer med funktionsnedsättning

Se bilaga F5 Uppföljning funktionsnedsättning.

6.4 Säkra processer

6.4.1 Informationssäkerhet

Locum har genomfört egenkontroll av regelefterlevnad och arbetet med informationssäkerhet under år 2016 på strategisk nivå genom att deklARATION besvarats och godkänts i Compliance-portalen.

Ja	Nej	Kommentar
X		Arbetet med Compliance-portalen har sedan fördelats ner på avdelningsnivå samt systemnivå och fyra nya deklARATIONER har genomförts under året. Framtagning av fyra åtgärdslistor har vidare genomförts och kommer att följas upp under 2017.

6.4.2 Säkerhet

JA

Metoder och verktyg är införda fullt ut enligt beskrivning

X

DELVIS

Metoder och verktyg är delvis införda enligt beskrivning.

Nej

Metoder och verktyg är inte införda alls enligt beskrivning

Säkerhetsskydd

Locum, precis som övriga delar av landstinget omfattas av säkerhetsskyddslagstiftningen. Locum förvaltar fastigheter som är av stor betydelse för att akutsjukvården inom Stockholms län kan bedrivas vid terrordåd, vid höjd beredskap eller i händelse av krig. Det är därför viktigt att Locum upprätthåller ett ändamålsenligt säkerhetsskydd för de verksamheter som kräver det. Under 2016 har Locum bland annat färdigställt ett omfattande arbete med att ta fram en övergripande säkerhetsanalys och säkerhetsplan som ligger till grund för hur säkerhetsskyddet ska utformas inom Locum. Locum inväntar nu SLL:s centrala säkerhetsskyddsanalys för att kunna slutföra det egna säkerhetsskyddsarbetet.

Driftsäkerhet

Under 2016 har Locum i samarbete med Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) analyserat risker och sårbarheter kopplat till Locums SCADA-system avseende drift av sjukhus. Detta arbete har resulterat i att sårbarheter har identifierats inom både Locums och SLL-IT:s ansvarsområden. Locum har därefter arbetat med att separera och bygga ett eget nät för SCADA-trafiken.

Kris- och beredskapsarbete

I Stockholms läns landstings krisberedskapsplan framgår att Locum har ett delegerat ansvar att leda och samordna egen verksamhet enligt uppgjorda planer och vid behov aktivera krisledningsgrupper. Landstingets uppgift till Locum består vidare i att vid allvarliga händelser ha en tydlig kontaktväg och etablera samverkan med övriga berörda aktörer inom SLL.

Locums krisledningsorganisation är uppdelad på strategisk och operativ nivå. Den strategiska krisledningsgruppen är ett direkt stöd till Locums VD och har ett övergripande ansvar att följa händelseutvecklingen, ta fram beslutsunderlag och bidra till att ge den operativa krisledningsgruppen bästa möjliga förutsättningar för sin verksamhet. Den operativa krisledningsgruppen på respektive objekt ska hantera en uppkommen kris på lokal nivå i samverkan med berörda aktörer enligt Locums operativa krisledningsplan. Vid allvarliga händelser och krissituationer utanför ordinarie arbetstid har Locum en beredskapsfunktion som har till uppgift att initiera och samordna det inledande arbetet för att verifiera, larma och informera Locums säkerhetschef som kan eskalera den strategiska krisledningsorganisationen i samråd med Locums VD.

Under 2016 har Locum bedrivit ett omfattande arbete med att utveckla befintliga krisledningsplaner på strategisk och operativ nivå samt förbättra rutiner för krishantering. Arbetet med krisledningsplaner har följts upp med krisledningsövningar och efterföljande utvärderingar, som kommer att fortsätta under 2017.

Risk- och sårbarhetsanalys

Under 2016 har Locum tagit fram en ny metod för risk- och sårbarhetsanalyser (RSA). Locums metod för RSA bygger på metod hämtad från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och föreskrifter med tillägg av Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) "FORSA-metod" samt kompletterat med Locums arv från tidigare utförda RSA:er. Locum genomför kontinuerligt RSA-arbete för att identifiera risker kopplat till verksamheten. Detta görs löpande i den operativa verksamheten samt inför start av alla byggprojekt för att säkerställa kontinuitet och förebygga oönskade händelser.

Incidenthantering

Locum hanterar och följer upp incidenter i verksamheten genom incidenthanteringssystemet REQS. Locum sammanställer månadsvis statistik över och beskrivningar utifrån incidentrapporteringen för att få en övergripande bild över incidenter och tillbud i verksamheten. Detta för att kunna följa upp trender och mönster över tid samt få ett underlag för att planera och vidta förebyggande åtgärder.

Fysiskt skydd och bevakning

Locum har idag ett eget tecknat avtal med en leverantör gällande bevakning. Avtalet grundar sig på två bevakningsbilar som styrs av Locums Säkerhetssamordnare dagtid och av Locums beredskapsfunktion kvällar/helger. Bevakningsbilarna är uppdelade i ett nord- och sydområde, men de kan även stötta över gränserna om förstärkning behövs på något enskilt objekt och det behövs fler väktare. Locum har under 2016 jobbat aktivt med att se över skalskydd på utvalda fastigheter. Förstärkning har gjorts med kameror, utomhusbelysning, skyltar, förstärkta dörrar och lås samt information till hyresgästerna.

Under 2016 har Locum även tagit fram en ny riktlinje som avser teletekniska säkerhetssystem, vilken beskriver hur skalskyddet ska normeras vid sjukhusfastigheter.

Brandskydd

Under 2016 har Locum genomfört risk- och sårbarhetsanalyser på utvalda fastigheter, med särskilt fokus på brandskydd. Ett förtydligande kring ansvarsområdena inom området har också klarlagts genom tydliga delegationer. Locum har även reviderat och utvecklat riktlinjer för brandskydd.

6.4.3 IT och digitalisering

Se bilaga F6 IT och digitalisering.

6.5 Folkhälsoarbetet

Locums arbete med folkhälsofrågor gentemot invånarna i Stockholms län bedrivs bl a utifrån perspektiven kring tillgänglighet, miljö och tydligt HR-arbete.

Har förvaltningen/bolaget *under året*:

- antagit en handlingsplan för genomförande av landstingets folkhälsopolicy och landstingets handlingsplan för hälsa?

Ja	Nej	Kommentar
	X	

- haft en anställd med särskilt ansvar för folkhälsofrågor och/eller folkhälsoarbete?

Ja	Nej	Kommentar
	X	

- fattat beslut som ligger i linje med landstingets folkhälsopolicy eller på annat sätt verkat för att genomföra policyn?

Ja	Nej	Kommentar - Om ja, ge gärna exempel
	X	

- utfört annat folkhälsoarbete utöver det som redan nämnts? Om ja, ge exempel.

Ja	Nej	Kommentar - Om ja, ge gärna exempel på sådant arbete
	X	

6.6 Upphandling och inköp

Se bilaga F7 Uppföljning upphandling och inköp.

7. Ledningens åtgärder

Under 2016 har Locum arbetat med att implementera ett 9 punkters program i organisationen. De 9 punkterna är:

1. Förvaltningsmodell
2. Projektbedömning
3. Lägre utgifter
4. Projekt
5. Organisation
6. Behålla och rekrytera
7. Projektledare för förändringen
8. Kommunikation
9. Digitalisering

Under hösten 2016 har ledningen intensifierat arbetet med att införa ett nytt arbetssätt som beskrivs under 4.1 (Genomförd verksamhet) och 4.2 (Verksamhetsförändringar). Under hösten har även arbetet med en handlingsplan för digitaliserad förvaltning påbörjats. Syftet med digitaliseringen är att skapa förutsättningar för effektiv hantering av information inom förvaltnings- och byggprocesserna. Handlingsplanen kommer att vara klar i januari 2017.

Utifrån de 9 punkterna har ett strategidokument tagits fram med prioriterade aktiviteter för första halvåret 2017.

Det intensifierade arbetet fortsätter även med stödjande ledarcoachning under början av 2017 för att sätta det nya arbetssättet.

Under hösten 2016 har en översyn gjorts av förvaltningsavdelningens organisation mot bakgrund av att bl a enheten Facility Management får ett förändrat uppdrag under 2017. Justeringarna i organisationen träder i kraft den 1 januari 2017.

Ny projektdirektör och biträdande projektdirektör tillträdde under hösten 2016. En översyn av projektorganisationen har påbörjats och kommer att slutföras under första kvartalet 2017.

8. Pågående rättsprocesser (tvister)

F d hyresgäst ./ SLL

En f d hyresgäst har stämt SLL på skadestånd (979 000 kr) pga. uppsagt hyreskontrakt på Jakobsbergs sjukhus. Enligt tingsrättens dom skulle SLL utge 639 000 kr jämte 163 650 kr i rättegångskostnader. Båda parter överklagade domen till hovrätten och i hovrätten justerade den f d hyresgästen sitt krav till 1 020 000 kr jämte ersättning för rättegångskostnader.

Hovrätten lämnade kändens talan utan bifall och ålade kändens att betala SLL:s rättegångskostnader med 159 550 kr för kostnader i tingsrätten och 65 038 kr för kostnader i hovrätten.

Hovrättens dom är överklagad till högsta domstolen som har meddelat prövningstillstånd.

Kravet uppgår till 1 020 000 kr jämte ränta enligt 4 o 6 § § räntelagen från 5 september 2013 till dess betalning sker samt ersättning för rättegångskostnader.

9. Övrigt

Samma redovisningsprinciper har använts som i den senaste årsrapporten.

10. Nämnd-/styrelsebehandling

Årsrapporten för januari-december 2016 kommer att behandlas i styrelsen för Locum AB den 23 februari 2017.

Stockholm den 30 januari 2017

Patrik Emanuelsson
Verkställande direktör

11. Bilagor

- C Investeringar
 - C1 Investeringar vård (inkl. fastigheter) och annan verksamhet
- D Personal
 - D1 Personabilagor
- E Övriga avsättningar, ansvarsförbindelser och tvister
- F Styrdokument, policyer och övriga handlingsplaner och dylikt
 - F1 Efterlevnad av policyer och andra styrdokument
 - F3 Styrningsrapport bolag
 - F4 Försäkran internkontroll
 - F5 Uppföljning funktionsnedsättning
 - F6 IT och digitalisering
 - F7 Uppföljning upphandling och inköp
 - F8 Intern kontrollplan

Landstingsfastigheter Stockholm

ÅRSREDOVISNING

FÖR VERKSAMHETSÅRET 2016

<i>Innehåll</i>	<i>Sid</i>
Förvaltningsberättelse	2
Fem år i sammandrag	4
Resultaträkning	5
Balansräkning	6
Kassaflödesanalys	8
Redovisningsprinciper och noter	9

Årsredovisning 2016-01-01 – 2016-12-31 för Landstingsfastigheter Stockholm

Styrelsens ordförande och verkställande direktören för Locum AB avger härmed årsredovisning för Landstingsfastigheter Stockholm avseende räkenskapsåret 2016.

FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE

Landstingsfastigheter Stockholm (LFS) är en resultatenhet inom Stockholms läns landsting, i vilken redovisning sker av landstingets fastighetsförvaltning. Fastigheterna förvaltas av Locum AB enligt avtal med Stockholms läns landsting, och i enlighet med de ägardirektiv som fastställts av landstingsfullmäktige.

Landstingsfastigheter Stockholm har inte haft någon anställd personal.

Verksamhet

Fastighetsbeståndet i Landstingsfastigheter Stockholm domineras av vårdfastigheter. Fastigheterna är belägna inom Stockholms län, från Norrtälje i norr till Västerhaninge i söder. Fastighetsbeståndets totala yta uppgick på balansdagen till 2,0 miljoner m² BTA (2,0), och omfattar sex akutsjukhus, ett antal närsjukhus samt vårdcentraler, tandläkarkliniker, äldreomsenheter, mm. Två av akutsjukhusen är även universitetssjukhus (Karolinska Universitetssjukhuset och S:t Eriks Ögonsjukhus).

Resultatet

Resultatet efter finansnetto och reavinster uppgick till 540 mkr (346). I resultatet ingår realisationsvinster vid avyttring av fastigheter med 251 mkr (96). Rörelseresultatet uppgick till 638 mkr (503), exklusive realisationsvinster blev det 387 mkr (407).

Rörelseresultatet om 638 mkr (503) motsvarar en avkastning på totalt kapital på 3,3 % (2,9 %)¹.

Under året har fastighetsförsäljningar genomförts med en total reavinst uppgående till 251 mkr (96).

Intäkter

Hyresintäkterna uppgick till 2 512 mkr (2 535) en minskning med 23 mkr. Externa hyresgäster svarade för 17 procent (17) av hyresintäkterna. De totala rörelseintäkterna exklusive fastighetsförsäljningar uppgick till 3 022 mkr (2 983).

Totalt uppgick verksamhetens intäkter till 3 273 mkr (3 079).

Fastighetskostnader

Fastighetskostnaderna uppgick totalt till 1 669 mkr (1 523), vilket är en ökning med ca 10 procent jämfört med 2015.

Kostnaderna för det löpande underhållet är lägre jämfört med 2015, vilket är en följd av införandet av ett ökat resultatkrav för Landstingsfastigheter med 100 mkr för 2016.

Drift och skötselkostnader ligger på samma nivå som 2015, främsta anledningen är några nya avtal där vi för att minska den totala driftkostnaden valt att utöka de fasta ersättningen.

Mediakostnaderna ligger marginellt lägre än fjolåret med 3 mkr.

¹Rörelseresultat/Genomsnittlig balansomsättning

Avskrivningar och finansnetto

Avskrivningarna uppgick till 904 mkr (961). Under året har anläggningstillgångar uttrangerats till ett värde av 2 mkr (50). Anläggningstillgångarnas avskrivningsprinciper finns beskrivna under rubriken Allmänna redovisningsprinciper längre fram i detta dokument.

Finansnettot uppgick till -98 mkr (-157). Något högre finansnetto än föregående år vilket beror på fortsatt låg låneränta. Aktuell räntenivå för låneportföljen 2016 uppgick till 1,5 % jämfört med föregående års ränta på 1,7 %.

Investeringar

Investeringsutfallet för 2016 uppgick till 3 126 mkr (2 691). Av de specificerade objekten som pågår har följande objekt störst utfall under 2016:

- Ny- och ombyggnation av vård- och behandlingsbyggnader samt försörjningskvarter på Södersjukhuset
- Ny akut- och behandlingsbyggnad på Danderyds sjukhus
- Ny- och ombyggnation av vård- och behandlingsbyggnader på Södertälje sjukhus

Finansiering

Räntebärande skulder uppgick per den sista december 2016 till 13 948 mkr (12 013). Vid årsbokslutet var samtliga lån upptagna hos Stockholms läns landsting/Internfinans. Den disponibla likviditeten inklusive outnyttjad checkräkningskredit uppgick till 1 729 mkr (1 127). Checkräkningskrediterna uppgår till 1 000 mkr.

Investeringsprojekten belastas med en kreditivränta vilket är baserat på Landstingsfastigheter Stockholm genomsnittliga räntesats. Kreditivräntan i december 2016, uppgick till 2,5 %. Kreditivräntan för 2016 uppgick till 105 mkr (80 mkr).

Framtida utveckling

Landstingsfastigheter Stockholm har en stabil verksamhet med mestadels långa hyreskontrakt gentemot vårdgivare i Stockholms län. Hyresintäkterna är budgeterade till 2 561 mkr för år 2017, med ett resultatkrav på 335 mkr. Genomförandet av framtidsplanen kommer att innebära en mycket hög budgeterad investeringsvolym motsvarande 4,0 mdkr (3,5) under 2017.

Händelser efter balansdagen

Inga väsentliga händelser har inträffat efter balansdagen som bedöms påverka bedömningen av bolagets räkenskaper per 2016-12-31.

Förslag till vinstdisposition

Balanserade vinstmedel	2 244 992 374
Årets resultat	<u>540 465 699</u>
Summa kronor	2 785 458 073

Enligt Landstingsfullmäktiges beslut i april 2009 (LS 0901-0012) ska positivt resultat utöver resultatkrav kvarstanna i verksamheten upp till en nivå för soliditeten om 30 %.

Styrelsens ordförande och verkställande direktören för Locum AB föreslår därför att vinstmedlen disponeras enligt följande:

Årets resultat före bokslutsdispositioner	540 465 699
- Varav resultatkrav som utbetalas till Stockholms läns landsting	<u>-334 900 000</u>
Resultat som behålls i verksamheten	205 565 699

Beträffande redovisat resultat för räkenskapsåret och den ekonomiska ställningen år 2016 hänvisas till efterföljande resultat- och balansräkningar samt kassaflödesanalys jämte tillhörande noter. Samtliga belopp anges i mkr om inte annat anges.

Fem år i sammandrag

År	2016	2015	2014	2013	2012
Resultaträkningar, mnkr					
Interna hyresintäkter	2087	2110	2125	2 119	2 053
Externa hyresintäkter	425	425	421	413	383
Vinst/förlust försålda fastigheter	251	96	131	347	70
Övriga rörelseintäkter	509	448	400	330	289
	3273	3079	3077	3 209	2 795
Totala driftkostnader					
Fastighetsunderhåll	-1128	-924	-802	-845	-775
Övriga kostnader	-236	-296	-361	-379	-340
Avskrivningar	-367	-395	-405	-299	-260
	-904	-961	-969	-816	-765
Rörelseresultat	638	503	540	870	655
Finansnetto	-98	-157	-202	-219	-227
Årets resultat	540	346	338	651	428
Balansräkningar, mnkr					
Fastigheter	13 495	12 942	12 919	12 467	11 995
Övriga anläggningstillgångar	6 250	4 554	2 855	2 047	2 021
Omsättningstillgångar	1 175	841	719	536	1 036
Summa tillgångar	20 920	18 337	16 493	15 050	15 052
Eget kapital	4 952	4 647	4 535	4 432	4 017
Långfristiga skulder och avsättningar	13 043	11 397	9 972	8 929	9 220
Kortfristiga skulder	2 924	2 293	1 986	1 689	1 815
Summa eget kapital och skulder	20 920	18 337	16 493	15 050	15 052
Fastighetsbeståndet					
Bruttoarea, tusen kvm	2 005	2 005	2 014	2 047	2 103
Uthyrningsgrad samtliga fastigheter %	90	90	91	93	93
Investeringar, mnkr	3 126	2 691	2 254	1 351	1 351
Fastighetsförsäljningar, mnkr	251	96	130	347	70
Mediakostnader kr/kvm, BTA	182	184	185	186	176
Skötselkostnader kr/kvm, BTA	88	80	69	74	71
Underhåll kr/kvm, BTA	118	147	180	185	162
Nyckeltal					
Avkastning eget kapital % ²	11,3	7,5	7,5	15,4	10,9
Avkastning eget kapital före reavinst % ³	6	5,5	5,2	7,2	9,1
Avkastning totalt kapital	3,3	2,9	3,4	5,8	4,5
Soliditet % ⁴	23,7	25,3	27,5	29,4	26,7
Direktavkastning ⁵	9,6	10,6	11,6	13,5	12,4
Genomsnittlig ränta		1,73	2,4	2,9	3,2
Skuldsättningsgrad, ggr ⁶	2,8	2,6	2,3	2,1	2,4
Räntetäckningsgrad, ggr ⁷	6,54	3,21	2,67	3,9	2,9
Belåningsgrad bokförd värde, % ⁸	104 %	93 %	82 %	75 %	79,1

² (Resultat inkl. reavinst/Genomsnittligt Eget Kapital)³ (Resultat exkl. finansiella poster och för reavinst/ Genomsnittligt Eget Kapital)⁴ (Eget Kapital/Balansomslutning)⁵ ((Resultat exkl. reavinst + finansnetto + avskrivningar)/ BFV fastigheter exkl. projekt, konst och Brf)⁶ (Räntebärande skulder/Eget Kapital)⁷ ((Resultat inkl. reavinst + finansnetto)/finansnetto)⁸ (Räntebärande skulder/BFV fastigheter exkl. projekt, konst och Brf)

Resultaträkning

Belopp i mkr	Not	2016	2015
NETTOOMSÄTTNING	1		
Hysesintäkter			
Interna hyresintäkter		2 087	2 103
Externa hyresintäkter		425	425
Övriga hyresintäkter		0	7
Summa hyresintäkter		2512	2535
Övriga rörelseintäkter			
Resultat fastighets- och försäljningar	2	251	96
Mediaintäkter		45	46
Försäljningsintäkter		296	296
Övriga intäkter		169	106
Summa övriga rörelseintäkter		760	544
Summa rörelsens intäkter		3273	3079
Fastighetskostnader			
Förvaltningsarvode/-kostnader		-447	-241
Mediakostnader	3	-365	-368
Drift- och skötselkostnader		-316	-315
Fastighetsunderhåll		-236	-296
Försäljningskostnader		-305	-303
Summa fastighetskostnader		-1669	-1523
Övriga kostnader			
Kostnader inhyrda lokaler		-17	-17
Utvecklingskostnader		-45	-75
Summa övriga kostnader		-62	-92
Resultat före avskrivningar		1542	1464
Avskrivningar		-904	-961
RÖRELSERESULTAT		638	503
Räntekostnader och liknande resultatposter	4	-98	-157
Summa finansiella intäkter och kostnader		-98	-157
ÅRETS RESULTAT		540	346

Balansräkning

Belopp i mkr	Not	2016-12-31	2015-12-31
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Materiella anläggningstillgångar			
Byggnader	5,11	7 866	7 756
Byggnadsinventarier	5	3 195	2 697
Markanläggning	6	201	155
Mark	6,11	1 468	1 468
Hyresgästanpassningar	7	704	866
Konst	9	62	62
Pågående nyanläggningar	8	6 246	4 488
Summa materiella anläggningstillgångar		19 742	17 493
Finansiella anläggningstillgångar			
Bostadsrätter	10	3	3
Summa finansiella anläggningstillgångar		3	3
Summa anläggningstillgångar		19 745	17 496
Omsättningstillgångar			
Pågående arbeten/Varulager		12	17
Fordringar			
Hyresfordringar	12	53	373
Kundfordringar		8	27
Fordran koncerninterna		41	50
Fordran fastighetsförsäljningar		0	0
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		120	50
Övriga fordringar		210	197
Summa fordringar		433	697
Kassa & Bank (koncernkonto)		729	127
Summa omsättningstillgångar		1174	841
SUMMA TILLGÅNGAR		20 919	18 337

Balansräkning

Belopp i mkr	Not	2016-12-31	2015-12-31
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
Eget kapital	14		
Bundet eget kapital		2 167	2 167
Fritt eget kapital			
Balanserad vinst		2 245	2 134
Årets resultat		540	346
Summa fritt eget kapital		2 785	2 480
Summa eget kapital		4 952	4 647
Avsättningar	15	122	107
Långfristiga skulder			
Räntebärande skulder	13	12 921	11 290
Summa långfristiga skulder		12 921	11 290
Kortfristiga skulder			
Leverantörsskulder		780	684
Skuld koncerninterna		56	39
Räntebärande skulder	13	1 026	723
Övriga kortfristiga skulder		6	37
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	16	1 055	810
Summa kortfristiga skulder		2 923	2 293
Summa avsättningar och skulder		15 967	13 690
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		20 919	18 337
Ställda säkerheter och ansvarsförbindelser			
Ställda säkerheter		Inga	Inga
Ansvarsförbindelser		Inga	Inga

Kassaflödesanalys

Belopp i mkr	Not	2016	2015
Den löpande verksamheten			
Årets resultat		540	346
<i>Justeringar för poster som inte ingår i kassaflödet</i>			
Avskrivningar		904	961
Vinst vid avyttringar av fastigheter		-251	-96
Förändring i avsättningar	15	15	-49
Kassaflöde från den löpande verksamheten före förändringar i rörelsekapital		1 208	1 162
Kassaflöde från förändring i rörelsekapital			
Förändring av pågående arbeten/varulager		4	1
Förändring av kortfristiga fordringar		239	-248
Förändring av kortfristiga skulder		119	246
		362	-1
Kassaflöde från den löpande verksamheten		1 570	1 161
Investeringsverksamheten			
Förvärv av materiella anläggningstillgångar		-2 944	-2 691
Försäljning av materiella anläggningstillgångar		277	102
Kontantreglerade investeringar		0	0
Kassaflöde från investeringsverksamheten		-2 667	-2 589
Finansieringsverksamheten			
Förändring av räntebärande skulder	13	1 935	1 453
Utbetald utdelning		-235	-235
Kassaflöde från finansieringsverksamheten		1 700	1 218
Årets kassaflöde		602	-210
Likvida medel vid årets början		729	337
Likvida medel vid årets slut		127	127

Redovisningsprinciper och noter

Belopp i mkr om inte annat anges

Allmänna redovisningsprinciper

Årsredovisningen är upprättad enligt kommunallagen, lag om kommunal redovisning och rekommendationer från Rådet för Kommunal Redovisning, RKR.

Värdering och redovisning av fordringar, skulder och avsättningar

Fordringar upptas till det belopp varmed de efter individuell prövning beräknas inflyta.

Skulder och avsättningar redovisas till ursprungligt anskaffningsvärde.

Avskrivningsprinciper för anläggningstillgångar

Avskrivningarna enligt plan baseras på tillgångarnas anskaffningsvärde och beräknade anskaffningens nyttjandeperiod.

För anläggningstillgångarna tillämpas följande avskrivningstider:

Byggnader

Stomme 100 år

Fasad 50 år

Fönster 50 år

Yttertak 50 år

Stammar 50 år

Markanläggning 30 år

Byggnadsinventarier

Installationer 20 år

Stomkomplettering 20 år

IT & Styrssystem 10 år

Hysesgästanpassningar 3-10 år

Inga avskrivningar sker på mark respektive lös konst.

Byggnader, mark och övrig fast egendom

Anläggningstillgångarna upptas till anskaffningsvärdet med tillägg för värdehöjande investeringar och med avdrag för avskrivningar enligt plan.

Pågående nyanläggning

Nedlagda kostnader för ny- till- eller ombyggnader av fastigheter redovisas som pågående nyanläggningar till dess att de tas i drift.

Den del av investeringarna som utgör underhåll kostnadsförs.

Not 1 Nettoomsättning

	2016		2015	
Rörelseintäkter Stockholms läns landstings förvaltningar	1 907	63 %	1 860	62 %
Rörelseintäkter Stockholms läns landstings bolag	661	22 %	652	22 %
Rörelseintäkter övriga kunder	454	15 %	471	16 %
Summa rörelsens intäkter exkl. fastighetsförsäljningar	3 022	100 %	2 983	100%
Resultat fastighetsförsäljningar	251		96	
Summa rörelsens intäkter	3 273		3 079	

Not 2 Resultat fastighetsförsäljningar

	2016	Avytttrad	2015	Avytttrad
	m ² BTA		m ² BTA	
Försäljningsintäkter				
Fastigheter	273	0	100	1 009*
Bostadsrätter	4	87	2	70
	<u>277</u>	<u>87</u>	<u>102</u>	<u>70</u>
Bokfört värde sålda fastigheter				
Fastigheter	0		-1	
Bostadsrätter	0		0	
	<u>0</u>		<u>-1</u>	
Resultat från fastighetsförsäljningar	277**		101	

* Överlåtelse av mark ej BTA

**Resultatet från fastighetsförsäljningar är ej samma belopp som tidigare nämnts då omkostnader tillkommer på ca 26 mkr. Reavinsten inklusive omkostnader blir 251 mkr. Omkostnaderna redovisas som en avsättning.

Not 3 Mediakostnader

	2016	2015
El	-187	-188
Värme	-127	-126
Vatten	-19	-18
Övrigt	-32	-36
Summa mediakostnader	-365	-368

Not 4 Finansiella kostnader

	2016	2015
Räntekostnad Stockholms läns landsting	-203	-219
Övriga finansiella kostnader	0	-18
Kreditivräntor	105	80
Summa finansiella kostnader	-98	-157

Not 5 Byggnader, byggnadsinventarier

	2016	2015
Byggnader		
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Ingående anskaffningsvärde	12 694	10 109
Omklassificeringar	4	2 492
Färdigställda projekt	414	138
Försäljningar/avaktivering	0	-45
Utgående anskaffningsvärde	13 112	12 694
<i>Akkumulerade avskrivningar</i>		
Ingående avskrivningar	-4 938	-2 660
Omklassificeringar	0	-1 977
Försäljningar/avaktivering	0	12
Årets avskrivningar och nedskrivningar	-309	-313
Utgående ackumulerade avskrivningar	-5 246	-4 938
Planenligt restvärde byggnader (exklusive Hyresgäst Anpassningar)	7 866	7 756
Byggnadsinventarier ink fastighetsnät		
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Ingående anskaffningsvärde	5 178	7 195
Omklassificeringar	23	-2 554
Färdigställda projekt	808	601
Försäljningar/avaktivering	0	-64
Utgående anskaffningsvärde	6 009	5 178
<i>Akkumulerade avskrivningar</i>		
Ingående avskrivningar	-2 481	-4 221
Omklassificeringar	0	1 998
Försäljningar/avaktivering	0	38
Årets avskrivningar och nedskrivningar	-332	-296
Utgående ackumulerade avskrivningar	-2 813	-2 481
Planenligt restvärde byggnadsinventarier	3 195	2 697
SUMMA BYGGNADER OCH BYGGNAD SINVENTARIER	11 061	10 453

Not 6 Mark och markanläggningar

	2016	2015
Markanläggningar		
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Ingående anskaffningsvärde	227	126
Omklassificeringar	0	62
Färdigställda projekt	59	39
Försäljning/avaktivering	0	0
Utgående anskaffningsvärde	287	227
<i>Akkumulerade avskrivningar</i>		
Ingående avskrivningar	-72	-38
Omklassificeringar	0	-23
Årets avskrivningar	-13	-11
Utgående ackumulerade avskrivningar	-85	-72
Planenligt restvärde markanläggningar	201	155
Mark		
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Ingående anskaffningsvärde	1 468	1 469
Försäljningar	0	-1
Utgående anskaffningsvärde	1 468	1 468
SUMMA MARK OCH MARKANLÄGGNINGAR	1 669	1 623

Not 7 Hyresgästanpassningar

	2016	2015
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Ingående anskaffningsvärde	3 623	3 406
Omklassificeringar	0	-1
Färdigställda projekt	88	218
Försäljningar/avaktivering	-4	-
Utgående anskaffningsvärde	3 705	3 623
<i>Akkumulerade avskrivningar</i>		
Ingående avskrivningar	-2 757	-2 467
Omklassificeringar	-	-
Försäljningar/avaktivering	2	-
Årets avskrivningar	-247	-290
Utgående ackumulerade avskrivningar	-3 002	-2 757
Planenligt restvärde hyresgästanpassningar	704	866

Not 8 Pågående nyanläggningar avseende byggnader, byggnadsinventarier och markanläggningar

	2016	2015
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Ingående anskaffningsvärde	4 488	2 792
Årets anskaffningar	3 126	2 691
Under året färdigställda projekt	-1 369	-995
Utgående anskaffningsvärde	6 246	4 488

Not 9 Konst

	2016	2015
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Ingående anskaffningsvärde	62	58
Omklassificeringar	0	3
Årets aktiveringar	0	1
Utgående anskaffningsvärde	62	62
Planenligt restvärde inventarier	62	62

Not 10 Bostadsrätter

	2016	2015
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Ingående anskaffningsvärde	3	3
Utgående anskaffningsvärde	3	3

Not 11 Taxeringsvärden

Fastigheterna är huvudsakligen sjukhusbyggnader, vilka i skatterättsligt avseende utgör specialenheter som är befriade från fastighetsskatt. Därför redovisas inga värden här.

Not 12 Hyresfordringar

	2016	2015
Koncerninterna	29	343
Externa	24	30
Utgående balans	53	373

Not 13 Räntebärande skulder

	2016	2015
Stockholms läns landsting	13 948	12 013
	13 948	12 013
Förfallotidpunkt mindre än 1 år från balansdagen	1026	723
Förfallotidpunkt 1-5 år från balansdagen	2741	2650
Förfallotidpunkt senare än 5 år från balansdagen	10 181	8 640
	13 948	12 013

Not 14 Eget kapital

	Bundet Landstings- kapital	Fritt Balanserat resultat
Eget kapital 2014-12-31	2 167	2 368
Utdelning		-235
Årets resultat		346
Eget kapital 2015-12-31	2 167	2 480
Utdelning		-235
Årets resultat		540
Eget kapital 2016-12-31	2 167	2 785

Not 15 Avsättningar

	2016	2015
Ingående balans	107	73
Årets avsättningar	25	83
Ianspråktaget under året	-10	-49
Utgående balans	122	107
<i>Åtagande exploateringsavtal Beckomberga</i>	<i>67</i>	
<i>Omkostnader Patienthotellet Karolinska i Solna</i>	<i>2</i>	
<i>Omkostnader Patienten Karolinska Solna</i>	<i>24</i>	
<i>Exploateringsbidrag med Huddinge kommun</i>	<i>12</i>	
<i>Åtagande exploateringsavtal Huddinge kommun</i>	<i>15</i>	
<i>Övrigt</i>	<i>1</i>	
	122	

Avsättningar avser uppskattade projektkostnader, fastighetsförsäljningsomkostnader samt tvister.

Not 16 Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter

	2016	2015
Förutbetalda hyresintäkter	619	566
Upplupna driftkostnader	18	15
Upplupna räntekostnader	37	44
Övriga upplupna kostnader	382	185
Utgående balans	1056	810

Stockholm den 23 februari 2017

Paul Lindquist
Styrelsens ordförande Locum AB

Patrik Emanuelsson
Verkställande direktör Locum AB

Landstingsfastigheter Stockholm

ÅRSRAPPORT 2016

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	4
1.1	Sammanfattning.....	4
1.2	Förväntad utveckling 2017.....	5
2.	Styrning.....	6
2.1	Styrning av verksamheten.....	6
2.2	Uppdrag	6
2.2.1	Uppdrag i budget	6
2.2.2	Uppdrag under löpande år.....	6
2.3	Efterlevnad av styrande dokument.....	6
2.3.1	Styrningsrapport.....	6
2.3.2	Specifika ägardirektiv	7
2.3.3	Landstingets finanspolicy	7
2.4	Intern styrning och kontroll.....	7
3.	Mål	7
3.1	Ekonomi i balans.....	7
3.2	Hållbar tillväxt och utveckling	7
3.3	Attraktiv och konkurrenskraftig arbetsgivare.....	7
3.4	samt övriga lokala mål	7
3.4.1	Övriga förvaltningar och bolag	8
4.	Verksamhet	8
4.1	Genomförd verksamhet	8
4.2	Verksamhetsförändringar.....	8
4.3	Utveckling helårsarbeten samt verksamhetsförändringars effekt...8	
4.4	Produktion – fastigheter	8
4.5	Produktion ur ett jämställdhetsperspektiv	9
5.	Ekonomi.....	10
5.1	Resultatutveckling och prognos.....	10
5.1.1	Intäktsutveckling	11
5.1.2	Kostnadsutveckling.....	11
5.1.3	Bemanningskostnader	12
5.1.4	Avvikelse – årets resultat mot årsbudget	12
5.1.5	Förändring – årets resultat mot föregående år.....	14
5.1.6	Externa intäkter och kostnader	15

5.1.7	Avskrivningar och finansnetto.....	15
5.2	Resultatdisposition	16
5.3	Investeringar	16
5.4	Balansräkning	18
5.5	Kassaflödesanalys	18
6.	Verksamhetsstöd.....	19
6.1	Arbetsgivare för framtiden.....	19
6.2	Miljö	19
6.3	Socialt ansvarstagande.....	19
6.4	Säkra processer	19
6.5	Folkhälsoarbetet	19
6.6	Upphandling och inköp.....	19
7.	Ledningens åtgärder	20
8.	Pågående rättsprocesser (tvister)	20
9.	Övrigt.....	20
10.	Nämnd-/styrelsebehandling	20
11.	Bilagor	20

1. Inledning

1.1 Sammanfattning

Årets resultat uppgår till 540 mkr vilket är 206 mkr högre än periodiserad budget om 335 mkr. En anledning till avvikelsen avser en reavinst på 248 mkr gällande försäljning av mark i Solna. Fastigheten kommer i texten benämnas som "Kv Patienten" och var inte budgeterad i enlighet med försiktighetsprincipen.

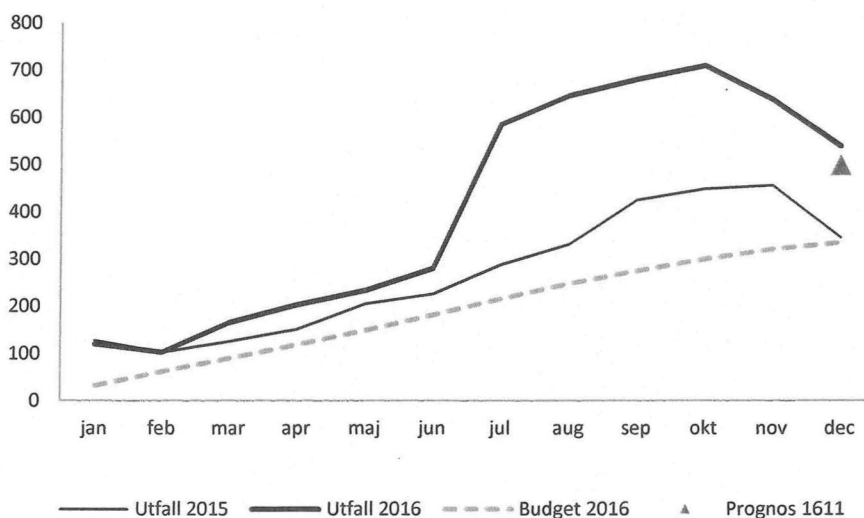
Den andra största avvikelsen är förvaltningskostnader där årets utfall överskrider budget med 171 mkr. Anledningen till detta är bl.a. förgäveskostnader på Löwenströmska sjukhuset och Södersjukhuset samt omställningskostnader. Se vidare i avsnitt 5.

Mediakostnaderna ligger under budget med 27,4 mkr vilket till stor del beror på det "varma" vädret under 2016.

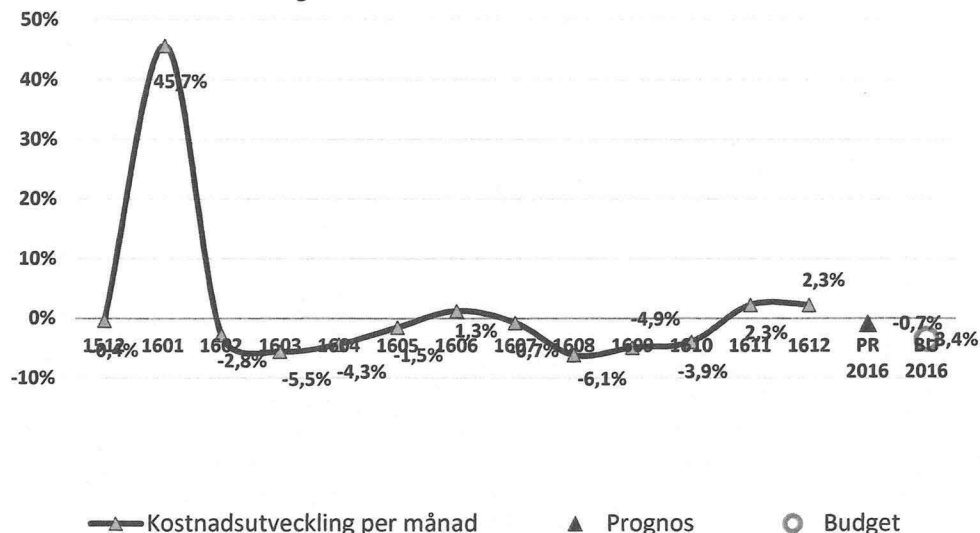
Vidare ligger utfallet löpande underhåll över budget med 36 mkr.

Ytterligare en förklaring till avvikelsen är ett förbättrat finansnetto med 106 mkr. Det förbättrade finansnettot beror på ett fortsatt lågt ränteläge jämfört med budgeterat ränteläge.

Resultatutveckling

Kostnadsutveckling

Kostnadsutvecklingen visar för alla månader utom januari, november och december 2016 på en nedåtgående trend. Den främsta anledningen till den sjunkande kostnadsutvecklingen är att det "löpande underhållet" minskat. Under 2015 infördes komponentavskrivningar. Detta resulterade i att vissa projekt som berörde anläggningens komponenter numera ses som investering, vilket direkt medförde en minskning av det löpande underhållet.

Diagrammets topp i januari beror på periodiseringseffekter härrörande från bokslutet 2015.

1.2 Förväntad utveckling 2017

Verksamheten kommer att bedrivas enligt Locum AB:s Affärsplan 2017. Planen har utarbetats med utgångspunkt i Locums uppdrag och policyer samt det Mål- och Budgetdokument som beslutats av landstingsfullmäktige inför 2017.

Investeringsverksamheten beräknas fortsatt uppgå till betydande belopp. Budget för 2017 uppgår till 4 mdr.

2. Styrning

2.1 Styrning av verksamheten

Landstingsfastigheter Stockholm (LFS) är en resultatenhet inom Stockholms läns landsting i vilken den ekonomiska redovisningen sker av landstingets vårdfastigheter. Fastigheterna förvaltas av Locum AB enligt avtal med Stockholms läns landsting. Se vidare i årsrapport för Locum AB.

Fastighetsbeståndet utgörs i huvudsak av sju akutsjukhus, varav två universitetssjukhus, nio närsjukhus samt ett antal vårdcentraler, psykiatriska mottagningar och tandvårdskliniker. Fastigheterna är belägna inom Stockholms län. Fastigheterna klassificeras efter kategorierna strategiska fastigheter och marknadsfastigheter. Med strategiska fastigheter avses de fastigheter som landstinget skall förfoga över för att säkerhetsställa en långsiktig tillgång på ändamålsenliga vårdlokaler. Klassificeringen marknadsfastighet innebär att fastigheten kan komma att avyttras. Fastighetsbeståndets totala lokalyta uppgår till 2,0 miljoner kvadratmeter (BTA) varav de strategiska fastigheternas lokalyta uppgår till 1,9 miljoner kvadratmeter (BTA).

Verksamheten har bedrivits enligt Affärsplan 2016. Planen har utarbetats med utgångspunkt i Locums uppdrag och policyer samt det Mål- och Budgetdokument som beslutats av landstingsfullmäktige inför 2016 med planår 2017-2019.

I budgetrapporten för Locum AB 2016 förklaras mer i detalj hur verksamheten styrs, dess mål och uppdrag.

2.2 Uppdrag

2.2.1 Uppdrag i budget

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

2.2.2 Uppdrag under löpande år

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

2.3 Efterlevnad av styrande dokument

2.3.1 Styrningsrapport

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

2.3.2 Specifika ägardirektiv

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

2.3.3 Landstingets finanspolicy

Landstingsfastigheter Stockholm följer riktlinjer för finansiell verksamhet beslutade av Locum AB:s styrelse. Denna riktlinje följer SLL:s finanspolicy.

2.4 Intern styrning och kontroll

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

3. Mål

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

3.1 Ekonomi i balans

Det långsiktiga avkastningskravet på eget kapital i LFS uppgår till 6 %. Utöver detta finns bland annat målkrav för resultat (exkl reavinster), energianvändning samt kundnöjdhet. Därutöver finns bl.a. krav på en kapitalstruktur uttryckt i form av ett soliditetskrav på 30 %. Enligt Landstingsfullmäktiges beslut i april 2009 (LS 0901-0012) ska positivt resultat utöver resultatkrav kvarstanna i verksamheten upp till en nivå för soliditeten om 30 %.

Huvudmål	Dimensions/Parameter	Utfall		Mål
		2016	2015	
	Löpande underhåll	236	296	201
	Investeringsvolym	3126	2691	3500
Ekonomi i balans				
	Avkastning på eget kapital	6%	6%	6%
	Soliditet	24%	25%	30%
	Resultat inkl reavinst	540	346	335

3.2 Hållbar tillväxt och utveckling

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

3.3 Attraktiv och konkurrenskraftig arbetsgivare

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

3.4 samt övriga lokala mål

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

3.4.1 Övriga förvaltningar och bolag

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

4. Verksamhet

4.1 Genomförd verksamhet

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

4.2 Verksamhetsförändringar

Under året har inga förändringar av verksamheten genomförts.

4.3 Utveckling helårsarbeten samt verksamhetsförändringars effekt

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

4.4 Produktion – fastigheter

	Utfall 2016-12-31	Utfall 2015-12-31	Mål 2016-12-31
Uthyrningsgrad strategiska fastigheter	90%	90%	93%
Direktavkastning	9,60%	10,60%	10,00%
Avkastning eget kapital (rullande 12 mån)	6,00%	5,50%	6,00%
Upparbetningsgrad löpande underhåll, jmf med budget	117,80%	110,10%	100%
Upparbetningsgrad investeringar, jmf med budget	89,30%	99,70%	100%

Uthyrningsgraden uppgår till 90 %, vilket är oförändrat från årsskiftet. Pga. av de pågående investeringarna i de flesta sjukhus har vi inte nått målet på 93 %.

Direktavkastningen beräknas genom att resultatet före avskrivningar, finansnetto och reavinst sätts i relation till fastigheternas bokförda värde. Direktavkastningen uppgår till 9,6 % för perioden. En orsak till att inte målet på 10 % uppnåddes är av vi kostnadsfört vissa projektutgifter.

Avkastning på eget kapital exkl. reavinster (rullande tolv månader) uppgår till 6 %. Den främsta anledningen till ökningen jämfört med 2015 är att 2015 års resultat är lägre än 2016.

Upparbetningsgraden löpande underhåll (inklusive energibesparande åtgärder) ligger på 117,8 % av budget. Anledningen till att utfallet blev högre än budget är att vissa investeringsutgifter blev omklassade till löpande underhåll.

Upparbetningsgraden på investeringar ligger på 89,3 % av helårsbudget, 3 500 mkr. Prognosen sänktes i augusti till 3 350 mkr.

4.5 Produktion ur ett jämställdhetsperspektiv

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

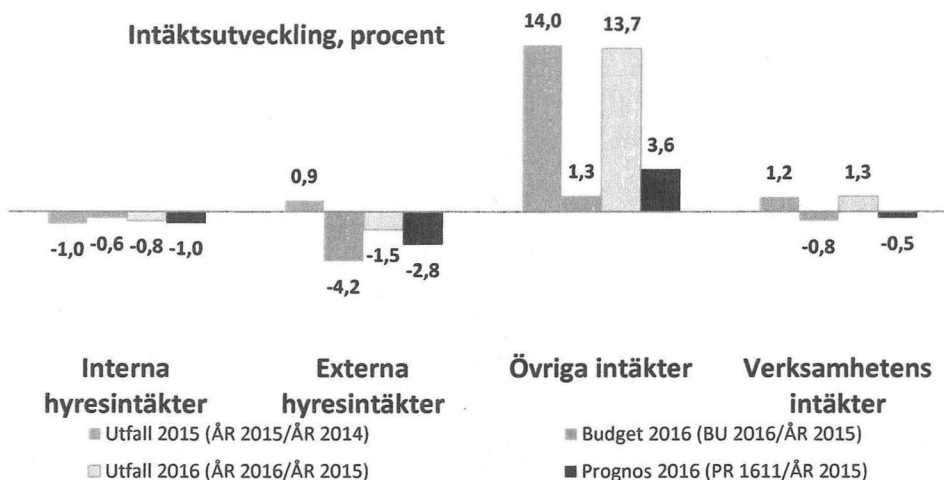
5. Ekonomi

5.1 Resultatutveckling och prognos

Resultaträkning Mkr	Ack utfall 1612	Budget 1612	Avvik AC-BU 1612	Ack utfall 1512	Föränd %
Interna hyresintäkter	2 087	2 092	-5	2 103	-0,8 %
Externa hyresintäkter	425	414	12	432	-1,4 %
Fastighetsservice	341	299	42	342	-0,4 %
Omställningsbidrag	151	150	1	84	79,8 %
Övriga intäkter	18	5	13	22	-18,6 %
Verksamhetens intäkter	3 022	2 959	62	2 983	1,3 %
Förvaltningskostnader (exkl omställn)	-314	-127	-187	-188	66,6 %
Mediakostnader	-365	-392	27	-368	-0,9 %
Drift och skötsel	-316	-316	0	-316	0,1 %
Löpande underhåll	-236	-201	-36	-296	-20,1 %
Övriga kostnader	-367	-339	-28	-394	-7,0 %
Verksamhetens kostnader före omställningskostnader	-1 597	-1 374	-224	-1 562	2,3 %
Omställningskostnader	-133	-150	17	-53	154,1 %
Verksamhetens kostnader	-1 731	-1 524	-207	-1 615	7,2 %
Avskrivningar	-904	-898	-6	-961	-6,0 %
Finansnetto	-98	-203	106	-157	-37,8 %
Resultat före Reavinst	289	335	-46	250	
Reavinst	251	0	251	96	162,6 %
Justerat resultat	540	335	205	346	

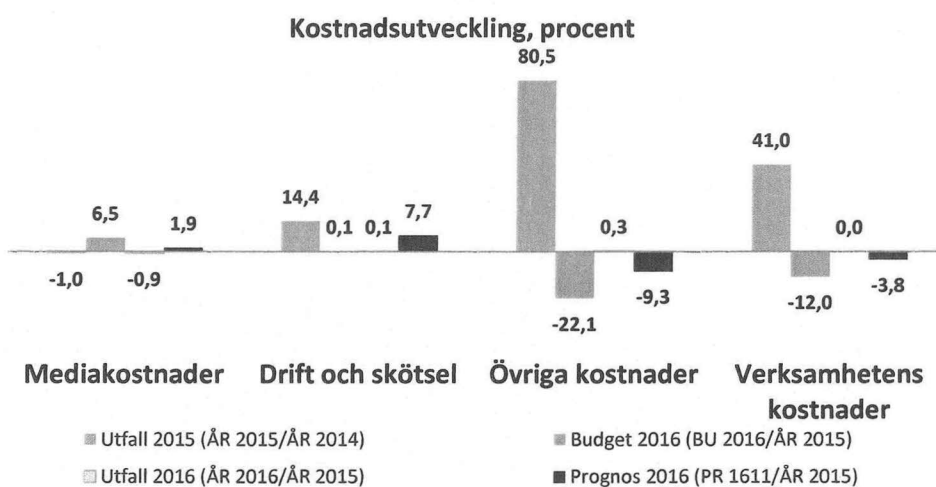
Se avsnitt 5.1.4 för kommentar

5.1.1 Intäktsutveckling

Det som avviker mest i diagrammet ovan är de övriga intäkterna. Differensen från fjolåret beror främst på att omställningsbidraget infördes under 2015. Denna post är även en anledning till att intäkterna ökat under 2016.

5.1.2 Kostnadsutveckling

Diagrammet visar en liten ökning gällande driftkostnaden 2016 jämfört med 2015. Anledningen till detta är nya mer heltäckande driftavtal, vilket också innebär en högre kostnad. På lång sikt skall innehållet i de nya

driftavtalen sänka den totala kostnaden.¹ Under 2017 kommer en dedikerad resurs att tillsättas för att säkerställa optimal efterlevnad av driftavtalen.

De övriga kostnaderna avviker kraftigt från budget och prognos. Anledningen är, i likhet intäktsutvecklingen omställningsbidragen, beskrivet ovan under intäktsutveckling.

5.1.3 Bemanningkostnader

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

5.1.4 Avvikelser – årets resultat mot årsbudget

Orsak, Mkr textkommentar	Intäkt	Kostnad	Resultat
	Avvik	Avvik	Avvik
	AC-BU	AC-BU	AC-BU
	1612	1612	1612
Interna hyresintäkter	-5,2		-5,2
Externa hyresintäkter	11,7		11,7
Fastighetsservice	41,7		41,7
Omställningsbidrag	0,6		0,6
Övriga intäkter	13,4		13,4
Förvaltningskostnader (exkl omställn)		-187,1	-187,1
Mediakostnader		27,5	27,5
Drift och skötsel		-0,4	-0,4
Löpande underhåll		-35,7	-35,7
Övriga kostnader		-28,1	-28,1
Omställningskostnader		16,6	16,6
Avskrivningar		-6,2	-6,2
Finansnetto		105,6	105,6
Reavinster	251,0		251,0
Summa avvikelse	313,3	-107,9	205,5

Hyresintäkterna (interna och externa) ligger över budget med 7 mkr vilket beror på att parkeringsintäkterna har ökat.

Intäkter för fastighetsservice (fastighetsservice består av försäljningsintäkter, tjänsteförsäljning, FM-tjänster och mediantäkter) har överskridit budget med 42 mkr vilket beror på att mediantäkterna har ökat till följd av ett ökat behov på Nya Karolinska Sjukhuset, fler försäljningsprojekt samt ett ökat antal kunder gällande våra FM-tjänster.

¹ Tidigare driftavtal hade en lägre fast ersättning och en större del rörligt. För att minska den totala driftkostnaden har vi valt att utöka de fasta ersättningen.

Mediakostnader ligger under budget med 27 mkr vilket är ett resultat av ett mycket varmt år.

Det löpande underhållet ligger över budget med 36 mkr. En av orsakerna till avvikelsen är att vi under pågående projektgenomförande omklassificerat vissa projektutgifter till löpande underhåll enligt de relativt nya redovisningsprinciperna.

Finansnettot ligger 106 mkr över budget vilket beror på det fortsatt låga ränteläget jämfört med det budgeterade.

Under juli månad inkom försäljningslikviden för fastigheten Kv Patienten, som ligger i anslutning till Nya Karolinska universitetssjukhuset (NKS). En affär som innebar en reavinst på 248 mkr². Under december månad såldes även en bostadsrätt som inbringade en reavinst på 3,5 mkr. Total reavinst uppgick till 251 mkr.

Förvaltningskostnaderna ligger 187 mkr över budget. Anledningen till denna negativa avvikelse är dels förgävesprojekt som kostnadsförts dels att vissa projektutgifter³ kostnadsförts. På Södersjukhuset kostnadsfördes bland annat "gamla" tillagningsköket och "projekt Skyway" motsvarande 74 mk och på Löwenströmska och Bromma projekt gällande teknisk upprustning på 50 mkr respektive 14 mkr. Totalt uppgår förgäveskostnader och kostnadsföring av utgifter i projekt till 174 mkr av de 187 mkr.

Förgäveskostnader 2016

	Prognos	Utfall
Danderyd	33	26
Norrtälje	45	45
S:t Göran	4 500	5 791
SÖS	23 556	23 657
Södertälje	2 750	2 751
Löwenströmska	2 800	0
Sabbatsberg	14 765	14 739
Bromma	13 848	13 416
Dalen	4 700	5 152
Rosenlund	353	353
Centralt LFS		3 034
Karolinska Solna		124
Huddinge		5 774
	67 350	74 862

² Försäljningslikviden på 273 mkr minus omkostnader på 25 mkr.

³ Avser utgifter som bokförts löpande i projekten men som inte ska aktiveras. Ex.vis temporära anläggningar med en livstid av längst 3 år.

Kostnadsföring av ej aktiverbara utgifter

	Prognos	Utfall
SÖS	50 000	46 235
Löwenströmska	30 000	32 832
Ofördelat	38 000	0
S:t Görän		11 150
LFS Centralt (ej projekt)		8 610
	118 000	98 827

Kostnader för drift och skötsel ligger i nivå med budget.

5.1.5 Förändring – årets resultat mot föregående år

Orsak, Mkr textkommentar	Intäkt	Kostnad	Resultat
	Förändring AC 2016-2015	Förändring AC 2016-2015	Förändring AC 2016-2015
<i>Interna hyresintäkter</i>	-16,5		-16,5
<i>Externa hyresintäkter</i>	-6,1		-6,1
<i>Fastighetservice</i>	-1,5		-1,5
<i>Omställningsbidrag</i>	66,9		66,9
Övriga intäkter	-4,1		-4,1
Förvaltningskostnader (exkl omställn)		125,5	125,5
Mediakostnader		-3,5	-3,5
Drift och skötsel		0,4	0,4
Löpande underhåll		-59,5	-59,5
Övriga kostnader		-27,6	-27,6
Omställningskostnader		80,9	80,9
Avskrivningar		-57,3	-57,3
Finansnetto		-59,2	-59,2
Reavinster	155,4		155,4
Summa avvikelser	194,1	-0,3	193,8

De interna intäkterna har minskat med 16,5 mkr från föregående år, hela denna minskning står Karolinska sjukhuset i Solna för. Anledningen är att delar av Nya Karolinska sjukhuset invigdes i slutet av året och några avdelningar har redan flyttat in från det gamla sjukhuset.

Omställningsbidragen ligger 66,9 mkr över 2015 års utfall vilket är i linje med den budgeterade nivån på 150 mkr för 2016.

Förvaltningskostnaderna har ökat kraftigt jämfört med föregående år, anledningen till denna avvikelse är förgävesprojektering på bland annat Södersjukhuset och Löwenströmska. För mer information kring detta läs under avsnitt 5.1.4.

Det Löpande underhållet har minskat med 59,5 mkr en direkt följd av införandet av ett ökat resultatkrav för Landstingsfastigheter med 100 mkr 2016.

De övriga kostnaderna som främst består av utvecklingskostnader ligger 27 mkr under föregående år. Den största orsaken är att tidsskrivningen i tidiga skeden minskade betydligt under 2016 eftersom de flesta projekt övergick till genomförandefasen.

Anledningen till att avskrivningarna är lägre 2016 jämfört med 2015 är att byggnader revs under 2015 för att göra plats för nya investeringar på Södersjukhuset, S:t Göran och Löwenströmska sjukhuset.

Räntorna har fortsatt sjunka under 2016, ett flertal lån har bundits om med lägre ränta än tidigare.

5.1.6 Externa intäkter och kostnader

SLL-extern resultaträkning, Mkr	SLL-externt Bokslut 2016	SLL-externt Bokslut 2015	Förändr %	SLL-externt Budget 2016	Avvik AC-BU
Verksamhetens intäkter	752	599	25,5 %	419	333
Verksamhetens kostnader	-1 399	-1 300	7,6 %	-1 067	-332
Avskrivningar	-902	-911	-1,0 %	-898	-4
Finansnetto	110	62	77,4 %	78	32
Resultat	-1 439	-1 550	-7,2 %	-1 468	29

De externa intäkterna består av hyror från våra externa hyresgäster, tjänsteförsäljning samt reavinst. Anledningen till ökningen i år jämfört med föregående år är högre reavinst än 2015.

Den största delen av kostnaderna inom LFS är externa. Den främsta anledningen till högre kostnader jämfört med föregående år är de investeringsprojekt som kostnadsförts under året.

5.1.7 Avskrivningar och finansnetto

Avskrivningarna ligger 6 mkr högre än budget.

Finansnettot ligger 106 mkr högre än budget. Detta förklaras av lägre räntor än vad som beräknades vid budgettillfället.

5.2 Resultatdisposition

Balanserade vinstmedel	2 244 992 374
Årets resultat	<u>540 465 699</u>
Summa kronor	2 785 458 073

Enligt Landstingsfullmäktiges beslut i april 2009 (LS 0901-0012) ska positivt resultat utöver resultatkrav kvarstanna i verksamheten upp till en nivå för soliditeten om 30 %.

Verkställande direktören för Locum AB föreslår därför att vinstmedlen disponeras enligt följande:

Årets resultat före bokslutsdispositioner	540 465 699
- Varav resultatkrav som utbetalas till Stockholms läns landsting	<u>-334 900 000</u>
Resultat som behålls i verksamheten	205 565 699

Landstingsfullmäktige fattar beslut om hur årets resultat ska disponeras i samband med beslut om årsredovisning för SLL-koncernen.

5.3 Investeringar

Investeringar Mkr	Bokslut 2016	Budget LF 2016	Avvik Utfall-BU	Upparb.grad (%)
Specificerade objekt	1 984	2 511	-527	79%
Ospecificerade objekt	1 143	1 511	-368	76%
Justeringspost		-522	522	0%
Totalt investeringar	3 126	3 500	-374	89%

För mer information gällande specificerade investeringsobjekt hänvisas till bifogad bilaga.

Investeringsutfallet för 2016 för Landstingsfastigheter Stockholm uppgick till 3 126 mkr, vilket är 374 mkr lägre än budget och 224 mkr lägre än prognos 2. Av de specificerade objekten som pågår har följande objekt haft störst utfall under 2016: ny- och ombyggnation av Södertälje sjukhus, nya behandlingsbyggnaden vid Södersjukhuset och Danderyds sjukhus.

Prognosen för 2016 sänktes i samband med prognos 2 till 3 350 mkr, jämfört med budgeterat belopp på 3 500 mkr. Utfallet för 2016 uppgick till 3 126 mkr. Anledningen till ett lägre utfall är att en del projekt senarelagts eller genomförts i annan form. Att exempelvis inte ombyggnationen på

Bromma sjukhus samt den tekniska upprustningen har pausats och inte påbörjats under 2016, har påverkat 2016 års utfall. Andra projekt som ej genomförts som planerat är SÖS modernisering vårdavdelningar som har utgått och ersatts av andra investeringar på SÖS längre fram i tiden samt att vårdavdelningar på S:t Görans sjukhus senarelagts till följd av överklagat bygglov. Sollentuna har också haft en senare byggstart än planerat. Exempel nedan på projekt med de största avvikelserna som ligger till grund för det lägre utfallet i år. Det finns även andra projekt med avvikelser av utfall jämfört med budget i år.

Projekt	lägre utfall 2016 jmf budget	Kommentar
Bromma - vårdavdelningar	60	Projektet är senarelagt efter budgetperioden.
SÖS Modernisering vårdavdelningar	45	Projektet utgår och ersätts av andra investeringar på SÖS längre fram.
St Görans vårdavdelningar och behandling	55	Försening till följd av överklagande av bygglov.
Sollentuna - vårdavdelningar, operation, entré	60	Projektet ligger efter i tidplan bla till följd av fuktproblem i bottenplattan.
SÖS Ny byggnad västläge - vårdbyggnad	60	Projektet är försenat.
Summa	280	

Under året har vissa kostnader kostnadsförts, se avsnitt om resultatet för mer information.

I samband med budgetarbetet för 2017 sågs även ramen för ospecificerade investeringar under 2016 över med tanke på status för strategiska fastighetsinvesteringar samt justeringsposten på ca 500 mkr. Det genererade i att prognosen justerades till 1 100 mkr för 2016. Budgeten var på 1 511 mkr och utfallet för ospecificerade investeringar uppgick till 1 143 mkr.

Med anledning av rådande konkurrensutsatta marknadsläge och med en prisutveckling som överstiger ursprungligen gjorda indexeringar, har investeringsobjekten ställts inför stora utmaningar. Med anledning av detta förutser landstingsstyrelsens förvaltning ökade kostnader för flera av de stora investeringsobjekten som helhet samt även förseningar bland annat till följd av överklaganden och andra oförutsedda händelser.

5.4 Balansräkning

Balansräkning Mkr	2016-12-31	2015-12-31	Förändring
Tillgångar			
Anläggningstillgångar	19 744	17 496	2 248
Omsättningstillgångar	1 174	841	333
<i>varav kassa och bank</i>	729	127	602
SUMMA TILLGÅNGAR	20 918	18 337	2 581
Eget kapital	4 952	4 647	305
Avsättningar (samt ev. minoritetsintresse)	122	107	15
Skulder	15 844	13 583	2 261
Långfristiga skulder	12 921	11 290	1 631
Kortfristiga skulder	2 923	2 293	630
SUMMA SKULDER OCH EGET KAPITAL	20 918	18 337	2 581

De största förändringarna som balansräkningen visar är kraftigt ökade anläggningstillgångar och långfristiga skulder.

Dessa två poster är starkt korrelerade. Den ökade investeringsvolymen har medfört en motsvarande ökad upplåning.

5.5 Kassaflödesanalys

Kassaflödesanalys Mkr	2016-12-31
Den löpande verksamheten	
Kassaflöde från den löpande verksamheten	1 779
Investeringsverksamheten	
Kassaflöde från investeringsverksamheten	-2 876
Finansieringsverksamheten	
Kassaflöde från finansieringsverksamheten	1 699
Årets kassaflöde	602

Kassaflödet från verksamheten består främst av de hyror som är Landstingsfastigheters huvudsakliga intäkt. Från investeringsverksamheten däremot visar ett kraftigt negativt kassaflöde, detta till följd av de investeringar som gjorts under 2015. Kassaflödet från finansieringsverksamheten är ett resultat av en ökad upplåning för att klara av den förhöjda investeringsvolymen.

6. Verksamhetsstöd

6.1 Arbetsgivare för framtiden

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

6.2 Miljö

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

6.3 Socialt ansvarstagande

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

6.4 Säkra processer

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

6.5 Folkhälsoarbetet

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

6.6 Upphandling och inköp

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

7. Ledningens åtgärder

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

8. Pågående rättsprocesser (tvister)

Redovisas i årsrapporten från Locum AB.

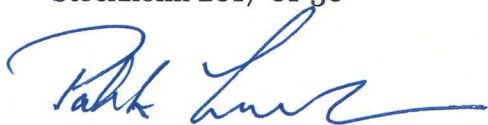
9. Övrigt

Samma redovisningsprinciper har använts som i den senaste årsrapporten.

10. Nämnd-/styrelsebehandling

Årsrapporten för januari-december 2016 kommer att behandlas i styrelsen för Locum AB den 23 februari 2017.

Stockholm 2017-01-30

Patrik Emanuelsson
Verkställande Direktör

11. Bilagor

- C C1 Investeringar vård (inkl. fastigheter) och annan verksamhet
- E Övriga avsättningar, ansvarsförbindelser och tvister
- F Styrdokument, policyer och övriga handlingsplaner och dylikt
Hänvisas till årsrapport för Locum AB

Locum AB

BOLAGSSTYRNINGSRAPPORT 2016

Innehållsförteckning

1.	Styrelsens arbete under kalenderåret	3
1.1	Valberedning	3
1.2	Styrelseledamöter/styrelsens sammansättning.....	3
1.3	Styrelsens arbetsordning.....	4
1.4	Redogörelse för styrelsearbetet 2016.....	5
1.5	Arvodering av styrelsen.....	5
1.6	Verkställande direktören.....	5
1.7	Revisorer	6
2.	Efterlevnad av styrande direktiv	7
2.1	Efterlevnad av det fastställda kommunala ändamålet.....	7
2.2	Efterlevnad av de kommunala befogenheterna	8
2.3	Efterlevnad specifika ägardirektiv	8
2.4	Efterlevnad policyer och styrdokument	8
3.	Intern styrning och kontroll.....	14
3.1	Kontrollmiljö	15
3.2	Riskbedömning och kontrollaktiviteter	15
3.3	Uppföljning	16
3.4	Försäkran om internkontroll.....	17
4.	Behandling av bolagsstyrningsrapporten	18

Locum AB ägs av Stockholms läns landsting (SLL). Bolagsstyrningen i Locum utgår från den svenska aktiebolagslagen, kommunallagen samt de direktiv som SLL lämnat så som generella och specifika ägardirektiv.

1. Styrelsens arbete under kalenderåret

1.1 Valberedning

Landstingsfullmäktige utser styrelseledamöterna efter beredning i landstingsstyrelsens arbetsutskott.

1.2 Styrelseledamöter/styrelsens sammansättning

Styrelsen för Locum består av 9 ordinarieledamöter, 9 suppleanter samt 2 arbetstagarrepresentanter med suppleanter för arbetstagarrepresentanter.

Vd deltar i samtliga styrelsemöten. Därutöver deltar vice Vd, bolagsjurist samt ekonomidirektör.

Under 2016 bestod styrelsen av följande personer:

<u>STYRELSEMEDLEMMAR¹</u>		<u>TILLTRÄDESDATUM</u>
Paul Lindquist (m)	ordförande	150101
Lars Tunberg (l)	1:e vice ordförande	150101
Rolf Lindell (s)	2:e vice ordförande	150101
Martina Mossberg (m)	ledamot	150101
Christer Grunder (m)	ledamot	150219
Yusuf Aydin (kd)	ledamot	150101
Carina Paulsson Ellert (s)	ledamot	150101
Sven Andersson (s)	ledamot	150101
Thomas Bengtsson (mp)	ledamot	150219

SUPPLEANTER

Mikael Igelström (m)
Maria Elgstrand (m)
Björn Samuelsson (m)
Margareta Cantell (c)
Lena Hallerby (l)
Lowisa Anderzon (s)
Solveig Holmgren (s)
Roger Svalhede (s)
Yildiz Kafkaz (mp)

ARBETSTAGARREPRESENTANTER

Birgitta Dahlholm (Vision)
Sandra Hohenweg (Suppleant Vision)
Leif Engström (Suppleant Vision)
Carolina Fetisova (SACO)
Christian Antonio (Suppleant SACO)

¹ Ytterligare personalia om styrelsen finns i Årsredovisning 2016.

Närvaron vid styrelsemötena har varit enligt följande:

2016			25-feb	14-apr	3-jun	29-sep	10-nov	24-nov	16-dec	Närvaro
Paul Lindquist	M	Ordförande	N	N	N	N	N	N	N	7/7
Lars Tunberg	L	1 vice ordförande	N	N		N	N	N	N	6/7
Rolf Lindell	S	2 vice ordförande	N	N	N	N	N	N	N	7/7
Martina Mossberg	M	Ordinarie			N	N	N	N	N	5/7
Christer Grunder	M	Ordinarie	N	N	N	N	N	N	N	7/7
Yusuf Aydin	KD	Ordinarie	N	N	N	N			N	5/7
Sven Andersson	S	Ordinarie	N	N	N	N		N	N	6/7
Carina Paulsson Ellert	S	Ordinarie			N			N	N	3/7
Thomas Bengtsson	MP	Ordinarie	N	N	N	N	N	N		6/7
Maria Elgstrand	M	Suppleant		N		N	N	N	N	5/7
Mikael Igelström	M	Suppleant	N	N	N	N	N	N	N	7/7
Björn Samuelsson	M	Suppleant	N		N	N	N	N		5/7
Margareta Cantell	C	Suppleant	N	N	N			N		4/7
Lena Hallerby	L	Suppleant	N	N	N	N	N	N	N	7/7
Lowisa Anderzon	S	Suppleant	N	N		N	N		N	5/7
Solveig Holmgren	S	Suppleant	N	N	N	N	N	N	N	7/7
Roger Svalhede	S	Suppleant	N	N		N		N		4/7
Yildiz Kafkas	MP	Suppleant	N	N		N	N	N		5/7
Antal deltagare			15	15	13	16	13	16	13	

1.3 Styrelsens arbetsordning

Styrelsen är ansvarig inför aktieägarna för organisation och ledning av bolaget. Styrelsen skall fortlöpande kontrollera bolagets och i förekommande fall koncernens ekonomiska situation. Styrelsens ordförande skall leda styrelsens arbete och bevaka att styrelsen fullgör de uppgifter som aktiebolagslagen och bolagsordningen föreskriver. Vid det konstituerande styrelsemötet fastställer styrelsen för Locum årligen en arbetsordning med instruktioner avseende arbetsfördelning mellan styrelse och verkställande direktören samt instruktioner för ekonomisk rapportering. Styrelsen kallas till 4-6 ordinarie sammanträden utöver konstituerande sammanträde. Sammanträdena koordineras i den mån det är möjligt till tidpunkterna för ekonomisk rapportering och ordinarie bolagsstämma.

Auktoriserad revisor respektive lekmannarevisorer har möjlighet att delta vid minst ett styrelsesammanträde och vid detta tillfälle redogöra för bokslutsrevisionen.

Styrelsen genomför en årlig utvärdering av sitt arbete samt verkställande direktörens insatser i enlighet med Stockholms läns landstings ägarpolicy.

1.4 Redogörelse för styrelsearbetet 2016

Under 2016 har styrelsen haft sju ordinarie sammanträden. Sekreterare har varit Charlotte Viksten, bolagsjurist i Locum AB. Styrelsen har behandlat följande fasta punkter:

Följande ärenden har behandlats under perioden januari – juni:

- Planeringsunderlag till budget inkl investeringsplan
- Granskning av intern kontrollplan avseende föregående år
- Årsbokslut och verksamhetsuppföljning
- Förslag till vinstdisposition
- Fastställande av tid för ordinarie bolagsstämma
- Styrelsens arbetsordning
- Vd-instruktion
- Bolagsstyrningsrapport
- Tertialrapport inklusive verksamhetsuppföljning
- Revisorernas årsrapport
- Riktlinjer för Locum AB:s och Landstingsfastigheter Stockholms finansiella verksamhet

Under perioden juli – december:

- Delårsrapport inkl verksamhetsuppföljning och uppföljning av innevarande års interna kontrollplan
- Riskanalys och intern kontrollplan för kommande år
- Affärsplan för kommande år
- Slutlig budget för kommande år
- Revisorernas delrapporterings-pm

Därutöver har investeringsärenden, remissvar över revisionsrapporter, incidentrapporter, beslutsordningar, förfrågningsunderlag inför upphandling, fastställande av policydokument etc behandlats. Bolagets revisorer har haft möjlighet att delta vid sammanträden 2016.

1.5 Arvodering av styrelsen

Beslut om arvodering fattas av landstingsfullmäktige.

1.6 Verkställande direktören

Verkställande direktören (VD) leder verksamheten i Locum inom de ramar som styrelsen lagt fast. Locums VD är anställd av LISAB. VD tar fram informationsbeslutsunderlag inför styrelsemöten, är föredragande samt ger motiverade förslag till beslut. VD leder bolagets arbete och fattar beslut i samråd med övriga ledande befattningshavare.

Ledande befattningshavare har under 2016 bestått av följande personer:

Patrik Emanuelsson	VD (tf Projektdirektör 20160524 – 20161001)
Per-Inge Buskas	vice VD
Dan Eriksson	Ekonomidirektör
Marie Boestad	Affärsutvecklingsdirektör
Christina Hallberg	HR och kommunikationsdirektör
Daniel Kronheffer	Fastighets- och upphandlingsdirektör
Claes Magnusson	Projektdirektör till och med 20160524
Jan Thelander	Projektdirektör från och med 20161001
Tomas Ljunglöf	Utvecklingsdirektör från och med 20161001
Magnus Colling	Tf Upphandlingsdirektör till och med 20160331
Saija Thacker	Fastighetsdirektör till och med 20160410

1.7 Revisorer

Bolagets externrevisorer upphandlas av landstingets revisionskontor.

Lekmannarevisorerna utses av landstingsfullmäktige.

Vid årsstämman 2016 valdes:

GRANSKNINGSANSVARIG,
LANDSTINGSREVISORERNA
Joakim Klasa

AUKTORISERAD REVISOR
Magnus Fagerstedt, Ernst & Young
Mikael Sjölander, Suppleant

LEKMANNAREVISORER
Turid Stenhaugen
Lars Joakim Lundquist
Gunilla Jerlinger
Roine Hangvar
Jan-Erik Nyberg
Jan Holgersson
Inga-Lill Franzén

Bolagsledning, kvalitetschef samt ekonomichef har löpande kontakt med bolagets auktoriserade revisorer.

Auktoriserad revisor Magnus Fagerstedt ges tillfälle att delta vid minst ett styrelsesammanträde för att redogöra för bokslutsrevisionen.

2. Efterlevnad av styrande direktiv

2.1 Efterlevnad av det fastställda kommunala ändamålet

I bolagsordningen anges att bolaget ska förvalta fastigheter tillhöriga Stockholms läns landsting (SLL) och landstingsanknutna organ samt att bolaget ska tillhandahålla därtill kopplad service.

Bolaget är vidare skyldigt att utföra de uppdrag som bolaget tilldelas av sin ägare. Verksamheten skall bedrivas åt ägaren/i ägarens ställe.

Locums uppdrag är främst att tillgodose landstingsfinansierade vårdgivare med ändamålsenliga lokaler. Vården levereras av såväl landstingsägda förvaltningar och bolag som av privata vårdgivare. I fastigheterna finns även i mindre utsträckning andra kunder, med verksamheter som till exempel sjukhem samt kunder som levererar service i byggnaderna såsom kiosker, restauranger och apotek. Locum har i uppdrag att bidra med stöd och kompetens när det gäller inhyrning av lokaler på den externa marknaden till landstingets förvaltningar och bolag om de så önskar.

En del i förvaltningsuppdraget är att anpassa lokalerna efter hyresgästernas behov. Byggtjänster i projekten handlas upp i konkurrens på marknaden. Även den tekniska driften av fastigheterna handlas upp i konkurrens.

Locum tillhandahåller fastighetsanknutna tjänster till de hyresgäster som finns i landstingets lokaler, så kallade Facility Managementtjänster, som ska underlätta för verksamheterna att koncentrera sig på sin kärnverksamhet. Locum handlar upp tjänsterna i konkurrens på den öppna marknaden. Exempel på tjänster är servicecenter (reception), vaktmästeri, lokalvård, drift och service av vårdrelaterade UPS-funktioner samt fastighetsnät.

Av § 4 i bolagsordningen för Locum AB följer:

§ 4 Ändamål med verksamheten

Bolagets syfte är att tillhandahålla ändamålsenliga lokaler till Stockholms läns landstings verksamheter.

Bolaget ska bedriva sin verksamhet med iakttagande av kommunal likställighetsprincip samt i ekonomiskt hänseende enligt följande:

- Verksamhet som gäller förvaltning av egendom, såsom upplåtelse och överlåtelse av fast och lös egendom, ska bedrivas på affärsmässig grund
- Övrig verksamhet ska bedrivas med tillämpning av kommunala självkostnadsprincipen

Locum följer det kommunala ändamålet och inga avsteg har skett under året.

2.2 Efterlevnad av de kommunala befogenheterna

Lokaliseringsprincipen

Locum följer lokaliseringsprincipen då bolaget förvaltar Stockholms läns landsting och landstingsanknutna organ tillhöriga fastigheter samt tillhandahåller därtill kopplad service. Vidare tillhandahåller Locum ändamålsenliga lokaler i huvudsak till verksamheter tillhörande Stockholms läns landsting eller till aktörer som har avtal med Stockholms läns landsting. Bolaget bedriver inte någon verksamhet utanför landstingets område.

Likställighetsprincipen

Locum iakttar likabehandlingsprincipen och behandlar alla lika då marknadsanpassade villkor alltid tillämpas vid såväl hyressättning av lokaler och annan upplåtelse av lokal, byggnad och mark som vid tillhandahållande av fastighetsanknutna tjänster.

Självkostnadsprincipen

Locum tillämpar, i enlighet med de specifika ägardirektiven, marknadsanpassade villkor vid hyressättning av lokaler och vid annan upplåtelse av lokal, byggnad eller mark. Vid fastighetsförsäljningar anlitas fastighetsmäklare för affärsmässig försäljning på öppna marknaden.

Locum tillämpar, i enlighet med bolagsordning och de specifika ägardirektiven, marknadsmässiga villkor vid tillhandahållande av fastighetsanknutna tjänster till interna och externa hyresgäster liksom vid genomförande av hyresgästinitierade investeringar. De marknadsmässiga villkoren fastställs i samband med upphandling av aktuell tjänst och entreprenad.

2.3 Efterlevnad specifika ägardirektiv

Locum AB följer de specifika ägardirektiven som landstingsfullmäktige beslutade om den 10 juni 2014 och som gäller fr o m den 1 juli 2014. Utgångspunkten för de nya ägardirektiven var att tydliggöra Locum AB:s respektive landstingsstyrelsens olika roller gällande fastighets- och investeringsfrågor. Nya avtal och fullmakter tecknades i slutet av 2014 mellan Locum AB och funktionsområde Strategiska fastighetsfrågor och investeringar (SFI) hos Landstingsstyrelsens förvaltning (LSF) för att tydliggöra rollerna i arbetet med de strategiska fastighetsinvesteringarna för Framtidens hälso- och sjukvård och strategiska fastighetsfrågor. Under 2015 konkretiserades innehållet i avtalen och förändringar infördes. Under 2016 har arbetsformerna mellan SFI och Locum fortsatt att utvecklas.

Av Locums ägardirektiv framgår att:

Locum är en serviceenhet med uppgift att svara för ägarfrågor av fastighetsförvaltande karaktär avseende Landstingsfastigheter Stockholm samt på uppdrag av landstinget bistå ägaren i fastighetsstrategiska frågor.

Locums verksamhet och organisation utgår från det förvaltningsavtal som tecknats mellan landstinget och bolaget. Locum är landstingets fastighetsbolag och är specialister på vårdfastigheter. Från och med 1 januari 2016 infördes en ny organisation med tydligare fokus på fastighetsförvaltning och drift. Locums långsiktiga mål är att vara en given tillgång för landstinget och vårdleverantörerna, som ska vara nöjda med Locum som fastighetsförvaltare av landstingets vårdfastigheter. Locum bistår landstinget i fastighetsstrategiska frågor utifrån uppdrag.

Fastigheter som är verksamhetsmässigt nödvändiga och där den externa hyresmarknaden inte utgör en effektiv lösning ska utgöra strategiska fastigheter.

Försäljningar av fastigheter sker utifrån uppdrag av funktionsområde Strategiska fastighetsfrågor och investeringar (SFI) hos Landstingsstyrelsens förvaltning.

Hyressättning av lokaler ska ske på marknadsanpassade villkor.

Lokalernas hyressättning utgår från självkostnaden för lokalen men anpassas till marknaden utifrån det geografiska läget. Locum har en hyrespolicy som förtydligar hyressättningen för de lokaler som ingår i förvaltningsuppdraget.

Locum svarar för ekonomisk och teknisk förvaltning av fastigheter inom Landstingsfastigheter Stockholm samt för vissa investeringar, exklusive strategiska fastighetsinvesteringar i enlighet med av landstinget fastställd investeringsprocess.

Bolaget arbetar aktivt med att utveckla fastigheterna och anpassa utbudet till kundernas behov. Fokus ligger på att minimera kostnaderna för fastigheternas drift, livscykelperspektivet, samt kundens behov av att snabbt genomföra mindre ombyggnadsprojekt.

Som förvaltare är det Locums uppgift att ha kontroll över hyresavtal, driftavtal, behovet av planerat underhåll och att driva lokalanpassningsfrågor. Förvaltarrollen innebär även att ha kännedom om inkommande ärendena från felanmälan, hur ofta de dyker upp, hur snabbt de åtgärdas, om det finns något systematiskt fel eller om det krävs underhållsinsatser för att få ner antalet ärenden. Under 2016 har Locum genomfört fler ronderingar och tätare uppföljningar i drift- och

förvaltningsrapporter för att ytterligare effektivisera fastighetsförvaltningen.

Locum ska för landstingets räkning tillhandahålla ändamålsenliga lokaler till landstingets verksamheter.

Villkoren och förutsättningarna för Locums verksamhet har delvis förändrats de senaste åren till följd av en ökad mångfald av vårdgivare som konkurrerar om uppdrag och patienter. Vi ser en allt större rörlighet inom fastighetsbeståndet och utmaningen för Locum är att tillgodose kraven på anpassningar av lokaler för relativt kortsiktiga behov på ett sätt som är långsiktigt hållbart. Det innebär att lösa speciella behov i ändamålsenliga lokaler med generella lösningar, vilket är en svår men nödvändig balansgång för att hantera ägarkapitalet på ett ansvarsfullt sätt.

Lokaler som uppfattas som ändamålsenliga för sitt syfte är lokaler som bl a;

- medger verksamhetsutveckling och flexibel användning över tid
- stödjer patientens rätt till självbestämmande och integritet
- stödjer personalen i deras ambition att arbeta nära patienten
- stödjer processorienterade arbetssätt
- medger att ett generellt utformat vådrum kan användas av olika vårdgivare
- medger att stödfunktioner kan delas mellan olika vårdgivare.

Locum har tagit fram konceptprogram för rum på vårdavdelningar, lokaler för psykiatrisk heldygnsvård och sjukhusentréer.

Locum ska bistå hyresgästerna att utnyttja lokalerna på ett kostnadseffektivt sätt.

Locum arbetar kontinuerligt med att kostnadsminimera utgifterna utifrån hyresgästernas önskemål i samband med ombyggnad och reovering i fastigheterna. Under 2016 infördes ett nytt arbetssätt när kunderna har behov av anpassning av en lokal. Arbetssättet innebär att en *projektbedömning* görs efter att kunden har aviserat ett behov som påverkar lokalen. Syftet med projektbedömningen är att göra en första bedömning med avseende på funktion, tid, ekonomi och risk utifrån behovsanalysen.

Från och med 2017 införs en rutin som innebär att projektbedömning görs på alla investeringar (exklusive strategiska investeringar). För fastighetsägarinitierade investeringar är rutinen att projektbedömning ska göras på projekt över 500 000 kronor.

Locum ska i samråd med berörda enheter inom landstingskoncernen upprätta underhållsplaner, förvaltningsplaner och dylikt.

Underhållsplaner tas fram och revideras årligen för att planera de underhållsåtgärder som utförs i det förvaltade fastighetsbeståndet. Locum har under 2016 infört förvaltningsplaner för de större kunderna. Förvaltningsplanerna är en överenskommelse med kunden om vilka investeringar, lokalanpassningar och underhållsåtgärder som kommer genomföras det kommande året samt vilka åtgärder vi kommer att genomföra för att öka kundnöjdheten. Förvaltningsplanen ska följas upp i en skriftlig rapport varje månad.

Locum ansvarar efter uppdrag från landstingsstyrelsen för inhyrning av strategiska lokaler på den externa hyresmarknaden.

Hos Locum finns hyresförhandlare som arbetar med inhyrning av strategiska lokaler för kundernas behov. Arbetet innebär kontinuerliga avstämningar med kunderna om eventuella ombyggnads- eller utvecklingsbehov samt bistå med kunskap och bevakning i hyresavtalsfrågor. Tjänsten tillhandahålls genom särskilda avtal.

Locum har rätt att erbjuda interna och externa hyresgäster fastighetsanknutna tjänster (Facility Management). Prissättningen av sådana tjänster skall ske på marknadsmässiga villkor.

Enheten för Facility Management arbetar med att sälja fastighetsanknutna tjänster. Servicecenter, vaktmästeri, lokalvård, telefoni och nätadministration är några av de fastighetsanknutna tjänster Locum erbjuder de interna och externa hyresgästerna. Under 2016 har det varit stort fokus på uppföljning av leverantörer för att leveranserna ska uppnå och hålla avtalad nivå.

Locum ska arbeta aktivt för att skapa hälsofrämjande miljöer i fastigheter som nyttjas av landstingskoncernens verksamheter. Locum ska prioritera att bygga resurssnålt och hållbart, minska media-användningen samt sträva efter hög återanvändningsgrad.

Locum arbetar för att landstingets intentioner i Miljöutmaning 2016 samt övriga miljökrav vid projekt uppfylls. I arbetet ingår bl a att genom energikartläggningar identifiera åtgärder som minskar energiförbrukningen inom det förvaltade fastighetsbeståndet, uppnå mål för sorteringsgrad gällande byggavfall i byggprojekten och att material som påverkar människors hälsa och vår miljö inte byggs in i fastigheterna.

Arbetet med att genomföra landstingsfullmäktiges uppdrag att införa fastighetsnära förnyelsebar energi har under 2016 resulterat i att den första solcellsanläggningen på Danderyds sjukhus har tagits i bruk. Under hösten 2016 har ytterligare två solcellsanläggningar driftsatts.

I november 2016 fastställde styrelsen för Locum en miljöplan. Miljöplanen innehåller Locums miljömål 2017-2030 med fokus fram till 2021, samt strategier och åtgärder för att nå målen att inte påverka miljön negativt och att vara klimatneutrala. Miljöplanen bidrar till att uppfylla målen i SLL:s nya miljöprogram för perioden 2017-2021.

Locum ska administrera och ha resultatansvar för Landstingsfastigheter Stockholm med undantag för den del av Landstingsfastigheter Stockholm verksamhet som berör ”strategiska fastighetsinvesteringar”.

Locum har enligt avtal med landstingsstyrelsens förvaltning hela den ekonomiska administration och resultatansvaret för Landstingsfastigheter Stockholm.

Locum ska utöver förvaltningsuppdraget utföra de uppdrag som tilldelas av landstinget. Locum ska bistå ägaren samt hälso- och sjukvårdsnämnden i fastighetsstrategiska frågor bland annat i samband med investeringsplaneringen.

Locum tar årligen fram en investeringsplanering som redovisas både för ägaren och hälso- och sjukvårdsförvaltningen.

Locum ska inom ramen för förvaltningsavtalet genomföra de investeringar som beslutas, i enlighet med av landstingsfullmäktige fastställd investeringsprocess. Locum ska på uppdrag bistå landstingsstyrelsen beträffande strategiska fastighetsinvesteringar.

Locum genomför de projekt som landstingsfullmäktige beslutar om i investeringsplanen. Därutöver kan landstinget besluta om vissa uppdrag som Locum har att utföra, exempelvis genomförande av byggprojekt med anledning av Framtidsplanen för hälso- och sjukvård.

För närvarande pågår ca 900 byggprojekt i Locums regi. De största pågående investeringarna är:

- Ny- och ombyggnation av vård- och behandlingsbyggnader samt försörjningskvarter på Södersjukhuset
- Ny akut- och behandlingsbyggnad på Danderyds sjukhus
- Ny- och ombyggnation av vård- och behandlingsbyggnader på Södertälje sjukhus

Fastighetsinvesteringarna i LFS uppgår till 3,1 miljarder kronor under 2016.

Locum ska årligen genomföra kund- och personalnöjdhetsmätningar.

Sedan 2015 använder Locum *Fastighetsbarometern Kontor* för att mäta hur nöjda våra kunder är med förvaltningen av sjukhusen. Syftet med en förändrad mätning var ett önskemål från ledning och styrelse att vi skulle kunna jämföra oss med andra aktörer på fastighetsmarknaden.

Mätningen för 2016 genomfördes via telefonintervjuer mellan 15 augusti - 26 september 2016. Resultatet blev 60 (skala 0-100), vilket är ett lägre resultat än föregående år. På fyra av sju förvaltningsområden har resultatet trots det ökat – Södersjukhuset, Karolinska Solna, Danderyd/Norrtälje sjukhus samt Sjukhus Syd. Resultatet visar på behovet av ett fortsatt förändringsarbete med analys av vad som gått bra på de områden som fått ett ökat resultat. Fokus för förändringsarbetet är den dagliga fastighetsförvaltningen med skötsel och felanmälan. Det är viktigt att hitta systematiska arbetssätt och att tydliggöra Locums roll som en intern leverantör som gör jobb på uppdrag av fastighetsägaren.

Årligen mäter Locum hur medarbetarna upplever sin arbetsmiljö och Locum som arbetsgivare. Detta görs i form av en enkät som besvaras anonymt. Resultatet beaktas i arbetet med affärs- och verksamhetsplaner och ingår som en del i företagets systematiska arbetsmiljöarbete.

Locum genomför årligen en medarbetarundersökning. Från och med 2016 används en ny mätmetod för undersökningen inom SLL. Medarbetarskapsindex och Ledarskapsindex för 2016 är 76. Totalindex för 2016 är 74. I Totalindex ingår alla för SLL gemensamma frågor och samtliga frågor i Medarbetarskaps- och Ledarskapsindex. Samtliga indikatorer är gemensamma för SLL.

Locums medarbetare är generellt mycket engagerade, kompetenta och stolta över att arbeta på Locum, vilket också kan utläsas i årets medarbetarundersökning.

Locum ska genomföra jämförande studier (benchmarking) med andra ägare/förvaltare av ändamålsfastigheter.

Bolaget genomför benchmarking på alla nivåer i företaget för att ta lärdom av andra verksamheter med liknande uppdrag. Locum deltar i flera nätverksforum och samverkansprojekt.

Exempel på olika pågående utvecklings- och samverkansprojekt är:

- Byggvarubedömningen
- Fastighetsrådet inom SKL
- Aff Forum för förvaltning och service
- BIM Alliance
- Forum för Vårdbyggnad
- Byggherrarna
- European Health Property Network
- PTS - Program för teknisk standard

2.4 Efterlevnad policyer och styrdokument

Locum efterlever de styrdokument som är tillämpliga för Locum eller Locums uppdrag. Bolagsstyrningen i Locum utgår från aktiebolagslagen och kommunallagen. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har utarbetat Principer för styrning av kommun- och landstingsägda företag, ett dokument som bygger på Svensk kod för bolagsstyrning, och som syftar till att lyfta fram betydelsen av styrning för legitimitet, ändamålsenlighet och effektivitet i kommun- och landstingsägda bolag, Locum följer dessa principer.

Locums verksamhet styrs utöver ovanstående av följande dokument:

- Ägardirektiv och uppdrag
- Stockholms läns landstings mål
- Budget som beslutats av landstingsfullmäktige
- SLL:s och Locums policy- och styrdokument
- Aktuella lagar och föreskrifter
- Kraven i erforderliga standarder*

**) Bland annat kraven i ISO 9001 (Kvalitet) ISO 14001 (Miljö) och ISO 27001 (Informationssäkerhet)*

Dokumenterna betecknas som förutsättningarna för bolagets verksamhet och arbetas in i den årliga affärsplanen.

De styrdokument som inte är tillämpliga kommenteras i bilaga F1 Efterlevnad av policyer och andra styrdokument.

3. Intern styrning och kontroll

Locum följer landstingets Policy för internkontroll, LS 1303-0431. Internkontroll inom landstinget är en tillämpning av COSO-modellen, ett internationellt tillämpat ramverk för att beskriva den interna kontrollen. Intern styrning och kontroll definieras enligt COSO som en process där styrelse, ledning och övrig personal samverkar och med rimlig grad av säkerhet ska se till att verksamhetens mål uppnås avseende:

- Effektiv och ändamålsenlig verksamhetsstyrning
- Tillförlitlig finansiell rapportering
- Efterlevnad av tillämpliga lagar, förordningar och interna regler

3.1 Kontrollmiljö

Styrelsen ansvarar för den interna kontrollen inom verksamhetsområdet med utgångspunkt i beslut fattade av landstingsfullmäktige och landstingsstyrelsen. Verkställande direktör (VD) ansvarar för att i enlighet med SLL:s policy utforma konkreta och verksamhetsspecifika styrdokument för att upprätthålla en god internkontroll. VD rapporterar löpande till styrelsen hur den interna kontrollen fungerar. Styrelsen utvärderar kontinuerligt den information som bolagsledningen lämnar. Arbetet innefattar bland annat att säkerställa att åtgärder vidtas rörande de brister och förslag till åtgärder som framkommit vid den interna kontrollen.

I styrelsens arbetsordning och instruktioner för VD säkerställs en tydlig roll- och ansvarsfördelning till gagn för en effektiv hantering av verksamhetens risker. Styrelsen har vidare fastställt ett antal grundläggande policyer och andra styrdokument av betydelse för arbetet med den interna kontrollen. Här ingår bland annat beslutsordning och delegationer för olika befattningshavare. Bolagsledningen rapporterar regelbundet till styrelsen utifrån fastställda rutiner.

Styrning och kontroll av verksamheten hanteras inom ramen för Locums verksamhetsstyrning och det integrerade ledningssystemet (certifierat enligt krav i ISO 9001 och ISO 14001). Locum har i sin affärsplan integrerat genomförd riskbedömning och intern kontrollplan för att möjliggöra för bolaget att uppnå fullmäktiges respektive styrelsens mål och uppdrag.

Landstingsrevisorerna har under 2016 sedvanligt granskat den interna kontrollen (löpande granskning av internkontroll). Landstingsrevisorerna bedömde vid underhandskommunikation i oktober den interna kontrollen för 2016 som tillräcklig. En årsrapport presenteras under våren 2017.

3.2 Riskbedömning och kontrollaktiviteter

Den interna kontrollen utgår från SLL:s policy för internkontroll och ska se till att verksamheten bedrivs i linje med SLL:s samt bolagets egna uppsatta mål, samt verksamhetsspecifika styr- och policydokument.

Locum följer SLL:s modell² och har inarbetat den i det certifierade ledningssystemet där krav på uppföljning, utvärdering, systematiska

² Kontrollmiljö, riskanalys, kontrollaktiviteter, information och kommunikation samt övervakning.

kontroller i organisation, system, processer och rutiner samt ständiga förbättringar överensstämmer med landstingets krav.

Risicanalys genomförs för de riskfaktorer som bedöms kunna påverka möjligheterna att nå uppsatta mål. Riskfaktorerna delas in i kategorier:

- Omvärldsrisker
- Finansiella risker
- Legala risker/Bristande efterlevnad av regelverk (Compliance)
- IT-baserade risker
- Verksamhetsrisker
- Redovisningsrisker
- Risk för förtroendeskada

De tendenser och slutsatser som konstateras i omvärlds- och marknadsanalyser, bland annat i samband med affärsplanarbetet, formuleras som risker. Riskerna värderas i en bolagsövergripande riskanalys som ligger till grund för den interna kontrollplanen. Värdering av riskerna genomförs av chefs- och ledningsgrupp. För varje risk framgår definition och exempel. Riskerna graderas utifrån konsekvens och sannolikhet. Styrelsen tar beslut om vilka väsentliga risker som ska lyftas till den interna kontrollplanen, samt om det finns lågt värderade risker som också behöver behandlas i den interna kontrollplanen.

Risicanalysen för 2016 har genomförts av bolagets ledningsgrupp och chefsgrupp. Vid styrelsens sammanträde 28 maj 2016 diskuterades förutsättningar för bolagets Affärsplan 2016. Vid mötet genomfördes också ett miniseminarium gällande 2016 års riskanalys.

Styrelsen beslutade om intern kontrollplan och riskanalys för 2016 vid styrelsens sammanträde 2015-09-24 och 2016-02-25 (reviderad Affärsplan 2016). Uppföljningar av den interna kontrollplanen har gjorts av styrelsen 2016-06-03 och 2016-09-29.

3.3 Uppföljning

Styrelsen utvärderar kontinuerligt den information som bolagsledningen lämnar. Arbetet innefattar bland annat att säkerställa att åtgärder vidtagits rörande de brister och förslag till åtgärder som framkommit vid den interna kontrollen och externa revisionen.

Planerade åtgärder/aktiviteter i beslutad internkontrollplan följs löpande upp av kvalitetschef. Uppföljning dokumenteras i Loggen, en handlings- och åtgärdsplan där internkontrollplan ingår. Uppföljning genomförs i intervjuform tillsammans med respektive processägare (VD, vice VD samt respektive avdelningsdirektör i ledningsgruppen) samt vid behov i form av stickprovskontroller och vid interna revisioner.

Granskning, för kontroll av att planerade åtgärder/aktiviteter genomförs enligt plan, genomförs av kvalitetschef i samband med årsbokslutet. Såväl uppföljning som granskning redovisas för styrelsen.

Vid styrelsemöte 2015-09-24 godkände styrelsen riskanalys, affärsplan och internkontrollplan för 2016. Affärsplanen reviderades och beslutades ånyo 2016-02-25. Uppföljning av internkontrollplanen godkändes av styrelsen i samband med delårsrapport och tertialrapport 2016-06-03 och 2016-09-29. Granskning av den interna kontrollplanen genomförs vid styrelsemöte 2017-02-23.

I samband med uppföljning/granskning av intern kontrollplan för 2017 kommer ny mall från SLL användas. Vid detta årsbokslut används fortfarande utdrag ur Loggen. 17 väsentliga risker har lyfts till intern kontrollplan för 2016. Under granskning i samband med årsbokslut konstaterades 12 risker som gröna, det vill säga åtgärder/aktiviteter pågår enligt plan och 5 risker som gula, det vill säga åtgärder sker enligt plan och avviker med högst 20 procent. Ingen risk är röd.

Granskning av internkontrollplanen för 2016 är bilagd till årsrapporten.

3.4 Försäkran om internkontroll

Locums verkställande direktör har i särskild bilaga till årsrapporten lämnat försäkran att nödvändiga åtgärder vidtagits för att uppnå en tillräcklig internkontroll inom bolaget i enlighet med Policy för Internkontroll LS 1303-0431, se bilaga F4 Försäkran internkontrollplan.

4. Behandling av bolagsstyrningsrapporten

Föreliggande bolagsstyrningsrapport för år 2016 är styrelsebehandlad per den 23 februari 2017 och kommer att tillställas bolagets årsstämma för beslut.

Stockholm den 23 februari 2017

Paul Lindquist
Ordförande

Lars Tunberg
1:e vice ordförande

Rolf Lindell
2:e vice ordförande

Mikael Igelström

Christer Grunder

Yusuf Aydin

Sven Andersson

Carina Paulsson Ellert

Thomas Bengtsson